

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ

राहरी-४१३ ७२२, जि. अहमदनगर (महाराष्ट्र)

- * विविध पिकांचे सुधारीत/ संकशित वाणांचे बियाणे
- * घनरूप व द्रवरूप स्वरूपातील जैविक खते, जैविक किटकनाशके
- * विविध पिकांचे पोषण करणारी फुले मायक्रोग्रेड (सूक्ष्म अन्नद्रव्ये)
- * फुले भूमिन्न गांडुळ खत
- * फळांपासून बनविलेली प्रक्रियायुक्त उत्पादने
- * विविध कृषी अवजारे आणि यंत्रे
- * कृषीविषयक प्रकाशने
- * बांबूपासून बनविलेली उत्पादने
- * बेकरीचे विविध पदार्थ

मफुकृवि, राहरी विक्री केंद्र

संपर्क : विक्री केंद्र ०२४२६- २४३३४५ / २४३२१७

१		जानेवारी २०२१			मार्गशीर्ष / पौष शके १९४२		महत्वाच्या नोंदी
रविवार	पौष कृ. ३ संकष्ट चतुर्थी चंद्रोदय ०९.००	मार्गशीर्ष कृ. ४ महिला मुक्तिदिन सावित्रीबाई फुले जयंती	मार्गशीर्ष कृ. १२ शुभ दिवस प्रदोष सोपानकाका पुण्यतिथी - सासवड	पौष शु. ४	पौष शु. ११ शुभ दिवस पुत्रदा एकादशी		
सोमवार		मार्गशीर्ष कृ. ५/६	मार्गशीर्ष कृ. १३ शिवरात्री संताजी महाराज जगनाडे पुण्यतिथी	पौष शु. ५	पौष शु. १२ शुभ दिवस		
मंगळवार	गणराज्य दिन मंगळवार, दि. २६	मार्गशीर्ष कृ. ७ शुभ दिवस	मार्गशीर्ष कृ. १४ राजमाता जिजाऊसाहेब भोसले जयंती (तारखेप्रमाणे) स्वामी विवेकानंद जयंती राष्ट्रीय युवा दिन दर्शवेळा अमावास्या (प्रारंभ दुपारी १२.२२)	पौष शु. ६ शुभ दिवस	पौष शु. १३ शुभ दिवस गणराज्य दिन		
बुधवार	एकादशी चतुर्थी अमावास्या पौर्णिमा	मार्गशीर्ष कृ. ८ शुभ दिवस कालाष्टमी	मार्गशीर्ष अमावास्या भोगी धनुर्मास समाप्ती पारशी शेहरेवार मासारंभ अमावास्या समाप्ती सकाळी १०.२९	पौष शु. ७ शुभ दिवस बुधाष्टमी गुरू गोविंदसिंह जयंती	पौष शु. १४ शुभ दिवस पौर्णिमा प्रारंभ उ. रात्री ०९.१७		
गुरुवार		मार्गशीर्ष कृ. ९ शुभ दिवस	पौष शु. १ पौष मासारंभ शुभ दिवस चंद्रदर्शन संक्रमण पुण्यकाल सकाळी ०८.१५ पासून सायं. ०४.१५	पौष शु. ८ शुभ दिवस दुर्गाष्टमी शाकंभरीदेवी नवरात्रोत्सवारंभ	पौष शु. १५ शुभ दिवस शाकंभरीदेवी नवरात्र समाप्ती लाला लजपतराय जयंती माघस्नानारंभ राजमाता जिजाऊसाहेब भोसले जयंती (तिथीप्रमाणे) शाकंभरी पौर्णिमा गुरुपुण्यामृतयोग सकाळी ०७.१६ पासून उ. रात्री ०३.५० पर्यंत * पौर्णिमा समाप्ती उ. रात्री ००.४५		
शुक्रवार	मार्गशीर्ष कृ. २ शुभ दिवस ख्रिस्ताब्द २०२१ प्रारंभ	मार्गशीर्ष कृ. १० शुभ दिवस पार्श्वनाथ जयंती (जैन) श्री गोंदवलेकर महाराज पुण्यतिथी	पौष शु. २ करिदिन मुस्लिम जमादिलाखर मासारंभ	पौष शु. ९	पौष कृ. १ शुभ दिवस भगवानबाबा पुण्यतिथी - भगवानगड (पाथर्डी)		
शनिवार	मार्गशीर्ष कृ. ३ संकष्ट चतुर्थी चंद्रोदय ०९.१०	मार्गशीर्ष कृ. ११ शुभ दिवस सफला एकादशी देवमामलेदार यशवंत महाराज समाधी सोहळा - सटाणा	पौष शु. ३ विनायक चतुर्थी महादेव गोविंद रानडे पुण्यतिथी	पौष शु. १० शुभ दिवस नेताजी सुभाष जयंती बाळासाहेब ठाकरे जयंती	पौष कृ. २ शुभ दिवस हतात्मा दिन महात्मा गांधी पुण्यतिथी		

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

जानेवारी महिन्यातील कामांचा तपशील

भुईमूग (उन्हाळी)

- * जानेवारीच्या तिसऱ्या आठवड्यात पेरणी करता येईल अशा बेताने पेरणीपूर्व ओलीत करावे.
- * पेरणीसाठी सुधारीत फुले उजती, टी.ए.जी.२४, टी.जी.२६, टी.पी.जे.४१, जे.एल.५०१, एस.बी ११, फुले भारती या वाणापैकी निवड करावी.
- * उन्हाळी भुईमूगाची पेरणी १५ जानेवारी ते १५ फेब्रुवारी दरम्यान करावी.
- * पेरणीचे अंतर ३०x१० से.मी. ठेवावे त्यासाठी हेक्टरी १०० ते १२० किलो बियाणे वापरावे.
- * पेरणीपूर्वी ३ ग्रॅम मॅन्कोझेब किंवा २ ग्रॅम कार्बेन्डझिम प्रती किलो बियाणास वापरून बीजप्रक्रिया करावी.
- * बुरशीनाशकाचे प्रक्रियेनंतर १० ते १५ किलो बियाणांस २५० ग्रॅम रायझोबियम व स्फुरद विरघळणाऱ्या जीवाणू खतांची बीजप्रक्रिया करावी.
- * पेरणीच्या वेळी भुईमूग पिकास हेक्टरी २५ किलो नत्र व ५० किलो स्फुरद द्यावे. स्फुरद खताची मात्रा शक्यतो सिंगल सुपर फॉस्फेटच्या माध्यमातून द्यावी. यासोबत पिकास हेक्टरी १२५ किलो जिप्समचा पहिला हसा द्यावा.
- * जस्त व बोरॉन या सुक्ष्म अन्नद्रव्यांची कमतरता असलेल्या जमिनीत दोन वर्षातून एकदा हेक्टरी २५ किलो झिंक सल्फेट व ५ किलो बोरॅक्स, सेंद्रिय खतांसोबत जमिनीतून पेरणीपूर्वी द्यावे.

ऊस

- * ऊस बांधणीच्या अवस्थेत असलेल्या आडसाली उसाला हेक्टरी १६० किलो नत्र (३४५ किलो युरिया), ८५ किलो स्फुरद (५३१ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट) आणि ८५ किलो पालाश (१४२ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) खतमात्रा देऊन ऊस बांधणी करावी. को-८६०३२ या ऊस जातीसाठी २५% रासायनिक खतमात्रा वाढवून द्यावी.
- * पूर्व हंगामी उसातील आंतरपिकाची बटाटा, फ्लॉवर, कोबी, मुळा, गाजर, व कांदा इ. पिकांची काढणी त्यांची अवस्था पाहून करावी.
- * १२ ते १६ आठवडे झालेल्या उसाला नत्राचा तिसरा हसा द्यावा. यासाठी हेक्टरी ३४ किलो नत्र (७४ किलो युरिया) वापरावे, नत्रयुक्त खताबरोबर ६:१ या प्रमाणात निंबोळी पेंडीची भुक्ती खतामध्ये मिसळून द्यावी.
- * उसाची लागण सलग सरीवर मध्यम जमिनीत १००-१२० सें.मी., भारी जमिनीत १२०-१५० सें.मी. अंतरावर करावी अथवा ७५-१५० सें.मी. किंवा ९०-१८० सें.मी. जोड ओळ पध्दतीने करावी.
- * लागणीसाठी को.एम.०२६५ (फुले २६५), को.८६०३२ (निरा), नवीन प्रसारीत वाण फुले १०००१, को.एम. १२०८५ (को.एम.१०५७), को.सी. ६७१, व्ही.एस.आय. १२१२१ व को.व्ही.एस.आय.१८०५ यापैकी वाणाची निवड करावी. लागणीसाठी एक अथवा दोन डोळ्यांच्या टिपच्या वापराव्यात.
- * लागणीपूर्वी बेणे ३०० मि.ली. मॅलॅथिऑन आणि १०० ग्रॅम बाविस्टीन (कार्बेन्डझिम) १०० लिटर पाण्यात बेणे मिसळून तयार केलेल्या द्रावणात १०-१५ मिनीटे बुडवावे व नंतर अॅसिटोबॅक्टर व स्फुरद विरघळविणारे जीवाणू अनुक्रमे १० किलो आणि १.२५ किलो १०० लिटर पाण्यात मिसळून त्यामध्ये टिपच्या ३० मिनीटे बुडवून नंतर लागण करावी यामुळे नत्र खताची ५०% बचत होते.
- * सुरु उसाच्या लागणीच्या वेळी प्रति हेक्टरी २५ किलो नत्र (५५ किलो युरिया) ६० किलो स्फुरद (३७५ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट), ६० किलो पालाश (१०० किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) द्यावे. तसेच रासायनिक खतांबरोबर मृद परीक्षणानुसार झिंक सल्फेट २० किलो, फेरस सल्फेट २५ किलो, मॅगनीज सल्फेट १० किलो आणि बोरॅक्स ५ किलो प्रति हेक्टर या प्रमाणात चांगल्या कुजलेल्या शेणखतात १०:१ या प्रमाणात मिसळून २ ते ३ दिवस मुरवून एकत्रित करून खते रांगोळी पध्दतीने ४ ते ५ सें.मी. खोलीवर द्यावीत. को. ८६०३२ उसासाठी २५% रासायनिक खतांची मात्रा जास्त द्यावी.
- * ठिबक सिंचनाची सोय असल्यास १ ते ४ आठवड्यापर्यंत

- उसाच्या वाढीच्या अवस्थेनुसार प्रति हेक्टरी ३० किलो नत्र, ९ किलो स्फुरद व ९ किलो पालाश हि अन्नद्रव्ये सात दिवसांच्या अंतराने चार समान हप्त्यात विभागून ठिबक सिंचन प्रणालीमधून द्यावीत.
- * बेणे मळ्यातील बेणेच निवडून ऊस लागवडीसाठी वापरावे. तीन वर्षातून एकदा उसाचे बियाणे बदलावे, खोडव्याचा ऊस लागणीसाठी वापरू नये.
- * मध्यम प्रतिच्या जमिनीत ओली लागण करावी, भारी व चोपण जमिनीत कोरडी लागण करावी.
- * ऊस लागणीनंतर ४-५ दिवसांनी वापसा आल्यावर हेक्टरी ५ किलो अॅट्राझीन (अॅट्राटाफ) प्रति हेक्टर १००० लिटर पाण्यात विरघळून संपूर्ण जमिनीवर हात पंपाने सकाळी किंवा सायंकाळी फवारावे किंवा सॅकॉर (मेट्रीब्युझीन) १४५० ग्रॅम १००० लिटर पाण्यात मिसळून, जमिनीवर फवारणी करावी, फवारणी करतांना फवारलेली जमीन तुडवू नये.
- * सुरु उसामध्ये उन्हाळी भुईमूग, कांदा, काकडी, पानकोबी, फुलकोबी, नवलकोल, मेथी व कोथीबीर, भेंडी इ. पिके आंतरपिके म्हणून घ्यावीत.
- * ऊस तोडणी नंतर शेतातील पाचट पेटवू नये. खोडवा ठेवताना पाचटाची कुट्टी करू नये अगर पाचट एकाआड एक सरीत ठेवू नये.
- * ऊस तोडणीनंतर पाचट सलग सरीत दाबून उसाचे बुडखे मोकळे करून घ्यावेत.
- * उसाचे बुडखे धारदार कोयत्याने जमिनीलगत छाटून घ्यावेत व त्यावर ०.१% कार्बेन्डझिम(बाविस्टीन) (१०० लिटर पाण्यात १०० ग्रॅम कार्बेन्डझिम).पाचटावर प्रति हेक्टर ८० किलो युरिया, १०० किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट टाकावे. त्यानंतर १० किलो पाचट कुजविणारे जीवाणू किंवा शेणखत कंपोस्ट खतामध्ये मिसळून पाचटावर टाकावेत.
- * पहिले पाणी दिल्यानंतर ३ ते ४ दिवसांनी वापसा आल्यानंतर पहारीच्या सहाय्याने हेक्टरी १२५ किलो नत्र, ५८ किलो स्फुरद, ५८ किलो पालाश यांचे मिश्रण तसेच झिंक सल्फेट २० किलो, फेरस सल्फेट २५ किलो, १० किलो मॅगनीज सल्फेट आणि ५ किलो बोरॅक्स प्रति हेक्टर या प्रमाणात चांगल्या कुजलेल्या शेणखतात १०:१ या प्रमाणात मिसळून २ ते ३ दिवस मुरवून एकत्रित करून बुडख्यापासून सरीच्या एका बाजूला १५ ते २० सें.मी. अंतरावर व १५ सें.मी. खोलीवर पहाराने छिद्र घेवून द्यावे, दोन छिद्रातील अंतर ३० सें.मी. ठेवावे.
- * ठिबक सिंचनाची सोय असल्यास १ ते ४ आठवड्यापर्यंत उसाच्या वाढीच्या अवस्थेनुसार प्रति हेक्टर ३० किलो नत्र, ९ किलो स्फुरद व ९ किलो पालाश ही अन्नद्रव्ये ठिबक सिंचन प्रणालीमधून द्यावीत.
- * किडग्रस्त/तणग्रस्त लागण क्षेत्र असल्यास खोडवा ठेवू नये. तसेच कमीत-कमी हेक्टरी १ लाख उसांची संख्या असलेल्या क्षेत्रातच खोडवा ठेवावा.

हरभरा व्यवस्थापन

- * जिरायती पिकांच्या वाणांची पक्कतेनुसार काढणी व मळणी करावी.
- * बागायती हरभऱ्यासाठी घाटे भरण्याच्या अवस्थेत पाणी द्यावे.
- * किड व रोगांपासून संरक्षण करण्यासाठी शिफारशीत उपाययोजना करावी.

रब्बी ज्वारी

- * पहिला पंधरवाडा- पक्षांपासून संरक्षण करावे.
- * दुसरा पंधरवाडा -ज्वारीच्या दाण्याच्या टोकाजवळ काळा ठिपक्याचे लक्षणे दिसताच ज्वारीची काढणी करावी व ८ ते १० दिवस कणसे उन्हात वाळवावीत.

गहू

- * उशिरा पेरणी केलेल्या गहू क्षेत्रातील जमिनीत कायमस्वरूपी ओलावा राहून पीक क्षेत्रात थंड हवामान राखण्यासाठी पिकास नेहमीपेक्षा कमी अंतराने म्हणजे १५ दिवसांनी योग्य मात्रेत पाणी द्यावे.

- * उशिरा पेरणी केलेल्या गहू क्षेत्रात तापमान कमी रहावे म्हणून गव्हासाठी तुषार सिंचनाचा वापर करावा. तुषारने शेवटचे पाणी ८० ते ८५ दिवसांदरम्यान द्यावे.
- * अवेळी पडलेल्या पावसामुळे किंवा तुषार पध्दतीने घेतलेल्या गहू क्षेत्रात दाणे काळे पडण्याची शक्यता असते ते टाळण्यासाठी दाणे भरण्याच्या अवस्थेत मेन्कोझेब + कॉपर ऑक्सिक्लोराईड, प्रत्येकी २० ग्रॅम, १० लि. पाण्यातून फवारावे.
- * गहू पिकावर पेरणीनंतर ५५ व ७० दिवसांनी, दोन वेळा १९:१९:१९ या विद्राव्य खताची १० लि. पाण्यात २०० ग्रॅम या प्रमाणात फवारणी करावी.
- * गहू पिकातील अरुंद पानांच्या तण नियंत्रणासाठी पेरणीनंतर ३० ते ३५ दिवसांनी प्रतिहेक्टर आयसोप्रोट्यूरॉन (५०टक्के), दोन ते तीन किलो ६०० ते ८०० लिटर पाण्यातून फवारावे. तसेच रुंद पानांच्या तण नियंत्रणासाठी पेरणीनंतर ३० ते ३५ दिवसांनी प्रतिहेक्टर मेटसल्फ्यूरॉन मिथाईल (२० टक्के), २०ग्रॅम, ६०० ते ८०० लिटर पाण्यातून फवारावे.
- * तांबेरा रोगास बळी पडणाऱ्या गहू वाणांवर नारंगी अथवा काळा तांबेरा रोगाची लागण दिसून येताच डायथेन एम-४५ किंवा डायथेन झेड ७८ या बुरशीनाशकाची १.५ किलो ५०० लिटर पाण्यातून फवारणी करावी.
- * गहू पिकावर मावा आणि तुडतुडे या किडींचा प्रादुर्भाव दिसून आल्यास त्यांच्या नियंत्रणासाठी जैविक घटकामध्ये मेटाहिल्डिअम अॅनिसोपली १.१५ डबल्यू पी, ४० ग्रॅम किंवा व्हर्टिसिलीअम लेकॅनी १.१५ डबल्यू पी, ४० ग्रॅम प्रति १० लिटर पाणी घेवून १० ते १५ दिवसांच्या अंतराने दोन फवारण्या कराव्यात. रासायनिक पध्दतीने नियंत्रणासाठी अॅसेटामिप्रीड २० एस पी ५ ग्रॅम किंवा थायोमिथोक्झाम २५ डबल्यू जी १ ग्रॅम प्रति १०लिटर पाणी या प्रमाणे १५ दिवसांच्या अंतराने प्रादुर्भाव तीव्रता बघून दोन फवारण्या कराव्यात.
- * टिप- रासायनिक किटकनाशकांचा वापर करतेवेळी सदर किटकनाशकाचे लेबल क्लेम असल्याची खात्री करूनच फवारणी करावी.

फळबाग व्यवस्थापन

- * डॉल्लिब - छाटणी करणे. आंबिया बहार धरावा, खताच्या योग्य रितीत मात्रा द्यावी. आवश्यक असल्यास पानगळ करावी.
- * बॅक्टेरीयल ब्लाईट (तेल्या) व रस शोषणाच्या किडींच्या नियंत्रणासाठी उपाययोजना करावी.
- * बोर - पक्व फळांची काढणी करावी.
- * अंजीर - फळांच्या संरक्षणासाठी जाळीचा वापर करावा. नियमित पाणी पुरवठा करावा.
- * जांभूळ- खतांच्या मात्रा द्याव्यात.
- * सिताफळ - सिताफळाचे स्टोनीफ्रुट काढून घेऊन बिगर हंगामी बहार धरावयाचा असल्यास शिफारशीत हलकी छाटणी करावी.
- * कागदी लिंबू - शिफारशीत खतमात्रेच्या ३०% नत्राची मात्रा द्यावी. मृग बहाराच्या फळांची काढणी करावी.
- * मोसंबी व कागदी लिंबू - मावा, सिल्ला आणि पाने पोखरणारी अळी : थायोमिथोक्झाम (२५ग्रॅम) १ ते १.५ ग्रॅम/१०लि. पाण्यातून फवारावे.

भाजीपाला व्यवस्थापन

- * उन्हाळी हंगामातील भाजीपाला पिकांची लागवड करणेसाठी रान तयार करणे.
- * उन्हाळी भाजीपाला उदा. भेंडी, गवार, कलिंगड, खरबूज, कारली, दुधी भोपळा, दोडका इ. पिकांची लागवड १५ जानेवारी नंतर करावी.
- * खरीप हंगामातील मिरची पिकाची काढणी १० दिवसांच्या अंतराने करावी.
- * खरीप हंगामातील वांगी पिकाची काढणी ४ ते ५ दिवसाचे अंतराने करावी.
- * रबी हंगामातील लागवड करण्यात आलेल्या कोबीवर्गीय पिकांची खुरपणी करून पीक स्वच्छ ठेवावे.
- * कोबीवर्गीय पिकांचे गड्डे तयार झाले असल्यास काढणी

- करावी.
- * लसूण पीक दोन महिन्याचे झाले असल्यास खुरपणी करून नत्र खताचा दुसरा व अंतिम हसा द्यावा.
- * वाटाणा पिकाची काढणी वेळेवर करावी जेणेकरून त्याची गोडी कमी होणार नाही.
- * रबी हंगामातील टोमॅटो पीक फुलोरा अवस्थेत असल्यास खुरपणी करून शेत स्वच्छ करावे व खताची मात्रा द्यावी.
- * टोमॅटो पिकास आधार देण्याचे काम पूर्ण करावे.
- * रांगडा हंगामातील कांदा खुरपून स्वच्छ करावा कांदा पोसण्याच्या अवस्थेत असल्याने खते देण्याचे टाळावे.
- * रबी कांदा एक महिन्याचा झाला असल्यास खुरपणी करून नत्र खताचा हसा द्यावा.
- * कीड व रोगाचा प्रादुर्भाव दिसून आल्यास तज्ञांच्या सल्ल्यानुसार योग्य ते उपाय करावेत.
- * उन्हाळी टोमॅटो, मिरची व वांगी लागवडीसाठी रोपवाटीका तयार करावी.
- * उन्हाळी टोमॅटो, मिरची व वांगी लागवडीसाठी रान तयार करावे.
- * भाजीपाला पिकांमध्ये ठिबक सिंचनाचा वापर करावा. त्याचप्रमाणे प्लॅस्टिक आच्छादणाचा वापर करावा.
- * ठिबक सिंचनाचा वापर करतांना संपूर्ण खत मात्रा पिकाचा कालावधी विचारात घेऊन आठवड्याच्या अंतराने ठिबक द्वारे द्यावे.

आले

- * आल्याचे विविध प्रक्रियायुक्त पदार्थ तयार करण्यासाठी लागणीनंतर नऊ महिन्यांनंतर आल्याची काढणी करावी.
- * बाजारातील मागणीप्रमाणे आल्याची काढणी करावी. गड्डे बाहेर काढताना त्यांना इजा होणार नाही याची खबरदारी घ्यावी. आल्याचा पाला कापून गड्डे, बोटे (नवीन आले) काढणीनंतर वेगळे करावे.
- * काढणीनंतर आल्याचे कंद स्वच्छ धुवून मातीपासून वेगळे करावेत आणि बाजारात पाठवावे.
- * प्रति हेक्टरी ओल्या आल्याचे सरासरी उत्पादन २० ते २५ क्विंटल पर्यंत येते.
- * उत्तम निचऱ्याची जमीन असेल तर हेच आले १४ ते १६ महिने जमिनीमध्ये ठेवून आल्याचे व्दिहंगामी पीक घेता येते आणि याचे उत्पन्न पहिल्या वर्षापेक्षा दीडपट ते दुप्पट मिळते.
- * आल्याची पाने सुकल्यानंतर आठ ते दहा दिवसांनी या पिकास पाणी द्यावे. साधारणतः अडीच ते तीन महिन्यांनंतर पुन्हा नवीन फुटवे फुटू लागतात.

अवजारे

ट्रॅक्टरचलित फुले ऊस रोपे पुर्नलागवड यंत्र

- * ४५ अश्वशक्तीच्या ट्रॅक्टरने चालविता येते.
- * १२० सें.मी. ते १५० सें.मी. दोन ओळीतील अंतरावर ऊस रोपांची पुर्नलागवड करण्यासाठी उपयुक्त
- * एका दिवसात २.७५ ते ३.०० हेक्टर क्षेत्रावर ऊस रोपांची पुर्नलागवड शक्य.
- * पारंपारिक खर्चा पेक्षा खर्चात ६० ते ७० % बचत.
- * पारंपारिक पद्धतीपेक्षा वेळेमध्ये ७० ते ८० % बचत.

नष्ट होतील वृक्ष, तर जीवन होईल रुक्ष

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ

राहरी-४१३ ७२२, जि. अहमदनगर (महाराष्ट्र)

फुले भूमित्र गांडुळ खत

संपर्क : गो संशोधन व विकास प्रकल्प ०२४२६ - २४३३४५ / २४३३६१ / २४३२१३

२		फेब्रुवारी २०२१				पौष / माघ शके १९४२	महत्वाच्या नोंदी
रविवार	 श्रीगणेश जयंती सोमवार, दि. १५	पौष कृ. ११ षट्तिला स्मार्त एकादशी संत निवृत्तिनाथ यात्रा - त्र्यंबकेश्वर	माघ शु. ३ मुस्लिम रज्जब मासारंभ भगवान मार्कंडेय जयंती	माघ शु. ९ मधुसूदन महाराज पुण्यतिथी - सोनगीर (धुळे)	शुभ दिवस गुरुप्रतिपदा खंडोबा महाराज यात्रा - मन्हळ खु।। (सिन्नर) गाणगापूर यात्रा राष्ट्रीय विज्ञान दिन	२१	
सोमवार	पौष कृ. ४ शुभ दिवस	पौष कृ. १२ भागवत एकादशी गगनगिरी महाराज पुण्यतिथी	माघ शु. ४ श्रीगणेश जयंती विनायक चतुर्थी संत सेवालाल महाराज जयंती	माघ शु. १० भक्त पुंडलिक उत्सव - पंढरपूर	शुभ दिवस	२२	 शिवजयंती (तारखेप्रमाणे) शुक्रवार, दि. १९
मंगळवार	पौष कृ. ५ शुभ दिवस	पौष कृ. १३ भौमप्रदोष मेरु त्रयोदशी (जैन)	माघ शु. ५ श्री पंचमी वसंत पंचमी	माघ शु. ११ जया एकादशी संत गाडगेबाबा जयंती रावजी महाराज पुण्यतिथी - खानापूर (रावेर)	शुभ दिवस	२३	
बुधवार	पौष कृ. ६ शुभ दिवस	पौष कृ. १४ अमावास्या प्रारंभ उ.रात्री ०१.०८	माघ शु. ६ वासुदेव बळवंत फडके पुण्यदिन क्रांतिवीर लहुजी साळवे पुण्यतिथी	माघ शु. १२ प्रदोष जागतिक मुद्रण दिन	शुभ दिवस भीष्मद्वादशी	२४	
गुरुवार	पौष कृ. ७ कालाष्टमी स्वामी विवेकानंद जयंती (तिथिपूजा) केरोबा महाराज पुण्यतिथी - येवला (नाशिक)	शुभ दिवस पौष अमावास्या दर्श अमावास्या मौनी अमावास्या (जैन) अमावास्या समाप्ती उ.रात्री ००.३५	माघ शु. ६ सौर वसंत ऋतू प्रारंभ	माघ शु. १३ श्री विश्वकर्मा जयंती गुरुपुष्यामृतयोग सकाळी ०७.०३ पासून दुपारी ०१.१६ पर्यंत	शुभ दिवस	२५	
शुक्रवार	पौष कृ. ८ शुभ दिवस	माघ शु. १ माघ मासारंभ पारशी मेहेर मासारंभ	शुभ दिवस माघ शु. ७ रथसप्तमी भीष्माष्टमी छत्रपती शिवाजी महाराज जयंती (तारखेप्रमाणे) गोपाळकृष्ण गोखले पुण्यतिथी	माघ शु. १४ स्वातंत्र्यवीर सावरकर पुण्यतिथी हजरत अली जन्मदिन पूरिम (ज्यू)	पौर्णिमा प्रारंभ दुपारी ०३.४९	२६	
शनिवार	पौष कृ. ९/१०	माघ शु. २ चंद्रदर्शन धर्मनाथ बीजोत्सव - धामोरी, ब्रह्मगड, सोनेवाडी (कोपरगाव)	शुभ दिवस माघ शु. ८ दुर्गाष्टमी	माघ पौर्णिमा गुरु रविदास जयंती संत रोहिदास जयंती मराठी राजभाषा दिन	माघस्नान समाप्ती	२७	<ul style="list-style-type: none"> एकादशी चतुर्थी अमावास्या पौर्णिमा

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

फेब्रुवारी महिन्यातील कामांचा तपशील

भुईमूग (उन्हाळी)

- उन्हाळी भुईमूगास जमिनीच्या मगदुरानुसार ८-१० दिवसांच्या अंतराने पाणी द्यावे.
- पेरणीनंतर चाळीस दिवसापर्यंत पीक तणविरहित ठेवावे. त्यासाठी वेळोवेळी कोळपणी व खुरपणी करावी. भुईमूगाच्या आऱ्या जमिनीत शिरण्याच्या आधी पिकास भर द्यावी व त्यानंतर पिकातील आंतरमशागत करावी.
- पेरणीनंतर ३० दिवसांनी हेक्टरी १२५ किलो जिप्समचा दुसरा हसा द्यावा. जिप्समची मात्रा पिकाच्या दोन ओळीत द्यावी व नंतर कोळपणीकरून जमिनीत मिसळावे.
- पेरणीनंतर ओळीत अंतर आढळून आल्यास बी टाकून तांबडतोब नांगे भरावेत.

ऊस

- पूर्व हंगामी उसातील आंतरपिकाची अवस्था पाहून काढणी करावी.
- १२ ते १६ आठवडे झालेल्या उसाला नत्राचा तिसरा हसा द्यावा याकरीता हेक्टरी ३४ किलो नत्र (७४ किलो युरिया) वापरावे.
- उसाची लागण सलग सरीमध्ये दोन ओळीतील अंतर मध्यम जमिनीसाठी १००-१२० सें.मी., भारी जमिनीसाठी १२०-१५० सें.मी. ठेऊन करावी अथवा ७५-१५० सें.मी. किंवा ९०-१८० सें.मी. पट्टा पध्दतीने लागण करावी.
- लागणीसाठी को.एम.-०२६५ (फुले २६५), को.८६०३२ (निरा), नवीन प्रसारीत वाण फुले १०००१, को.एम.१२०८५ (फुले ९०५७), को.९४०१२ (फुले सावित्री), को.सी. ६७१ या वाणांची निवड करावी. लागणीसाठी दोन डोळ्यांच्या टिपरीचा वापर करावा.
- बेणे मळ्यातील चांगले निवडून घेतलेले बेणेच ऊस लागवडीसाठी वापरावे. खोडवा ऊस लागणीसाठी वापरू नये. लागणीपूर्वी बिजप्रक्रियेसाठी ३०० मि.ली. मॅलॅथिऑन + १०० ग्रॅम बाविस्टीन (कार्बेन्डॅझिम) १०० लिटर पाण्यात मिसळून तयार केलेल्या द्रावणात बेणे १०-१५ मिनीटे बुडवावे व नंतर अँसिटोबॅक्टर व स्फुरद विरघळविणारे जीवाणू अनुक्रमे १० किलो आणि १.२५ किलो १०० लिटर पाण्यात मिसळून तयार केलेल्या द्रावणात टिपच्या ३० मिनीटे बुडवून लागणीसाठी वापराव्यात यामुळे नत्र खताची बचत होवून स्फुरद खताची उपलब्धता वाढते.
- सुरु उसाच्या लागणीच्या वेळी प्रति हेक्टरी २५ किलो नत्र, ६० किलो स्फुरद, ६० किलो पालाश द्यावे. तसेच सुक्ष्मअन्नद्रव्यांची कमतरता असल्यास माती परीक्षणानुसार झिक सल्फेट २० किलो, फेरस सल्फेट २५ किलो, १० किलो मँगनीज सल्फेट व बोरॅक्स ५ किलो प्रति हेक्टरी शेणखतांत मिसळून सावलीत मुरवून रांगोळी पध्दतीने ४ ते ५ सें.मी. खोलीवर ही सुक्ष्म अन्नद्रव्ययुक्त खते द्यावीत. को.८६०३२ उसासाठी २५% रासायनिक खतांची जादा मात्रा द्यावी.
- मध्यम प्रतिच्या जमिनीत ओली लागण करावी, भारी व चोपण जमिनीत कोरडी लागण करावी.
- ऊस लागणीनंतर ४-५ दिवसांनी वापरावर हेक्टरी ५ किलो अँट्राझीन (अँट्राप) प्रति हेक्टरी १००० लिटर पाण्यात विरघळून किंवा सॅकॉर (मेट्रीब्युझीन) १५०० ग्रॅम १००० लिटर पाण्यात मिसळून जमिनीवर फवारणी करावी, फवारणी करताना फवारलेली जमीन तुडवू नये.
- खोड किडीच्या नियंत्रणासाठी उसाच्या शेतात प्रति हेक्टरी ५ कामगंध सापळे (इ.एस.बी.ल्यू) शेतात लावावे. आवश्यकता असल्यास क्लोरॉनट्रॉनिलीप्रोल ०.४% दाणेदार हे किटकनाशक १८.७५ किलो अथवा फिप्रोनिल ०.३% दाणेदार हे किटकनाशक २५ ते ३० किलो प्रति हेक्टरी या प्रमाणात वापरावे.
- भविष्यात पाण्याचा ताण पडण्याची शक्यता असल्यास म्युरेट ऑफ पोटॅशची मात्रा शिफारशीत मात्रेपेक्षा २५% नी वाढवून द्यावी.
- ऊस तोडणीनंतर पाचट सरीत दाबून घ्यावे.
- उसाचे बुडखे मोकळे करून धारदार कोयत्याने जमिनीलगत छाटून घ्यावेत व त्यावर ०.१% कार्बेन्डॅझिम (बाविस्टीन) फवारणे (१०० लिटर पाण्यात १०० ग्रॅम (बाविस्टीन) पाचटावर प्रति हेक्टरी ८० किलो युरिया, १०० किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट व १० किलो पाचट कुजविणारे जीवाणू शेणखतात अग्न कॅम्पोस्ट खतात मिसळून पाचटावर टाकावेत. रासायनिक खते व जीवाणू खते एकत्र वापरू नयेत.
- पहिले पाणी दिल्यानंतर ३ ते ४ दिवसांनी वापसा आल्यानंतर पहारीच्या सहाय्याने हेक्टरी १२५ किलो नत्र, ५८ किलो स्फुरद, ५८ कि. पालाश या रासायनिक खताचे मिश्रण

- द्यावे. तसेच झिक सल्फेट २० किलो, फेरस सल्फेट २५ किलो प्रति हेक्टरी या प्रमाणात शेणखतात मिसळून एकत्रित करून बुडख्यापासून सरीच्या एका बाजूला १५ ते २० सें.मी. अंतरावर व १५ सें.मी. खोलीवर पहारीने छिद्र घेवून द्यावे, दोन छिद्रातील अंतर ३० सें.मी. ठेवावे.
- किडग्रस्त/तणग्रस्त लागण क्षेत्र असल्यास खोडवा ठेवू नये. तसेच कमीत-कमी हेक्टरी १ लाख उसांच्या रोपांची संख्या असलेल्या क्षेत्रातच खोडवा ठेवावा.
- खोडवा उसात गवताळ वाढीची बेटे दिसून आल्यास त्वरित काढून नष्ट करावी.
- बांधणीच्या अवस्थेत असलेल्या आडसाली उसाला हेक्टरी १६० किलो नत्र (३४७ किलो युरिया), ८५ किलो स्फुरद (५३१ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट) आणि ८५ किलो पालाश (१४२ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) खतमात्रा देऊन बांधणी करावी. को.८६०३२ च्या उसासाठी २५% रासायनिक खतमात्रा वाढवून द्यावी.

हरभरा व्यवस्थापन

- बागायती हरभऱ्याच्या विविध वाणांची पक्वतेनुसार काढणी व मळणी करावी.

रब्बी ज्वारी

पहिला पंधरवडा

- कणसे उन्हात वाळवून झाल्यानंतर मळणी/उफणणी करावी व साठवणुकीपूर्वी ज्वारीचे धान्य उन्हात वाळवावे व साठवणूक करावी.

गहू

- जरूरी भासल्यास तांबेरा रोग नियंत्रणासाठी दुसरी फवारणी पहिल्या फवारणी नंतर १५ दिवसांच्या अंतराने करावी.
- गव्हावरील करपा रोगाच्या नियंत्रणासाठी रोगाचा प्रादुर्भाव दिसून येताच कॉपर ऑक्सिक्लोराईड (०.२ टक्के) अधिक डायथेन एम-४५ (०.२ टक्के) या बुरशीनाशकाच्या मिश्रणाच्या दोन फवारण्या १५ दिवसांच्या अंतराने कराव्यात. यामुळे गव्हाच्या दाण्यावरील काळे टोक या रोगाची समस्या देखील कमी होते.
- उंदरांच्या नियंत्रणासाठी विषारी आमिषांचा वापर करावा. आमिष तयार करण्याकरिता कोणत्याही धान्याचा जाडाभरडा ५० भाग त्यात एक भाग झिक फॉस्फाईड मिसळावे. यामध्ये थोडेसे गोडेतेल टाकून चांगल्या प्रकारे मिश्रण तयार करून प्रत्येक बिळामध्ये साधारणपणे एक चमचा मिश्रण काठीच्या सहाय्याने खोलवर टाकावे व बिळे पालापाचोळा व गवत टाकून झाकून घ्यावीत व बिळांची तोंडे चिखलाने बंद करावीत. तसेच पिंजऱ्याचा उपयोग करून उंदीर पकडावेत.
- गहू पीक पक्क होण्याच्या २-३ दिवस आगोदर पिकाची कापणी केल्याने गव्हाचे दाणे शेतात झडण्याचा प्रकार आढळत नाही.
- कापणीच्या वेळी दाण्यातील ओलाव्याचे प्रमाण १५ टक्के असावे.
- गहू बियाणे साठवणुकीच्या काळात सोंडे किडीच्या नियंत्रणासाठी उन्हात वाळविलेल्या बियाण्यास प्रति किलो १० ग्रॅम वेखंड भुक्टीची बीजप्रक्रिया करावी.

फळबाग व्यवस्थापन

- डॉल्बि-नत्राचा उर्वरित हसा द्यावा फुलकिडीचे जैविक पध्दतीने नियंत्रण करून मधमाशी संवर्धन करावे, तेल्या रोगाचा प्रादुर्भाव टाळणे हंगामी प्रतिबंधात्मक उपाय योजना कराव्यात.
- सिताफळ - बिगर हंगामी लवकर फळे मिळण्यासाठी बागेत झाडांभोवती बाजरीची पेरणी करावी. शिफारशीत खतांच्या मात्रा द्याव्यात
- बोर - पक्क फळांची काढणी करावी.
- आवळा - बागेची स्वच्छता करावी.
- अंजीर - बागेची स्वच्छता करावी.
- जांभूळ - उर्वरित खताची मात्रा द्यावी.
- मोसंबी - आंबे बहारासाठी शिफारशीत खतमात्रा (८००:३००:६०० ग्रॅम नत्र स्फुरद, पलाश) २० किलो शेणखत, १५ किलो निंबोळी पदे प्रति झाड द्यावे.
- मोसंबी कागदी लिंबू - झाडास दुहेरी आळे पध्दतीने पाणी द्यावे. कॅन्कर / खैऱ्या रोग : स्ट्रेप्टोसायक्लीन १ ग्रॅम + कॉपर ऑक्सीक्लोराईड ३० ग्रॅम प्रति १० लि. पाण्यातून फवारणे.

भाजीपाला व्यवस्थापन

- रांगडा हंगामातील कांदा काढणीस तयार झाला असल्यास

- तीन आठवडे आधी कांद्याचे पाणी बंद करावे.
- रबी हंगामातील कांदा पीक दोन महिन्यांचे झाले असल्यास नत्र खताचा दुसरा हसा द्यावा व पीक स्वच्छ ठेवावे.
- आवश्यकतेनुसार पीक नियंत्रणाचे उपाय योजावेत.
- उन्हाळी भाजीपाला पिकाची लागवड पूर्ण करावी.
- जानेवारी महिन्यात लागवड केलेल्या पिकाची खुरपणी करून नत्र खताचा पहिला हसा द्यावा.
- वेलवर्गीय भाजीपाला पिकांना आधार देण्यासाठी मंडप (दुधी भोपळा) व इतर पिकांसाठी ताटी पध्दतीचा वापर करावा.
- कोबीवर्गीय पिकांचे गड्डे तयार झाले असल्यास काढणी करावी.
- वाटाणा पिकाची योग्य वेळी काढणी करावी.
- टोमॅटो पिकास खतांचा दुसरा हसा द्यावा व पीक संरक्षणाचे योग्य ते उपाय योजावेत.
- ढगाळ वातावरण असल्यास बुरशीनाशकांची फवारणी करावी.
- आवश्यकतेनुसार अन्नद्रव्यांचा वापर करावा.
- लसून पीक खुरपून स्वच्छ ठेवावे व पीक संरक्षणाचे योग्य ते उपाय करावे.
- उन्हाळी टोमॅटो लागवडीसाठी रोपे तयार झाली असल्यास लागवड करावी.
- टोमॅटो लागवडीचे वेळेस खत मात्रेच्या ५० टक्के नत्र, संपूर्ण स्फुरद व पालाश लागवडीचे वेळेस द्यावे.

पाणी परिक्षण

बागायत क्षेत्रातील विहीरीतील किंवा कुपनलिकेतील पाणी पिण्यास मचुळ लागल्यास विद्राव्य क्षारांचे प्रमाण वाढल्याचे समजावे. या पाण्याची प्रयोगशाळेत तपासणी केल्यास क्षारांचे प्रमाण किती आहे हे समजते. पाणी क्षारयुक्त असल्यास पिकांच्या वाढीवर अनिष्ट परिणाम होतो. अशा पाण्यातून जमिनीचा निचरा चांगला होत नसल्यास क्षारांचे प्रमाण वाढत जाते. पाण्याचे बाष्पीभवन होवून विद्राव्य पांढरेक्षार जमिनीच्या पृष्ठ भागावर साठतात. यालाच आपण जमिनीला मीठ फुटले असे म्हणतो. या जमिनी क्षारयुक्त बनतात. पाण्यामध्ये कॅल्शियम, मॅग्नेशियम, क्लोराईड व सल्फेट या उदासीन क्षारांचे प्रमाण जास्त असल्यास जमिनीची घडण भुसभुसीत वाटते, परंतु पिकांच्या मुळांची वाढ खुंटून पिके पिवळी पडतात. पाण्यामध्ये सोडियम क्षार हे कार्बो नेट किंवा बायकार्बोनेट सारख्या अणुबरोबर असल्यास जमिनीची घडण अतिशय कठीण होते. त्यासाठी पाण्यामध्ये कोणत्या प्रकारचे क्षार आहेत हे पाणी परिक्षणाद्वारे प्रयोगशाळेत समजते.

पाणी नमुना घेण्याची पध्दत

पाणी पृथःकरणासाठी एक लिटर पाणी पुरेसे होते. पाणी स्वच्छ प्लॅस्टिक बाटलीत घ्यावे. बाटली साबण/डिटर्जेंट पावडरने धुवू नये. विहीरीतील किंवा कुपनलीकेतून पाणी घेताना विद्युत्तपंक सकाळी १५ ते २० मिनिटे चालवावा. नदी, ओढे व कॅनॉलमधील पाणी नमुना वाहत्या पाण्यामधून घ्यावा. पाण्यात तरंगणारे शेवाळ, काडीकचरा गाळून पाणी बाटलीत भरावे. घट्ट झाकण बसवून नमुना प्रयोगशाळेत ४८ तासांच्या आत पाठवावा. बाटलीसोबत शेतकऱ्याचे नाव, पत्ता, नमुना घेतल्याची दिनांक, नमुना कशातून घेतला याबाबत माहितीसह पाठवावा.

तक्ता सिंचनासाठी पाण्याची प्रत

अ. क्र.	घटक	उत्तम प्रतिचे	मध्यम प्रतिचे	अयोग्य पाणी
१.	सामू	६.५ ते ७.५	७.५ ते ८.५	> ८.५
२.	क्षार (डेसीसायमन/मी)	< ०.२५	०.२५ ते २.२५	> २.२५
३.	कार्बोनेट (मि.ई/लि)	-	०.५ ते १.५	> १.५
४.	बायकार्बोनेट (मि.ई/लि)	< १.५	१.५ ते ८.०	> ८.०
५.	क्लोराईड (मि.ई/लि)	< ४.०	४ ते १०	> १०
६.	सल्फेट (मि.ई/लि)	< २.०	२ ते १२	> १२
७.	रेसिड्युअल सोडियम कार्बोनेट (मि.ई/लि)	< १.२५	१.२५ ते २.५	> २.५
८.	सोडियम शोषणगुणांक	< १०	१० ते २६	> २६
९.	मॅग्नेशियम कॅल्शियम गुणांक	< १.५	१.५ ते ३.०	> ३.०
१०.	बोरॉन (पीपीएम)	< १.०	१.० ते २.०	> २.०

वरील तक्त्याप्रमाणे शेतीला सिंचनासाठी उत्तम प्रतीचे पाणी वापरावे.

क्षारयुक्त पाणी जमिनीस वापरताना घ्यावयाची काळजी

- हलक्या ते मध्यम चांगला निचरा असलेल्या जमिनीस क्षारयुक्त पाणी वापरावे. काळ्या खोल जमिनीस बाजुने चर खोदून अतिरिक्त पाण्याचा निचरा करावा.
- सॅन्ड्रिय खतांचा (शेणखत, कंपोस्टखत, गांडुळखत इ.) वापर प्रत्येक पिकास शिफारसी नुसार करावा.
- दोन ते तीन वर्षांतून एकदा तरी धेंचा किंवा ताग जमिनीत फुले सुरु होताच गाडावा.
- क्षारयुक्त पाणी चांगले पाण्यात मिसळून पिकांना द्यावे किंवा आलटून पालटून द्यावे.
- क्षारयुक्त पाण्याचा वापर अमर्याद न करता मर्यादीत हलके परंतु वारंवार द्यावे.
- तुषार किंवा ठिबकसिंचनाद्वारे पिकांना पाणी द्यावे.
- पेरणीसाठी बियाणांचा १५ ते २० टक्के शिफारसीपेक्षा जास्त वापर करावा.
- पिकांची लागवड सपाट वाप्यात न करता सरी वरंबा पध्दतीने करून लागवड वरव्यांच्या बगलत करावी.
- क्षार प्रतिकारक पिकांची निवड करावी उदा. गहु, बाजरी, मका, वारी, सोयाबीन, कापूस, ऊस, वांगे, कोबी, पालक, शुगरबीट, आवळा, पेरू, चिक्कू इ.
- मात्र क्षारसंवेदनशील पिकांची लागवड करू नये. उदा. वाटाणा, मुग, उडीद, चवळी, तीळ, घेवडा आणि लिंबुवर्गीय फळपिके (संत्रा, मोसंबी, लिंबू), स्ट्रॉबेरी इ. अशाप्रकारे पाण्यात क्षार असल्यास वरीलप्रमाणे बाबींचा अवलंब करूनच मचुळ पाण्याचे व्यवस्थापन करावे.

आले

- आले लागवडीसाठी निवड केलेला प्लॉट १००% सुप्त अवस्थेत गेल्यानंतर फेब्रुवारी महिन्यात बियाणे काढणी प्रक्रिया करावी.
- काढलेल्या बियाण्यास सुर्यप्रकाशाची तीव्रता मिळणार नाही याची काळजी घ्यावी.
- काढलेले बियाणे थोडेफार ओलसर असते ते झाडांच्या किंवा छपराच्या सावलीत सुकवावे. हे सुकलेले बियाणे निवड करून (खराब तुकडे, जुन्या बियाणांचा तुकडा) थंड ठिकाणी छपराच्या किंवा कौलारु घरात आढी लावून त्यावर गोनपाटाचे बारदानाने पूर्णपणे झाकून ठेवावे.
- आढी लावताना त्यास मुंग्या, वाळवी व इतर किड रोगांपासून संरक्षित राहिल याची काळजी घ्यावी.
- आढीत ठेवलेले बियाणे दोन ते अडीच महिन्यापर्यंत सुरक्षित राहू शकते.
- आढीत ठेवलेले बियाण्यास वरून पाणी मारू नये व जमीन ओली होणार नाही याची अत्यंत काळजी घ्यावी. बियाणे आढीत ठेवल्यानंतर हळू हळू तापमान वाढण्यास सुरुवात होते. बियाणे हळूवार सुकण्यास सुरुवात होते व नवीन डोळे फुटण्याची क्रिया चालू होते. अशाप्रकारे बियाणांची साठवण करावी.

अवजारे

मनुष्यचलीत फुले शेवगा काढणी झेला

- एका तासात ९० ते १०० शेंगा काढता येतात.
- शेंगाला इजा होत नाही.
- उंच झाडावरील शेवगाच्या शेंगा काढण्यासाठी उपयुक्त.

पाणी अडवा पाणी जिरवा, जलसंधारणाचा विचार मुरवा

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ

राहुरी-४१३ ७२२, जि. अहमदनगर (महाराष्ट्र)

औषधी व सुगंधी वनस्पती

संपर्क : औषधी व सुगंधी वनस्पती संशोधन योजना ०२४२६-२४३२९२

३		मार्च २०२१				माघ / फाल्गुन शके १९४२		महत्वाच्या नोंदी	
रविवार		माघ कृ. ९ श्री रामदास नवमी	फाल्गुन शु. १ फाल्गुन मासारंभ पारशी आबान मासारंभ	शुभ दिवस चंद्रदर्शन	फाल्गुन शु. ७ भानुसममी जमशेदी नवरोज	शुभ दिवस	फाल्गुन पौर्णिमा होळी हुताशनी पौर्णिमा पिसाह (ज्यू)	शुभ दिवस चैतन्य जयंती	
र	छत्रपती शिवाजी महाराज जयंती बुधवार, दि. ३१ (तिथीप्रमाणे)	७	१४		२१		२८		
सोमवार	माघ कृ. २/३ संत नरहरी सोनार पुण्यतिथी	माघ कृ. १० जागतिक महिला दिन	फाल्गुन शु. २ रामकृष्ण जयंती जागतिक ग्राहक दिन मुस्लिम शाबान मासारंभ	शुभ दिवस	फाल्गुन शु. ८ दुर्गाष्टमी		फाल्गुन कृ. १ वसंतोत्सवारंभ आम्रकुसुम प्राशन शब्दे बारात	धूलिवंदन करिदिन अभ्यंगस्नान	
सो	१	८	१५		२२		२९		
मंगळवार	माघ कृ. ४ अंगारक संकष्ट चतुर्थी चंद्रोदय ०९.४७	माघ कृ. ११ विजया एकादशी	फाल्गुन शु. ३ आप्पा महाराज पुण्यतिथी - जळगाव	शुभ दिवस	फाल्गुन शु. ९ शहीद दिन जागतिक हवामान दिन	शुभ दिवस	फाल्गुन कृ. २ तुकाराम बीज बीजोत्सव - देहू, जळू (अमरावती)	शुभ दिवस	
मं	२	९	१६		२३		३०		
बुधवार	माघ कृ. ५ शुभ दिवस	माघ कृ. १२ प्रदोष सावित्रीबाई फुले स्मृतिदिन	फाल्गुन शु. ४ विनायक चतुर्थी	शुभ दिवस	फाल्गुन शु. १० शुभ दिवस	शुभ दिवस	फाल्गुन कृ. ३ संकष्ट चतुर्थी चंद्रोदय ०९.३८ छत्रपती शिवाजी महाराज जयंती (तिथीप्रमाणे)	शुभ दिवस	
बु	३	१०	१७		२४		३१		
गुरुवार	माघ कृ. ६ राष्ट्रीय सुरक्षा दिवस	माघ कृ. १३ महाशिवरात्री निशीथकाल उत्तररात्री ००.२४ पासून उत्तररात्री ०१.०३ पर्यंत	फाल्गुन शु. ५	शुभ दिवस	फाल्गुन शु. ११ आमलकी एकादशी	शुभ दिवस	महाशिवरात्री गुरुवार, दि. ११	शुभ दिवस	
गु	४	११	१८		२५				
शुक्रवार	माघ कृ. ७ कालाष्टमी श्री गजानन महाराज प्रकट दिन	माघ कृ. १४ यशवंतराव चव्हाण जयंती शब्दे मिराज	फाल्गुन शु. ६	शुभ दिवस	फाल्गुन शु. १२/१३ प्रदोष	शुभ दिवस		शुभ दिवस	
शु	५	१२	१९		२६				
शनिवार	माघ कृ. ८	माघ अमावास्या दर्श अमावास्या	फाल्गुन शु. ७	विषुवदिन	फाल्गुन शु. १४ पौर्णिमा प्रारंभ उ.रात्री ०३.२७	शुभ दिवस		शुभ दिवस	
श	६	१३	२०		२७				

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

मार्च महिन्यातील कामांचा तपशील

भुईमूग (उन्हाळी)

- * भुईमूगाच्या उपट्या वाणासाठी पेरणीनंतर ३५ व ४५ दिवसांनी दोन वेळा पिकांवर रिकामा ड्रम फिरवावा.
- * उभ्या पिकांतील सुक्ष्म अन्नद्रव्यांची कमतरता भरून काढण्यासाठी ०.५ टक्के लोह व ०.२ टक्के झिंक सल्फेट या मिश्रणाची पेरणीनंतर ३०, ५० व ७० दिवसांनी फवारणी करावी.
- * पाने पोखरणान्या किंवा गुंडाळणान्या अळीच्या नियंत्रणासाठी कार्बारील ५० टक्के भुक्टी ४० ग्रॅम किंवा क्लिनॉलफॉस २५ टक्के प्रवाही २० मिली या प्रमाणात १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी. पाने खाणाऱ्या अळीच्या नियंत्रणासाठी क्लोरोपायरीफॉस २० मिली १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.

ऊस

- * १६ आठवडे वयाच्या लागणीस हेक्टरी एकूण शिफारशित खतमात्रेच्या १० टक्के नत्र (३४ किलो नत्र) म्हणजेच ७४ किलो निम कोटेड युरिया खताचा तिसरा हप्ता द्यावा.
- * पक्क्या भरणीयोग्य वाढलेल्या २० आठवडे वयाच्या उसात आंतरपिके घेतली असल्यास त्यांची परिस्थिती पाहून काढणी करा अथवा सरीतच दाबून भरणीची तयारी करा. यावेळी नांगरीच्या सहाय्याने सरीचे वरंबे फोडून बाकी राहिलेली रासायनिक खतांची मात्रा ४० टक्के (१३६ किलो नत्र) म्हणजेच २९५ किलो युरिया ५० टक्के स्फुरद व पालाश (प्रत्येकी ८५ किलो) म्हणजेच ५३१ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट आणि १४२ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश एकर चोंगले मिसळून हेक्टरी एकूण सऱ्यांच्या संख्येत विभागून रिजरने भरणी करावी व रानबांधणी करून लगेच पाणी द्यावे.
- * आवश्यकतेनुसार जमिनीचा मगदुर आणि जमिनीतील ओलावा पाहून ८ ते १० दिवसांच्या अंतराने नियमित पाणीपुरवठा करावा.
- * ठिबक सिंचनाची सोय असल्यास १० ते २० आठवड्यापर्यंत उसाच्या वाढीच्या अवस्थेनुसार प्रति हेक्टरी ९ किलो नत्र, ५ किलो स्फुरद व ३ किलो पालाश पाण्यात विरघळणारे ही अन्नद्रव्ये सात दिवसांच्या अंतराने अकरा समान हप्त्यात विभागून ठिबक सिंचन प्रणालीमधून द्यावीत.
- * सुरु उसाची लागण झालेल्या क्षेत्रावर उगवण विरळ झाली असल्यास त्या ठिकाणी लागणीच्या वेळी प्लॅस्टिक पिशवीत अथवा गादी वाफ्यावर वाढवलेली समवयस्क रोपे वापरून नांग्या भरून घ्याव्यात व त्वरीत हलके पाणी द्यावे.
- * खोद किडीच्या नियंत्रणासाठी ऊस लागणीनंतर ४५ दिवसांनी उसाची बाळ बांधणी करावी. उसात मका, ज्वारी ही आंतरपिके न घेता, कोथिंबीर व पालक ही आंतरपिके घ्यावीत. खोडकीडग्रस्त ऊस देठ मुळासह उपटून अळीसह नष्ट करावा. हेक्टरी ५ फुले ट्रायकोकार्ड १० दिवसांच्या अंतराने ३ वेळा लावावीत. खोद किडीच्या प्रादुर्भावामुळे उसाचे शेंडे वाळत असतील तर आवश्यकता असल्यास क्लोरेन्ट्रिनिलीप्रोल ०.४% दाणेदार हे औषध १८.७५ किलो अथवा फिप्रोनिल ०.३% दाणेदार हे औषध २५ ते ३० किलो प्रति हेक्टरी या प्रमाणात वापरावे.
- * ६ ते ८ आठवडे वयाच्या सुरु उसाला नत्र खताचा दुसरा हप्ता ४० टक्के नत्र (१०० किलो नत्र) म्हणजेच हेक्टरी २१७ किलो युरिया आणि १२ आठवडे वयाच्या सुरु उसाला नत्र खताचा तिसरा हप्ता १० टक्के नत्र (२५ किलो नत्र) म्हणजेच हेक्टरी ५५ किलो युरिया ६:१ या प्रमाणात निंबोळी पेंडीबरोबर मिसळून समप्रमाणात विभागून द्यावा व दुसऱ्या दिवशी हलकेसे पाणी द्यावे. तसेच आवश्यकतेनुसार जमिनीतील ओल पाहून ८ ते १० दिवसांच्या अंतराने पाण्याच्या पाळ्या द्याव्यात.
- * ठिबक सिंचनाची सोय असल्यास डिसेंबरमध्ये लागण केलेल्या उसाकरीता वाढीच्या अवस्थेनुसार प्रति हेक्टरी ९ किलो नत्र, ५ किलो स्फुरद व ३ किलो पालाश पाण्यात विरघळणारे हि अन्नद्रव्ये सात दिवसांच्या अंतराने अकरा समान हप्त्यात विभागून ठिबक सिंचन प्रणालीमधून द्यावीत. जानेवारीमध्ये लागण केलेल्या उसाकरीता वाढीच्या अवस्थेनुसार प्रति हेक्टरी १४.० किलो नत्र,

- ६.५ किलो स्फुरद व ३.० किलो पालाश हि अन्नद्रव्ये सात दिवसांच्या अंतराने पाच समान हप्त्यात विभागून ठिबक सिंचन प्रणालीमधून द्यावीत. फेब्रुवारीमध्ये लागण केलेल्या उसाकरीता वाढीच्या अवस्थेनुसार प्रति हेक्टरी ७.५ किलो नत्र, २.५ किलो स्फुरद व २.५ किलो पालाश हि अन्नद्रव्ये सात दिवसांच्या अंतराने चार समान हप्त्यात विभागून ठिबक सिंचन प्रणालीमधून द्यावीत.
- * ऊस तोडणीनंतर पाचट सरीत दाबून घ्यावे.
- * उसाचे बुडखे मोकळे करून धारदार कोयत्याने जमिनीलगत छाटून घ्यावेत व छाटलेल्या बुडख्यांवर ०.१ टक्के बाविस्टीन फवारावे. (१०० लि. पाण्यात १०० ग्रॅम बाविस्टीन)
- * पाचट कुजविण्यासाठी पाचटावर प्रति हेक्टरी ८० किलो युरिया, १०० किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट टाकावे व त्यानंतर १० किलो पाचट कुजविणारे जिवाणू शेणखतात मिसळून पाचटावर टाकावे.
- * पहिले पाणी दिल्यानंतर ३ ते ४ दिवसांनी वापश्यावर आल्यानंतर पहारीच्या सहाय्याने हेक्टरी १५० किलो नत्र (३२५ किलो युरिया), ७० किलो स्फुरद (४३७ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट), ७० किलो पालाश (११७ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) यांचे मिश्रण तसेच प्रति हेक्टरी झिंक सल्फेट २० किलो, फेरस सल्फेट २५ किलो याप्रमाणात शेणखतात मिसळून एकर करून बुडख्यापासून सरीच्या एका बाजूला ३० सेंमी. अंतरावर व १५ सें.मी. खोलीवर पहारीच्या सहाय्याने द्यावी.
- * फेब्रुवारीपुर्वी तोडणी झालेल्या उसाचाच खोडवा राखावा, किड कापणीग्रस्त क्षेत्र असल्यास खोडवा ठेवू नये. तसेच कमीत कमी हेक्टरी १ लाख उसाची संख्या असलेल्या क्षेत्राचाच खोडवा ठेवावा.
- * ठिबक सिंचनाची सोय असल्यास १० ते २० आठवड्यांदरम्यान वय असलेल्या खोडव्यास प्रति हेक्टरी ९.० किलो नत्र, ५.० किलो स्फुरद व ३.० किलो पालाश हि अन्नद्रव्ये सात दिवसांच्या अंतराने अकरा समान हप्त्यात विभागून ठिबक सिंचन प्रणाली मधून द्यावीत. पाच ते ९ आठवड्यांदरम्यान वय असणाऱ्या खोडवा पिकास प्रति हेक्टरी १४ किलो नत्र, ६.५ किलो स्फुरद व ३.० किलो पालाश हि अन्नद्रव्ये सात दिवसांच्या अंतराने पाच समान हप्त्यात विभागून ठिबक सिंचन प्रणालीमधून द्यावीत. तर १ ते ४ आठवड्यांदरम्यान वय असणाऱ्या खोडवा पिकास प्रति हेक्टरी ७.५ किलो नत्र, २.५ किलो स्फुरद व २.५ किलो पालाश पाण्यात विरघळणारे ही अन्नद्रव्ये सात दिवसांच्या अंतराने चार समान हप्त्यात विभागून ठिबक सिंचन प्रणालीमधून द्यावीत.

गहू

- पीक तयार होताच वेळेवर कापणी करावी. काही जातींचे दाणे शेतात झडतात. त्यामुळे बरेच नुकसान होते. म्हणून पीक पक्क होण्याच्या २ ते ३ दिवस आगोदर कापणी करावी. कापणीच्यावेळी दाण्यातील ओलाव्याचे प्रमाण १५ टक्के असावे. गव्हाची मळणी यंत्राच्या सहाय्याने करावी. मळणी करताना दाणे फुटणार नाहीत याची काळजी घ्यावी.

फळबाग व्यवस्थापन

- * डालिब - रस शोषणाच्या फुलकिडे, फळ पोखरणारी अळी या किडींचे नियंत्रण करावे. मधमाशी पेट्यांचे संवर्धन करावे. तेल्या रोगाचा प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी हंगामी प्रतिबंधात्मक उपाययोजना कराव्यात. पाणी नियंत्रित वापरावे.
- * सिताफळ - नत्राची उर्वरित मात्रा दयावी. बहार धरलेल्या बागेत मशागत पूर्ण करावी.
- * बोर - बाग ताणावर सोडावी.
- * आवळा - अनावश्यक फांद्या काढाव्यात.
- * कागदी लिंबू व मोसंबी - गरजेनुसार सुक्ष्म अन्नद्रव्यांची फवारणी करावी.

भाजीपाला व्यवस्थापन

- * उन्हाळी वेलवर्गीय भाजीपाला पिकांस खुरपणी देऊन नत्र खताचा दुसरा हप्ता द्यावा.
- * वेलवर्गीय पिकांना आधार देण्याचे काम पूर्ण करावे.

- * उन्हाळी भेंडी काढणी एक दिवस आड करावी.
- * गवार पिकाची काढणी सुरु करावी.
- * रबी टोमॅटो पिकाची काढणी योग्य वेळी करावी. लांब अंतराच्या बाजारपेठेसाठी पाठवायचे असल्यास फळांवर लाल रंगाची छटा आल्यावर टोमॅटोची काढणी करावी.
- * रबी हंगामातील कोबीवर्गीय पिकांची काढणी करावी. रबी हंगामातील लसूण पिकांवर कोळी या किडीचा प्रादुर्भाव होण्याची शक्यता असते. कोळीच्या नियंत्रणासाठी योग्य ते उपाय करावेत.
- * रबी हंगामातील कांदा पीक पोसण्याचे अवस्थेत असल्यास पालाशयुक्त खताचा फवारा द्यावा.
- * वेलवर्गीय भाजीपाल्यावर भुरी व करपा रोगाचा प्रादुर्भाव दिसून आल्यास नियंत्रणाचे उपाय करावेत.
- * कांदा व लसूण पिकावरील करपा व फुलकिडीचे नियंत्रण करावे.
- * भेंडी पिकावर येणारी पांढरीमाशी विषाणूजन्य रोगाचा प्रसार करते त्यामुळे पांढरी माशीचे वेळीच नियंत्रण करावे.
- * उन्हाळी टोमॅटोचे पीक एक महिन्याचे झाल्यावर खुरपणी करून नत्र खताची मात्रा द्यावी.
- * मिरची व वांगी रोपे तयार झाली असल्यास रोपांची लागवड करावी लागवडीचे वेळेस संपूर्ण खतमात्रेच्या ५० टक्के नत्र, संपूर्ण स्फुरद व पालाश द्यावे.

आले

- * पूर्वमशागत जसे १ फूट खोल उभी व आडवी नांगरट करून १ ते २ कुळवाच्या पाळ्या जमीन भुसभुशित करावी.
- * हेक्टरी ७५ किलो स्फुरद व ७५ किलो पालाश या खतांचा संपूर्ण हप्ता द्यावा.
- * शेवटच्या कुळवाच्या पाळी आगोदर हेक्टरी ३५ ते ४० टन चांगले कुजलेले शेणखत द्यावे.
- * जमिनीतील बहुवार्षिक तणांचे कंद, काश्या वेचून गोळा कराव्यात, मोठे दाड-गोटे वेचून काढावेत.
- * जमिनीच्या प्रकारानुसार लागवड प्रामुख्याने सपाट वाफे, सरी वरंबा पध्दत आणि रुंद वरंबा किंवा गादी वाफ्यावर करावी.
- * सपाट वाफे पध्दतीत जमिनीच्या उतारानुसार २X१ मी. किंवा २X३ मी. चे सपाट वाफे करून २०X२० सें.मी. किंवा २२.५X२२.५ सें.मी. अंतरावर लागवड करावी.
- * सरी वरंबा पध्दतीत लाकडी नांगराच्या सहाय्याने ४५ सें.मी. वरती सऱ्या पाडून घ्याव्यात. वरंबाच्या दोन्ही बाजुस वरून १/३ भाग सोडून २ इंच खोल, दोन रोपामधील अंतर २२.५ सें.मी. ठेवून लागवड करावी.
- * रुंद वरंबा किंवा गादी वाफा पध्दत :- आधुनिक सिंचन पध्दती जसे तुषार सिंचन, ठिबक सिंचनाचा वापर केला जातो अशा ठिकाणी ही पध्दत वापरली जाते. १५ ते २० टक्के उत्पादन जास्त मिळते. जमिनीच्या उतारानुसार ९०-१२० सें.मी. वरती सरी पाडून घ्यावी म्हणजे मधील वरंबा ४५-६० सें.मी. रुंदीचा. दोन रुंद वरंब्यातील पाटाची रुंदी ४५-६० सें.मी. रुंद वरंब्याची उंची २० ते २५ सें.मी. ठेवून २२.५ सें.मी.X२२.५ सें.मी. वरती आले लागवड करावी.

केंद्र व राज्य सरकारच्या कृषिविषयक शासकीय योजना

क्र.	कृषिविषयक योजना	संपर्क
१.	राष्ट्रीय अन्नसुरक्षा अभियान १. राष्ट्रीय एकात्मिक तृणधान्य विकास कार्यक्रम २. राष्ट्रीय एकात्मिक गळीतधान्य विकास कार्यक्रम ३. राष्ट्रीय एकात्मिक कडधान्य विकास कार्यक्रम	तालुका कृषि अधिकारी (कृषि विभाग)

२.	राष्ट्रीय कृषि विकास योजना १. कृषि चिकित्सालय तथा शेतकरी प्रशिक्षण केंद्र सुविधा २. कीड/रोग सर्वेक्षण व सल्ला प्रकल्प	तालुका कृषि अधिकारी (कृषि विभाग)
३.	नैसर्गिक आपत्तीग्रस्त शेतकऱ्यांना मदतीसाठी योजना	कृषि व महसूल विभाग
४.	मृद सर्वेक्षण मृद चाचणी योजना	जिल्हास्तरीय कृषि विभागाची मृद चाचणी प्रयोगशाळा
५.	बीज प्रक्रिया योजना	तालुका कृषि अधिकारी (कृषि विभाग)
६.	कृषि यांत्रिकीकरणची योजना	कृषि विकास अधिकारी व गटविकास अधिकारी
७.	राष्ट्रीय कृषि विमा योजना	कृषि व महसूल विभाग
८.	सॅट्रिट शेती योजना	तालुका कृषि अधिकारी
९.	शेतकरी अपघात विमा योजना	तालुका कृषि अधिकारी
१०.	राष्ट्रीय फलोत्पादन मंडळाच्या योजना	सहाय्यक सह. संचालक, राष्ट्रीय बागवानी बोर्ड, महाराष्ट्र कृषि शिक्षण व संशोधन परिसर, भोसलेनगर, पुणे - ०२०-२५५३०५८२
११.	राष्ट्रीय कृषि विकास योजना आणि महाराष्ट्र रोजगार हमी योजनेतर्गत शेतकरी योजना	जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी http://mahaegs.nic.in/maha.shettale/
१२.	पशुसंवर्धन विभागाच्या योजना	www.adfmaharashtra.in
१३.	मत्स्य व्यवसाय विभागाच्या योजना	जिल्हा स्तरीय सहाय्यक मत्स्य व्यवसाय आयुक्त कार्यालय
१४.	पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी शेळी-मेंढी विकास महामंडळाच्या योजना	नाबार्ड-५४, वेलेस्की रोड, शिवाजीनगर, पुणे www.adfmaharashtra.in
१५.	अन्नप्रक्रिया विभागाच्या योजना १. पायाभूत सुविधांचा विकास २. राष्ट्रीय अन्न प्रक्रिया मिशन ३. गुणात्मक नियंत्रण/अन्न चाचणी प्रयोग संशोधन विकाससाठी व विक्री वाढीसाठी योजना.	विभागीय प्रमुख, अपेडा, ४था मजला, युनिट क्र.३ व ४, बँकिंग कॉम्प्लेक्स बिल्डींग क्र. २, सेक्टर १९/अ, वाशी, नवी मुंबई, ०२२-२७८४०९४९.
१६.	कृषि पणन मंडळाच्या योजना १. कृषि माल तारण कर्ज योजना २. कांदाचाळ अनुदान योजना ३. प्लॅस्टीक क्रेट्स खरेदी अनुदान योजना ४. फळ मोहोत्सव अनुदान योजना ५. शीतगृह उभारणीसाठी अनुदान ६. ग्रामीण गोदाम योजना ७. कृषि पणनच्या पायाभूत सुविधांची उभारणी	महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळ, पुणे प्लॉट नं. आर - ७, छत्रपती शिवाजी मार्केट यार्ड, गुलटेकडी, पुणे - ३७ (०२०-२४२६११९०)
१७.	राष्ट्रीय बागवानी बोर्डाच्या योजना १. फलोत्पादन व काठणीपरचात व्यवस्थापन विषयक योजना २. फलोत्पादनासाठी शीतगृह उभारणी, विस्तार व आधुनिकीकरणासाठी भांडवली अनुदान योजना ३. प्रगत तंत्रज्ञान विकास व विकसित तंत्रज्ञान प्रसारण योजना ४. बाजारपेठेसंबंधी माहिती उपलब्ध करून देण्याची योजना ५. फलोत्पादन क्षेत्राला चालना देण्याकरिता प्रोत्साहनपर योजना	पुणे कार्यालय, सहाय्यक सहसंचालक, राष्ट्रीय बागवानी बोर्ड, एम. सी. ए. ई. आर. आवार, बागवानी बोर्ड, एम. सी. ए. ई. आर. आवार, www.mahanhm.gov.in
१८.	राष्ट्रीय औषधी व वनस्पती अभियान	www.mahasilk.gov.in
१९.	रेशीम शेती उद्योग योजना	संचालक, रेशीम संचालक, उंबरेड रोड, नागपूर
२०.	भुजल सर्वेक्षण विकास यंत्रणा १. अपशस्वी सिंचन विहीर योजना २. सिंचन विहीरीसाठी जागेची निश्चिती व मार्गदर्शन विषयक योजना	संचलनालय, भुजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा भुजल भवन, शिवाजीनगर, पुणे-५
२१.	कृषि क्षेत्राला चालना देण्याकरिता प्रोत्साहनपर स्पर्धात्मक पुरस्कार १. वसंतराव नाईक कृषिभूषण पुरस्कार २. जिज्ञामाता कृषिभूषण पुरस्कार ३. शेतीनिष्ठ शेतकरी पुरस्कार ४. शेतकरी पुरस्कार ५. डॉ. पंजाबाय देशमुख कृषित्तन पुरस्कार ६. विविध पिकांसाठी स्पर्धा	कृषि विभाग, महाराष्ट्र शासन, तालुका कृषि अधिकारी, पंचायत समिती

अवजारे

विद्युत मोटारचलित फुले औषधी वनस्पती बियाणे कवच फोडणी यंत्र

- * हिरडा व बेहडा इ. कवच फोडणीसाठी उपयुक्त.
- * एक अश्वशक्ती सिंगल फेज विद्युत मोटारचलित यंत्र.
- * कार्यक्षमता १२५ ते १५० किलो ग्रॅम/तास.

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ

राहुरी-४१३ ७२२, जि. अहमदनगर (महाराष्ट्र)

प्रक्रिया पदार्थ

संपर्क : काढणी पश्चात तंत्रज्ञान केंद्र ०२४२६-२४३२४७०/ बेकरी ०२४२६-२४३२२९

४		एप्रिल २०२१			फाल्गुन शके १९४२ चैत्र शके १९४३		महत्वाच्या नोंदी	
रविवार	र	 गुढीपाडवा मंगळवार, दि. १३	फाल्गुन कृ. ८ कालाष्टमी वर्षीतपारंभ (जैन) ईस्टर संडे	फाल्गुन अमावास्या दर्श अमावास्या धर्मवीर संभाजी महाराज पुण्यतिथी महात्मा जोतिबा फुले जयंती अमावास्या प्रारंभ पहाटे ०६.०३	चैत्र शु. ६ श्री रामानुजाचार्य जयंती	चैत्र शु. १३ अनंग त्रयोदशी महावीर जयंती	शुभ दिवस अनंगव्रत	
सोमवार	सो	 श्रीराम नवमी बुधवार, दि. २१	फाल्गुन कृ. ९ शुभ दिवस	फाल्गुन अमावास्या सोमवती अमावास्या सकाळी ०८.०० अमावास्या समाप्ती सकाळी ०८.००	चैत्र शु. ७ सौर ग्रीष्म ऋतू प्रारंभ अशोककलिका प्राशन रात्री १२.०० पासून आयंबील ओळी प्रारंभ (जैन)	चैत्र शु. १४ दमनक चतुर्दशी हनुमान जयंतीचा उपवास पौर्णिमा प्रारंभ दुपारी १२.४४	शुभ दिवस	
मंगळवार	मं	 महात्मा जोतिबा फुले जयंती रविवार, दि. १९	फाल्गुन कृ. १० शुभ दिवस	चैत्र शु. १ चैत्र मासप्रारंभ शुभ दिवस श्री शालिवाहन शके १९४३ प्रारंभ प्लव संवत्सरांभ पारशी आदर मासप्रारंभ गुढीपाडवा चंद्रदर्शन अभ्यंगस्नान चैत्री नवरात्रारंभ डॉ. हेडगेवार जयंती	चैत्र शु. ८ दुर्गाष्टमी भवानीदेवी उत्पत्ती साईबाबा उत्सव प्रारंभ - शिर्डी अशोककलिका प्राशन सकाळी ०६.५२ पर्यंत अशोकाष्टमी	चैत्र पौर्णिमा / चैत्र कृ. १ हनुमान जयंती वैशाखस्नानारंभ छत्रपती शिवाजी महाराज पुण्यतिथी कालभैरव यात्रा-चांदवड (नाशिक) आयंबील ओळी समाप्ती (जैन) पौर्णिमा समाप्ती सकाळी ०९.०१	शुभ दिवस	
बुधवार	बु	 भारतरत्न डॉ. आंबेडकर जयंती बुधवार, दि. १४	फाल्गुन कृ. ११ शुभ दिवस पापमोचनी एकादशी जागतिक आरोग्य दिन	चैत्र शु. २ संत झुलेलाल जयंती श्री अक्कलकोट स्वामी महाराज प्रकट दिन भारतरत्न डॉ. आंबेडकर जयंती वैशाखी (पंजाब) मुस्लिम रमजान मासप्रारंभ	चैत्र शु. ९ श्रीराम नवमी श्री स्वामिनारायण जयंती चैत्री नवरात्र समाप्ती श्री रामदास जयंती काळाराम जन्मोत्सव - नाशिक गजानन महाराज उत्सव - शेगाव	चैत्र कृ. २ श्री श्रीधरस्वामी पुण्यतिथी	शुभ दिवस	
गुरुवार	गु	फाल्गुन कृ. ४ शुभ दिवस	फाल्गुन कृ. १२ शुभ दिवस तिथिवासर सकाळी ०८.४० पर्यंत	चैत्र शु. ३ गौरी तृतीया (तीज) मत्स्य जयंती	चैत्र शु. १० साईबाबा उत्सव समाप्ती - शिर्डी जागतिक भू दिन	चैत्र कृ. ३ शुभ दिवस		
शुक्रवार	शु	फाल्गुन कृ. ५/६ गुड फ्रायडे पैठण यात्रा	रंगपंचमी श्री एकनाथ षष्ठी मधुकृष्ण त्रयोदशी	चैत्र शु. ४ विनायक चतुर्थी	चैत्र शु. ११ शंभूमहादेव यात्रा - शिखर शिंगणापूर कामदा एकादशी चैत्री यात्रा - पंढरपूर	चैत्र कृ. ४ संकष्ट चतुर्थी चंद्रोदय १०.३८ राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज जयंती		
शनिवार	श	फाल्गुन कृ. ७ शिवरात्री	फाल्गुन कृ. १४ शिवरात्री	चैत्र शु. ५ श्री लक्ष्मी पंचमी श्री पंचमी	चैत्र शु. १२ शनिप्रदोष	शुभ दिवस		

भुईमूग (उन्हाळी)

- * भुईमूग पिकाच्या पानावरील टिका व तांबेरा रोगाचा प्रादुर्भाव झाल्यास २५ ग्रॅम मॅन्कोझेब (डायथेन एन ४५) + १०ग्रॅम बाक्विस्टीन १० लिटर पाण्यातून फवारवे.

बागायती कापूस

- * कापूस लागवडीसाठी मध्यम ते भारी, १० सें. मी. पेक्षा जास्त खोली असणारी व चांगला निचरा होणारी जमीन निवडावी. जमीनीचा सामू ६ ते ८.५ पर्यंत असावा.
- * जमिनीची खोल नांगर करून जमीन उन्हाळ्यात तापू द्यावी.

ऊस

- * सुरु उसासाठी रासायनिक खताचा तिसरा हप्ता हेक्टरी २५ किलो नत्र (५५ किलो युरिया) देऊन बाळबांधणी करावी.
- * ऊस पिकास ८ ते १० दिवसांच्या अंतराने पाणी द्यावे. शक्य असल्यास उसाच्या पाचटाच्या आच्छादनाचा वापर करा. पाणी कमी असल्यास उसाला एक सरी आड पाणी द्यावे.
- * खोडकिड या किडीचा फार प्रादुर्भाव झाल्यास शेतात उगवण विरळ दिसते. अशावेळी एकरी रोपांची संख्या योग्य प्रमाण राखण्यासाठी लागणीबरोबर प्लॅस्टिकच्या पिशव्यांमध्ये अगर प्लॅस्टिक ट्रे मध्ये पुरेशी उसाची रोपे तयार करून योग्य वेळी नांवा भरण्यासाठी (विरळ जागी) ही रोपे लावावीत.
- * पाचटाचे सरीमध्ये आच्छादन (मल्लिंग) अवश्य करावे. त्यामुळे देखील खोडकिडीचा प्रादुर्भाव कमी होतो.
- * उसाला एक ते दीड महिन्यांनंतर बाळ बांधणी केल्यास खोडकिडीचे पतंग बाहेर पडल्याने तयार झालेली छिद्रे बंद होण्यास मदत होईल व पतंग बाहेर पडणार नाहीत.
- * उसात मका, ज्वारी व गहू ही आंतरपिके न घेता कांदा, लसूण, कोथिंबीर,पालक ही आंतरपिके घ्यावीत.
- * ऊस लागवडीनंतर ४० ते ५० दिवसांनी ३ ते ४ फुले ट्रायकोकार्ड/हेक्टर या प्रमाणात साधारण: १० ते १५ दिवसांच्या अंतराने लावावीत.
- * खोडकिडीच्या प्रभावी नियंत्रणासाठी हेक्टरी ५ कामगंध सापळे (इ.एस.बी.ल्युर) शेतात लावावे. क्लोरॅनट्रॅनिलीप्रोल ०.४% दाणेदार १८.७५ किलो प्रति हेक्टरी अथवा फिप्रोनिल ०.३% दाणेदार हे किटकनाशक २५ ते ३० किलो प्रति हेक्टरी या प्रमाणात वापरावे.
- * सदरील किटकनाशक वापरतांना १ किलो औषधामध्ये ३ किलो बारीक माती चांगली मिसळावी व कुदळीने अर्धा फुट अंतरावर चळी घेवून माती आड करावे व हलके पाणी द्यावे. सर्व प्रकारच्या ऊस पोखरणाच्या किडीसाठी अशाप्रकारचे दाणेदार औषधांची उपाययोजना करावी. तरच आपल्याला चांगल्या प्रकारे परिणाम मिळतो.
- * काणी व गवताळ वाढीची बेटे समूळ काढून नष्ट करावीत.
- * उसासाठी ठिबक सिंचनाचा वापर करावा. ठिबक सिंचनाची सोय असल्यास ५ ते ९ आठवड्यांपर्यंत उसाच्या वाढीच्या अवस्थेनुसार प्रति हेक्टरी ७० किलो नत्र, ३२ किलो स्फुरद व १४ किलो पालाश तर १० ते १२ आठवड्यांपर्यंत प्रति हेक्टरी १०० किलो नत्र, ५१ किलो स्फुरद व ३२ किलो पालाश प्रति हेक्टरी सात दिवसांच्या अंतराने समान हप्त्यात विभागून ठिबक सिंचन प्रणालीमधून द्यावीत.
- * ऊस पिकासाठी जास्तीत जास्त क्षेत्रावर शेतकऱ्यांनी ठिबक सिंचन पाणी व्यवस्थापन पध्दतीचा अवलंब करावा.
- * ज्या ठिकाणी पाण्याची उपलब्धता कमी आहे अशा ठिकाणी यापुढे पाणी देताना एक आड सरीतून पाणी द्यावे.
- * पाण्याचा ताण पडत असल्यास उभ्या पिकातील खालची पक्व झालेली तसेच वाळलेली पाने काढून ती आच्छादन म्हणून सरीत पसरावी. जेणे करून पाण्याचे बाष्पीभवन कमी होवून जमिनीत ओलावा टिकवून राहण्यास मदत होईल.
- * पिकास पाण्याचा ताण असल्यास लागणीनंतर ६०,१२० आणि १८० दिवसांनी २% म्युरेट ऑफ पोटॅश व २% युरिया यांचे मिश्रण करून पिकावर फवारणी करावी.
- * पाण्याची कमतरता असल्यास बाष्पीभवन कमी करण्यासाठी ६ ते ८% केवोलीन या बाष्परोधकाची फवारणी करावी.
- * ऊस पीक हे तण विरहीत ठेवावे. त्यामुळे उपलब्ध पाण्यासाठी होणारी स्पर्धा कमी होवून ऊस वाढीसाठी उपयुक्त ठरेल.
- * लागवडीच्या ऊस पिकात तसेच खोडव्याच्या पिकास हेक्टरी ५ ते ६ टन पाचटाचे आच्छादन करून प्रती टन पाचटासाठी ८ किलो युरिया, १० किलो सुपर फॉस्फेट व १ किलो पाचट कुजविणाच्या जिवाणूंचा वापर करावा.

गहू

- * धान्य कडक उन्हात वाळवून साठवणूक करावी. साठवणुकीच्या वेळी औषध वापरावे.

खरीप नाचणी लागवड

१. शेतीची नांगर करणे
२. कुळवणी करणे
३. शेतातील धसकटे वेचणे

फळबाग व्यवस्थापन

- * डाळिंब - पाणी व्यवस्थापनाकडे लक्ष द्यावे. फळ पोखरणान्या अळीचे नियंत्रणासाठी ५% निंबोळी अर्काची फवारणी करावी.तेल्या रोगाचा प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी हंगामी प्रतिबंधात्मक उपाययोजना कराव्यात.
- * सिताफळ - बहार धरलेल्या झाडासाठी पाणी व्यवस्थापन करावे. पिठ्या डेकून या किडीचे सर्वेक्षण करून किड व्यवस्थापन करावे.
- * बोर - बहार ताणावर सोडावी.
- * कागदी लिंबू - उन्हाळ्यात ८-१० दिवसाचे अंतराने पाणी द्यावे. रोगट, किडग्रस्त व वाळलेल्या फांद्याची छाटणी करावी. काळीमाशी : थायोमिथोक्झाम १ ते १.५ ग्रॅम / १० लि. पाण्यातून फवारवे. खवले कीड : क्विनॉलफॉस ३० मिली / १० लि. पाण्यातून फवारवे. शेंडेमर: कॉपर ऑक्सीक्लोराईड ३० ग्रॅम / १० लि. पाण्यातून फवारवे. मोसंबी व लिंबू बागेमध्ये फांदीमर रोगाच्या नियंत्रणासाठी कार्बेन्डाझिम १ ग्रॅम किंवा कॉपर ऑक्सीक्लोराईड ३ ग्रॅम प्रति लिटर पाण्यातून एप्रिल महिन्याच्या पहिल्या किंवा दुसऱ्या आठवड्यात फवारणी करावी.

भाजीपाला व्यवस्थापन

- * रबी कांद्याचे पीक काढणी अवस्थेत असल्यास तीन आठवडे आधी पिकांचे पाणी तोडावे. त्याचप्रमाणे बुरशीनाशकाचा फवारा द्यावा.
- * लसूण पीक काढणी अवस्थेत असल्यास तीन आठवडे आधी पाणी तोडावे व बुरशीनाशकाची फवारणी करावी.
- * कांदा पिकाची काढणी करून कांदा ३ ते ५ दिवस शेतात सुकवावा.
- * कांद्याची पात कापतेवेळी २.५ ते ३.० सेंमी. पात ठेवून कापावी.
- * पात कापलेला कांदा १५ ते २० दिवस सावलीमध्ये सुकवावा व प्रतवारी करून मध्यम आकाराचा कांदा चाळीमध्ये साठवावा.
- * लसूण पिकाची काढणी करून पातीसह गड्या बांधून हवेशीर जागेवर साठवण करावी.
- * टोमॅटो पिकाची काढणी ३ ते ४ दिवसांनी करावी.
- * उन्हाळी भेंडी पिकाची तोडणी एक दिवस आड करावी.
- * गवार पिकाची काढणी करावी.
- * वेलवर्गीय भाजीपाल्याची काढणी वेळेवर करावी.
- * किड व रोगांचा प्रादुर्भाव आढळून आल्यास तज्ञांच्या सल्ल्यानुसार नियंत्रणाचे उपाय करावेत.
- * उन्हाळी टोमॅटो पिकास आधार द्यावा त्यासाठी ताटी पध्दतीचा अवलंब करावा.
- * टोमॅटो पीक फुलारा अवस्थेत असल्यास व तापमान ३५° सें.ग्रे. चे वर गेल्यास फुलगळ व कमी प्रमाणात फळधाराणा होते.
- * फुलगळ कमी करण्यासाठी व फळधारणेचे प्रमाण वाढवण्यासाठी एन.ए.ए. या संजीवकाची व बोरॉन या सूक्ष्म अन्नद्रव्याची फवारणी करावी. तसेच टोमॅटोच्या शेताच्या चारही बाजूस व चार ओळींनंतर मक्याच्या दोन ओळी लावाव्यात.
- * मिरची व वांगी पिकास खुरपणी करून नत्र खताचा हप्ता द्यावा.

आले

- * आले लागवडीसाठी एप्रिल महिन्यात बेणे खरेदी करावे व रासायनिक व जैविक बिजप्रक्रिया करून बेणे सावलीच्या ठिकाणी साठवावे. मातृकंदापासून बियाण्याचे तुकडे वेगळे.
- * रासायनिक बिजप्रक्रियेसाठी किनॉलफॉस २५ % प्रवाही २० मिली तसेच कार्बेन्डाझिम ५० % २० ग्रॅम १० लिटर पाण्यात घेवून त्यामध्ये केद १५ ते २० मिनिटे चांगले बुडवावेत. १० लिटरचे द्रावण १०० ते १२० किलो बियाण्यास वापरावे.
- * जैविक बिजप्रक्रियेसाठी अॅझोस्फिरिलियम २५ ग्रॅम तसेच पी.एस.बी. २५ ग्रॅम प्रति लिटर पाणी वापरावे.
- * बियाणे निवडताना कंदाचे वजन २५ ते ५५ ग्रॅम, लांबी २.५ ते ५ सें.मी. सुसावस्था संपलेले २ ते ३ डोळे फुगलेले आसवे. हेक्टरी २५ किंटल बेणे लागते.
- * लागवडीच्या वेळेपर्यंत या बियाण्याच्या वजनात घट होवून साठवणुकीच्या पध्दतीनुसार त्याचे वजन १५ ते १८ किंटल भरते.

माती परिक्षण

माती परिक्षणाचे महत्त्व: सर्वसाधारणपणे पिकास कर्ब, हायड्रोजन, प्रमाणवायु, नत्र, स्फुरद व पालाश या मुख्य अन्नद्रव्यांची, कॅल्शियम, मॅग्नेशियम, गंधक या दुय्यम अन्नद्रव्यांची तर लोह, मंगल, जस्त, तांबे, बोरॉन मॉलिब्डेनम या सूक्ष्म अन्नद्रव्यांची आवश्यकता असते. यापैकी नत्र, स्फुरद, गंधक, लोह व जस्त या सारख्या अन्नद्रव्यांची कमतरता आढळून आलेली आहे. खतांचा असमतोल वापर यापुढे याचपध्दतीने होत राहिला तर भविष्यात जमिनीचे आरोग्य बिघडणे आणि सुपिकता कमी होवून पिकांची उत्पादकता घटण्याबरोबरच निरुद्ध दर्जाची जमीन पुढील पिढीस हस्तांतरित करण्याची नामुष्की आपणावर येण्याचा मोठा धोका आहे. यासाठी शेतकऱ्याने स्वतःच्या जमिनीचे माती परिक्षण करून घेणे आणि त्याच्या तपासणी अहवालानुसार येणाऱ्या शिफारशी प्रमाणे खतांचा वापर करणे व जमिनीचे व्यवस्थापन करणे आवश्यक आहे. त्यामुळे पीक उत्पादनात वाढ होऊन खताच्या वापरवाट होणारा अवाजवी खर्च कमी होणार आहे.

मातीचा नमुना घेताना घ्यावयाची काळजी

- १) मातीचा नमुना घेण्यासाठी वापरात येणारी अवजारे उदा. फावडे, कुदळ, घमेले, खुरपी इत्यादी स्वच्छ असावीत.
- २) मातीचा नमुना पिके काढल्यानंतर परंतु नांगरी पुर्वी घ्यावा. शक्यतो रब्बी पिकाच्या काढणीनंतर किंवा उन्हाळ्यात घेतल्यास पृथःकरण करून परिक्षण अहवाला पेरणीपर्यंत उपलब्ध होतो.
- ३) उभ्या पिकांखालील मातीचा नमुना घ्यावयाचा असेल तर दोन ओळीमधील मातीचा नमुना घ्यावा. परंतु पिकास रासायनिक खत दिले असल्यास तीन महिन्यांच्या आंत संबधित जमिनीतून माती नमुना घेवू नये.
- ४) निरनिराळ्या जमिनीतील नमुना गोळा करताना वेगवेगळ्या मातीचे नमुने एकत्र मिसळू नयेत.
- ५) माती नमुना गोळा करताना किंवा प्रयोगशाळेत तपासणीसाठी पाठविताना रासायनिक खतांच्या रिक्त्या पिशव्यांचा वापर करू नये.
- ६) शेतामधील खते साठविण्याची जागा, कचरा टाकण्याची जागा, जनावरे बसण्याची जागा, झाडाखालील जागा, विहिरीजवळ, पाण्याचे पाट व शेताचे बांध इत्यादी जागामधून किंवा जवळून मातीचे नमुने घेवू नयेत.

मातीचा नमुना घेण्याची पध्दत

- * मातीचा नमुना हा त्या शेतातील प्रातिनिधीक स्वरूपाचा असणे आवश्यक आहे. एक हेक्टर क्षेत्रातील १५ सेंमी खोलीपर्यंतच्या मातीचे वजन अंदाजे २२,४०,००० किलो ग्रॅम असते. यातून काढावा लागणारा ५०० ग्रॅम मातीचा नमुना प्रातिनिधीक होण्यासाठी किती काळजीपूर्वक घ्यावा लागेल याची कल्पना येते. कारण यामधून केवळ काही ग्रॅम माती तपासणीसाठी वापरली जाते व तिच्या तपासणीच्या निष्कर्षावर आधारित खताच्या शिफारशी केल्या जातात. म्हणून मातीचा नमुना काळजीपूर्वक काढावा.
- * मातीचा नमुना काढण्यासाठी शेतात गेल्यानंतर प्रथम शेतीची पाहणी करावी व जमिनीच्या प्रकारानुसार वनस्पती/ पिकांचा रंग, वाढ भिन्न भिन्न असते, तसेच जमिनीच्या पृष्ठभागावरचा रंग देखील वेगवेगळा असतो. उतारवरील जमीन भुरकट रंगाची असते, सखल भागातील काळी असते म्हणूनच उतार रंग, पोत, खोली, व्यवस्थापन व पीक पध्दतीनुसार विभागणी करावी आणि प्रत्येक विभागातून स्वतंत्ररित्या वेगळा प्रातिनिधीक नमुना घ्यावा.
- १) एक सारख्या जमिनीतून नमुना घेताना काडी कचरा, गवत, पिकांची धसकटे व मुळे काढून टाका.
- २) जिथे पिकाची ओळीत पेरणी केली असेल अशा ठिकाणी दोन ओळीमधून नमुना घ्या.
- ३) नुकतेच खते टाकलेल्या जमिनी खोलगट भाग, पाणथळ जागा, झाडाखालील जमीन, बांधजवळील जागा, शेणखताच्या ढिगाऱ्या जवळील जागा, शेतातील बांधकामा जवळील परिसर कंपोस्ट खताच्या जवळपासची जागा अशा ठिकाणातून मातीचा नमुना घेवू नका.
- ४) सपाट पृष्ठभाग असलेल्या जमिनीवर इंजरी त अक्षराप्रमाणे १५ ते २० सेंमीचा खड्डा घेऊन आतील माती बाहेर काढून टाका. खड्ड्याच्या सर्व बाजूची २ सेंमी जाडीची माती खुरप्याच्या सहाय्याने वरपासून ते खालपर्यंत खरडून हातावर काढा आणि प्लॅस्टिकच्या बादलीत टाका. अशाप्रकारे एका प्रभागातून १० नमुने घेऊन त्याच बादलीत टाका.
- ५) सर्व माती एका स्वच्छ प्लॅस्टिकच्या कागदावर टाका, चांगली मिसळा, ओली असल्यास सावलीत वाळवा नंतर ह्या ढिगाचे चार समान भाग करा. समोरासमोरील दोन भाग काढून टाका. उरलेले दोन भाग एकत्र मिसळा व पुन्हा चार भाग करा. हि प्रक्रिया एक किलो ग्रॅम माती शिल्लक राही पर्यंत करा.

मातीचा ढीग	१ २ ४ ३	समोरासमोरील २ व ४ भाग काढून टाका. नंतर १ व ३ भाग एकत्र मिसळा.
------------	------------	---

- ६) उरलेली अंदाजे एक किलो माती स्वच्छ पिशवीत भरा. पिशवीत माहिती पत्रक टाका व एक लेबल पिशवीला बांधा.

- ७) शक्य तितक्या लवकर नमुने प्रयोगशाळेत पाठवा सर्वसाधारणपणे नमुना काढणे व प्रयोगशाळेत पाठविणे ह्यात दोन आठवड्यापेक्षा अधिक काळ नसावा. अन्याथा माती पृथःकरण बदलण्याची शक्यता आहे.
- ८) फळबागेसाठी मातीचा नमुना वेगवेगळ्या थरामधून घ्यावा उदा. खड्डा खोदून पहिल्या एक फुटातील ३० सेंमी पर्यंत, मुरुम नसल्यास ३० ते ६० सेंमी थरातील दुसरा थर व खोल जमिनीत ६० ते ९० सेंमी पर्यंत खोलीतील तिसऱ्या थरातील मातीचे नमुने स्वतंत्र घ्यावे व प्रयोग शाळेत पाठवावे.
- ९) जमीन क्षारयुक्त व क्षारयुक्त- चोपण असल्यास पृष्ठभागावरील दोन सेंमी मधील क्षार बाजूला करून नंतरच नमुना घ्यावा.
- १०) सूक्ष्म अन्नद्रव्ये तपासणी करावयाची असल्यास लाकडी खुटी अथवा लाकडी औजाराने मातीचा नमुना घ्यावा कोणत्याही परिस्थितीत लोखंडी अथवा अन्य धातुंची अवजारे अथवा उपकरणे, माती नमुना घेण्यासाठी वापर नका. नमुना स्वच्छ पिशवीत भरून सूक्ष्म अन्नद्रव्यांसाठी माती नमुना घेताना जास्तीत जास्त काळजी घेण गरजेचे आहे. पिशवीवर सूक्ष्मअन्नद्रव्ये तपासणीसाठी नमुना अशी नोंद करावी.

मातीचे नमुना कोठे व कसा पाठवावा

मातीचे नमुना घेतल्यानंतर खालील माहिती लिहून ती, मातीचा नमुना असलेल्या पिशवीत टाकावी, मातीचा नमुना लवकरात लवकर जवळच्या शासकीय कृषि महाविद्यालये अथवा प्रमुख, मृदविज्ञान व कृषि रसायनशास्त्र विभाग, मफुकृवि, राहुरी यांच्या माती परिक्षण प्रयोगशाळेत सशुल्क तपासण्यात येतील.

१.	शेतकऱ्यांचे पुर्ण नांव	२.	पुर्ण पत्ता
३.	गट नंबर / सव्हे नं.	४.	बागायत / कोरडवाहू
५.	ओलीताचे साधन	६.	जमिनीचा निचरा
७.	जमिनीचा प्रकार	८.	जमिनीचा उतार
९.	जमिनीची खोली	१०.	नमुना घेतल्याची तारीख
११.	मागील हंगामात घेतलेले पीक व त्याचे उत्पादन, वापरलेली खते व त्यांचे प्रमाण		
१२.	पुढील हंगामात घ्यावयाची पिके, त्यांची जात व अपेक्षित उत्पादन.		

पशुसंवर्धन

- * सकाळी दहा ते संध्याकाळी पाच या वेळेत अधिक खाद्य न देता सकाळी किंवा सायंकाळ नंतर तापमान कमी असतांना खाद्य द्यावे.
- * दररोजच्या खाद्यामध्ये खनिज मिश्रणे किंवा गोठ्यामध्ये चाटण विटाची व्यवस्था करावी.
- * म्हशीच्या अंगावर दिवसातून दोनदा पाण्याचा फवारा किंवा शक्य असल्यास पाण्यात डुबण्यास सोडावे.
- * उन्हाचा वाढता परिणाम रोखण्याकरिता जनावरांच्या गोठ्यात कुलर / स्प्रिंकलर लावावे किंवा शेडच्या चोहो बाजूंनी पोते लावून त्यावर पाणी शिंपडावे जेणेकरून गोठ्यातील हवा थंड राहील.
- * स्वच्छ, ताजे व मुबलक पिण्याचे पाणी उपलब्ध करावे.

अवजारे

ट्रॅक्टरचलित फुले कुडीयंत्र

- * फळबागेतील छाटणी नंतर पडणाऱ्या अवशेषांची कुट्टी करून बेडवर दोन्ही बाजूस समांतर टाकण्याकरिता उपयुक्त.
- * ३५ अश्वशक्ती आणि त्यापेक्षा जास्त ट्रॅक्टरने सहज चालते.
- * अवशेषांची कुट्टी करण्याकरिता ट्रॅक्टर (पी.टी.ओ.) यांत्रिक शक्तीचा वापर केला आहे तर कुट्टी केलेल्या अवशेषांची बेडवर दोन्ही बाजूस समांतर टाकण्याकरिता हायड्रोलिक शक्तीचा वापर केला आहे.
- * एका तासामध्ये ०.४७ हेक्टर क्षेत्रावरील अवशेषांची कुट्टी करून टाकते.
- * प्रक्षेत्रीय कार्यक्षमता ७८ %
- * पारंपारिक पध्दतीपेक्षा खर्चामध्ये ७२% निवळ बचत.
- * या यंत्राच्या वापरामुळे मजुरांची,श्रमाची तसेच वेळेची बचत.

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ

राहुरी-४१३ ७२२, जि. अहमदनगर (महाराष्ट्र)

चारा पिके

संपर्क : चारा पिके व गवत संशोधन योजना ०२४२६-२४३३४५

५		मे २०२१				चैत्र / वैशाख शके १९४३	महत्वाच्या नोंदी
रविवार	वैशाख कृ. ५ शुभ दिवस गोवा राज्य दिन संत चोखामेळा पुण्यतिथी	चैत्र कृ. ६	चैत्र कृ. १३ प्रदोष शिवरात्री श्री अक्कलकोट स्वामी महाराज पुण्यतिथी महाराणा प्रताप जयंती (तारखेप्रमाणे) संत गोरोबाकाका पुण्यतिथी	वैशाख शु. ४	वैशाख शु. ११/१२ भागवत एकादशी जरथोस्तनो दिसो सखाराम महाराज रथोत्सव - अमळनेर पद्मनाथ स्वामी बोवासाहेब महाराज पुण्यतिथी - धुळे		
सोमवार	वैशाख कृ. ६ शुभ दिवस अहिल्याबाई होळकर जयंती धनिष्ठानवकारंभ सायंकाळी ०४.०१ नंतर	चैत्र कृ. ७ कालाष्टमी	शुभ दिवस चैत्र कृ. १४ अमावास्या प्रारंभ रात्रौ ०९.५५	वैशाख शु. ५ शुभ दिवस श्री आद्य शंकराचार्य जयंती	वैशाख शु. १३ शुभ दिवस सोमप्रदोष		
मंगळवार	 महाराष्ट्र दिन शनिवार, दि. १	चैत्र कृ. ८ शुभ दिवस शहादते हजरत अली	चैत्र अमावास्या दर्श अमावास्या सूर्याचा कृत्तिका नक्षत्रप्रवेश वाहन : बेडूक अमावास्या समाप्ती उ.रात्रौ ००.२९	वैशाख शु. ६ शुभ दिवस गंगासप्तमी श्रीनृसिंह नवरात्रारंभ	वैशाख शु. १४ शुभ दिवस श्री नृसिंह जयंती सूर्याचा रोहिणी नक्षत्रप्रवेश वाहन : मेंढा पौर्णिमा प्रारंभ रात्रौ ०८.३०		
बुधवार	 बुद्धपौर्णिमा बुधवार, दि. २६	चैत्र कृ. ९ शुभ दिवस	वैशाख शु. १ वैशाख मासारंभ वज्रेश्वरी पालखी	वैशाख शु. ७ बुधाष्टमी	वैशाख पौर्णिमा बुद्धपौर्णिमा वैशाखस्नान समाप्ती खग्रास चंद्रग्रहण पौर्णिमा समाप्ती सायं. ०४.४४		
गुरुवार	एकादशी चतुर्थी अमावास्या पौर्णिमा	चैत्र कृ. १०	वैशाख शु. २ शुभ दिवस चंद्रदर्शन पारशी दये मासारंभ	वैशाख शु. ८ दुर्गाष्टमी	वैशाख कृ. १ नारद जयंती		
शुक्रवार		चैत्र कृ. ११ शुभ दिवस वरुथिनी एकादशी	वैशाख शु. ३ शुभ दिवस अक्षय तृतीया महात्मा बसवेश्वर जयंती रमजान ईद मुस्लिम शब्वाल मासारंभ धर्मवीर संभाजी महाराज जयंती (तारखेप्रमाणे) परशुराम जयंती वर्षीतपसमापन (जैन)	वैशाख शु. ९ सीता नवमी	वैशाख कृ. २ स्वातंत्र्यवीर सावरकर जयंती		
शनिवार	महाराष्ट्र दिन मे दिन आंतरराष्ट्रीय कामगार दिन	चैत्र कृ. १२ शुभ दिवस रवींद्रनाथ टागोर जयंती जागतिक रेडक्रॉस दिन	वैशाख शु. ३ शुभ दिवस विनायक चतुर्थी अगस्ती लोप	वैशाख शु. १० शुभ दिवस मोहिनी स्मार्त एकादशी माता वासवी कन्यका प्रकट दिन माता निमिषम्बादेवी प्रकट दिन	वैशाख कृ. ३/४ संकष्ट चतुर्थी चंद्रोदय १०.२५		
श							

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी मे महिन्यातील कामांचा तपशील

भुईमूग (उन्हाळी)

- * भुईमूग पीक काढणीयोग्य तयार झाले म्हणजे पाने पिवळी पडू लागतात, शेंगाचे टरफल टणक बनते व टरफलाची आतील बाजू काळी दिसू लागल्यास पिकाची काढणीकरण भुईमूगाच्या शेंगा चांगल्या वाळवून साठवणूक करावी.

बागायती कापूस

- * मे महिन्याच्या मध्यापर्यंत जमीन चांगली तापल्यानंतर २ ते ३ वखराच्या आडव्या व उभ्या पाळ्या देवून देकळे फोडून शेत सपाट करून घ्यावे.
- * शेवटच्या वखर पाळी अगोदर हेक्टरी १० ते १२ टन चांगले कुजलेले शेणखत किंवा कंपोस्ट खत शेतात पसरावे.
- * बीटी कपाशीसाठी पेरणीच्यावेळी हेक्टरी २५ किलो नत्र, ६५ किलो स्फुरद, व ६५ किलो पालाश द्यावे.
- * बिगर बीटी कपाशीसाठी पेरणीच्या वेळी हेक्टरी २० किलो नत्र, ५० किलो स्फुरद व ५० किलो पालाश द्यावे.
- * बीटी कपाशीची लागवड २० मे नंतर १० सें. मी. X १० सें. मी., किंवा १२० सें. मी. X ६० सें. मी. सन्या पाडून करावी.
- * बागायती बिगर बीटी कपाशीची लागवड सोलापूर, सांगली, सातारा व पुणे जिल्ह्यासाठी मार्चचा पहिला पंधरवाडा, अहमदनगर जिल्ह्यासाठी एप्रिलचा पहिला पंधरवाडा तर खानदेश, विदर्भ मराठवाड्यातील जिल्ह्यांसाठी मे चा दुसरा पंधरवाडा या दरम्यान करावी.
- * पेरणीपूर्वी एका पिशवीतील बियाण्यास प्रत्येकी २५ ग्रॅम अॅझोटोबॅक्टर किंवा अॅझोस्फिरिलम आणि २५ ग्रॅम स्फुरद विरघळणारे जिवाणू तसेच ५ ग्रॅम ट्रायकोडर्माची बिजप्रक्रिया करून सन्या ओलावून पेरणी करावी.
- * बीटी कपाशीभोवती ५ टक्के बिगर बीटी कपाशीची (रेफ्युजिया) लागवड करावी.
- * पेरणीनंतर उगवणीपूर्वी पॅन्डीमिथिलिन ३० ई. सी. क्रियाशील घटक ५० ते ८० मिली प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून जमिनीवर फवारणी करावी.
- * शेतात मित्रकिडींचे संवर्धन होण्याच्या दृष्टीने शेताच्या चहुबाजूने तसेच कापसाच्या दर १० ओळीनंतर एक आड एक मका व चवळी यासारखी सापळा पिके लावावी.
- * लागवडीनंतर ८ ते १० दिवसांनी नांग्या भरून घ्याव्यात.

ऊस

- * सिंचनाची सोय असल्यास सुरु उसाची मोठी बांधणी करून घ्यावी.
- * सुरु उसासाठी मोठ्या बांधणीच्या वेळी १०० किलो नत्र (२१७ किलो युरिया), ५५ किलो स्फुरद (३४४ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट) आणि ५५ किलो पालाश (९२ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) प्रति हेक्टरी द्यावे.
- * उसाला युरियाची मात्रा देताना निंबोळी पेडीची भुकटी एक किलो व सहा किलो युरिया असे प्रमाण ठेवावे. किंवा निमकोटेड युरिया वापरावा.
- * पूर्वहंगामी आणि आडसाली ऊस जोमदार वाढीच्या अवस्थेत असून उन्हाळ्यात पाण्याचा ताण पडणार नाही याची दक्षता घ्यावी.
- * खोडवा उसाला (खोडवा ठेवल्यानंतर १३५ दिवसांनी) पहारीच्या सहाय्याने रासायनिक खतांचा दुसरा हमा म्हणजेच १२५ किलो नत्र (२७२ किलो युरिया) ५५ किलो स्फुरद (३४४ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट) आणि ५५ किलो पालाश (९२ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) प्रति हेक्टरी द्यावा.
- * काणी व गवताळ वाढीची बेटे समूळ काढून नष्ट करावीत.
- * उसासाठी ठिबक सिंचनाचा वापर करावा. ठिबक सिंचनाची सोय असल्यास १० ते २० आठवड्यांपर्यंतच्या सुरु व खोडवा उसाच्या वाढीच्या अवस्थेनुसार प्रति आठवडा प्रति एकरी ६.५ किलो युरिया, ४.५ किलो मोनोअमोनियम फॉस्फेट व २ किलो पांढरे म्युरेट ऑफ पोटॅश ठिबक सिंचन प्रणालीमधून द्यावीत.
- * ऊस पिकासाठी जास्तीत जास्त क्षेत्रावर शेतकऱ्यांनी ठिबक सिंचन पाणी व्यवस्थापन पध्दतीचा अवलंब करावा.
- * ज्या ठिकाणी पाण्याची उपलब्धता कमी आहे अशा ठिकाणी यापुढे पाणी देताना एक आड सरितुन पाणी द्यावे.
- * पाण्याचा ताण पडत असल्यास उभ्या पिकातील खालची पक्व झालेली तसेच वाळलेली पाने काढून ती आच्छादन म्हणून सरित पसरावी. जेणे करून पाण्याचे बाष्पीभवन कमी होवून जमिनीत ओलावा टिकवून राहण्यास मदत होईल.

- * पिकास पाण्याचा ताण असल्यास लागणीनंतर ६०, १२० आणि १८० दिवसांनी २% म्युरेट ऑफ पोटॅश व २% युरिया यांचे मिश्रण करून पिकावर फवारणी करावी.
- * पाण्याची कमतरता असल्यास बाष्पीभवन कमी करण्यासाठी ६ ते ८% केवोलीन या बाष्परोधकाची फवारणी करावी.
- * ऊस पीक हे तण विरहीत ठेवावे. त्यामुळे उपलब्ध पाण्यासाठी होणारी स्पर्धा कमी होऊन ऊस वाढीसाठी उपयुक्त ठरेल.
- * शेताच्या सभोवती उंच व जलद वाढणारी शेवरीसारखी पीके लावावीत.
- * लागवडीच्या ऊस पिकात तसेच खोडव्याच्या पिकास हेक्टरी ५ ते ६ टन पाचटाचे आच्छादन करून प्रती टन पाचटासाठी ८ किलो युरिया, १० किलो सुपर फॉस्फेट व १ किलो पाचट कुजविणाऱ्या जिवाणूचा वापर करावा.
- * हुमणीचा प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी रात्रीच्या वेळी कडुलिंब, बोर, बाभूळ या झाडांवर जमा होणारे हुमणीचे भुंगरे गोळा करून रॉकेल मिश्रीत पाण्यात टाकून त्यांचा नाश करावा. हा उपक्रम सामुदायिकरित्या करावा.
- * उसावर कांडी किडीचा प्रादुर्भाव असल्यास ५-६ ट्रायकोकार्डस प्रति हेक्टरी मोठ्या बांधणीनंतर दर दिवसांनी ऊस तोडणीपूर्वी १ महिन्यापर्यंत लावावी.
- * खवले किडीचा प्रादुर्भाव असल्यास डायमेटोथेट ३० टक्के प्रवाही २६०० मि.ली. प्रति १००० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
- * पांढऱ्या माशीच्या बंदोबस्तासाठी व्हेटीसिलीयम लिक्वॅन्स (फुले बगीसाईड) १ ते २ कि. ग्रॅ. प्रति हे. फवारावे.
- * ऊस पिकास पायरिलाचा प्रादुर्भाव असल्यास इपिरिक्वॅन्सिया मेलॅनोलेयुका या परोपजीवी मित्र किटकाचे ५००० जिवंत कोष अथवा ५०००० अंडीपुंज प्रती हेक्टरी वापरावेत.

कडधान्य

मूग आणि उडिद

- * पेरणीपूर्वी खोल नांगरट करावी व कुळवच्या २ पाळ्या द्याव्यात, काडीकचरा वेचून घ्यावा.
- * हेक्टरी ५ टन शेणखत

तूर

- * हेक्टरी ५ टन कंपोस्ट / शेणखत टाकावे.
- * पेरणीपूर्वी खोल नांगरट करावी व कुळवच्या २-३ पाळ्या देऊन शेत पेरणीस तयार ठेवावे.

भात

- * पूर्वमशागत : भात पिकाच्या योग्य वाढीसाठी शेताची योग्य प्रकारे पूर्वमशागत करणे अत्यंत महत्त्वाचे असते. पूर्वमशागतीमुळे जमिनीच्या विविध थरांची उलथापालथ होते आणि काही प्रमाणात तण, कीड व रोगांचेही नियंत्रण होते.
- * सेंद्रीय खतांचा वापर : नांगरणीच्या वेळी हेक्टरी १० मे.टन शेणखत अथवा कंपोस्ट खत मातीमध्ये पूर्णपणे मिसळून घ्यावे.

भात वाण निवड

नाव	वैशिष्ट्ये	उत्पादन (क्वि./हे.)	
		धान्य	पेंढा
इंद्रायणी	लांब, पातळ, सुवासिक दाण्यांची निमगरवी जात. करपा व पर्णकरपा रोगास मध्यम प्रतिकारक	४०-४५	४४-४८
फुले समृद्धी	लांब, पातळ दाण्यांची निमगरवी जात. करपा, कडा करपा व खोड किडीस मध्यम प्रतिकारक	४५-५०	४९-५३
भोगावती	लांब, पातळ, सुवासिक दाण्यांची निमगरवी जात. करपा व पर्णकरपा रोगास मध्यम प्रतिकारक	४०-४५	५०-५५
फुले राधा	मध्यम-बारीक, हळवा, करपा व कडा करपा रोगास मध्यम प्रतिकारक.	३५-४०	४२-४५

नाचणी

- * जमिनीचा प्रकार : उथळ
- * जमिनीची खोली : २५-३० सें.मी.
- * जमिनीचा पोत : वाळूमय ते पोथटा मिश्रण
- * सामू : ६.० ते ७.३, विद्युत वाहकता : ०.१० - ०.४० डेसिसायमन/ मिटर
- * शेतीची नांगरट करणे, कुळवणी करणे, शेतातील धसकटे वेचणे
- * जमिनीची मशागत : पूर्वमशागत : एक नांगरणी उतारास आडवी आणि दोन कुळवाच्या पाळ्या देणे. पेरणीपूर्वी मशागत करताना सेंद्रीय खताची मात्रा ५ टन/हेक्टरी मिसळावे.

रब्बी ज्वारी

- * पहिला पंधरवाडा - जमिनीची खोल नांगरट करावी.

बाजरी

- * खोल नांगरट व कुळवाच्या दोन पाळ्या द्याव्यात. शेवटच्या कुळवणी अगोदर प्रति हेक्टरी ५ टन शेणखत शेतात मिसळावेत.

सोयाबीन

- * खोल नांगरट व कुळवाच्या दोन पाळ्या द्याव्यात. शेवटच्या कुळवणी अगोदर प्रति हेक्टरी ५ टन शेणखत मिसळावे.

फळबाग व्यवस्थापन

- * डाळिंब - पाणी व्यवस्थापनाकडे विशेष लक्ष द्यावे. जैवीक आच्छादन करावे. शक्यतो फुट काढणी करू नये. फळांना पेपरबॅग लावून संरक्षण करावे खोड किडीचे नियंत्रण करावे.
- * बोर - १५ मे दरम्यान छटणी करावी.
- * आवळा - संरक्षित पाणी द्यावे.
- * अंजीर - संरक्षित पाणी द्यावे.
- * जांभूळ - संरक्षित पाणी द्यावे. खोडांची साल पोखरणारी अळीच्या नियंत्रणासाठी गेरू व कॉपर ऑक्झीक्लोराईड + क्लोरोपायरीफॉस पेस्ट लावावी.
- * कागदी लिंबू - उन्हाळ्यात ८-१० दिवसाचे अंतराने पाणी द्यावे. रोगट, किडग्रस्त व वाळलेल्या फांद्याची छटणी करावी. पिट्या देकून : क्लोरोपायरीफॉस २० टक्के २० मिली / १० लि. पाण्यातून फवारावे. कोळी : डायकोफॉल २०-२५ मिली/१० लि. पाण्यातून फवारावे. झाडांच्या खोडावरील व फांद्यावरील डिक खरडून टाकावे. खोडावर जमिनीपासून २.५ फूट अंतरापर्यंत बोर्डोपेस्ट लावावी.

भाजीपाला व्यवस्थापन

- * भेंडी व गवार पिकाची काढणी करावी.
- * वेलवर्गीय भाजीपाला काढणीचे काम वेळेवर करावे.
- * उन्हाळी, मिरची व वांगी पीक फुलोरा अवस्थेत उष्ण व जास्त तापमानामुळे फुलगळ होण्याची शक्यता असते.
- * उन्हाळी मिरची व वांगी पिकांमधील फुलगळीचे प्रमाण कमी करून फळधारणा वाढविण्यासाठी संजीवकाची व सूक्ष्म अन्नद्रव्याची फवारणी करावी तसेच पिकाचे उष्ण तापमानापासून संरक्षणासाठी सभोवताल व प्रत्येक चार ओळीनंतर मका पिकाची लागवड करावी.
- * टोमॅटो पिकाचे उन्हापासून संरक्षण करावे.
- * किड व रोगाचा प्रादुर्भाव आढळून आल्यास नियंत्रणासाठी योग्य उपाय करावेत.

आले

- * आले लागवड १५ एप्रिल पासून ते जुनच्या पहिल्या आठवड्यापर्यंत करावी.
- * लागवडीसाठी वरदा, रिजाथा, माहिम, महिमा यासुधारीत जातींची निवड करावी.
- * कंद ४ ते ५ सें.मी. खोल लावावेत. कंद पुर्ण झाकले जातील याची दक्षता घ्यावी. आल्याला मध्यम प्रकारची

सुर्यप्रकाशाची आवश्यकता असते.

- * जमिनीच्या उताराप्रमाणे लागणीची पध्दत निश्चित करून जमिनीवर उताराच्या दिशेने बेट उठवून घ्यावेत. बेट एकसारखे सपाट होतील याची काळजी घ्यावी.
- * बेट तयार करताना ट्रॅक्टरच्या फनपाळ्याचे सरळ बेट तयार करावे. लागणीचे वेळी आढीत ठेवलेले बियाणे बाहेर काढून त्याचे एकसारखे तुकडे करून (मोड) घ्यावेत.
- * आल्याचा तुकडा ज्या दिवशी जमिनीत पुरला जाईल त्याच दिवशी त्या जमिनीस भरपूर पाणी मिळालेच पाहिजे. पाणी जमिनीस एवढे द्यावे किमान लावलेल्या तुकड्याच्या खाली चार ते पाच इंच संपूर्ण ओल गेलेली असावी. अन्यथा दुसऱ्या दिवशी पुन्हा तेवढेच पाणी द्यावे. व त्यानंतरच्या पाण्याच्या पाळ्या जमिनीच्या प्रतवारीनुसार एक दिवसा आड एक दिवस किंवा दोन आड एक दिवस अशी ओल कायमस्वरूपी राखून ठेवली जाईल एवढेच पाणी द्यावे.
- * लागणीपासून आठ दिवसांनी हलकी भर टाकावी, कारण लागणी वेळी लांब तुकड्याची टोके जमिनीच्या पृष्ठभागाबरोबर असतात.त्यास उष्णतेची झळ लागू नये किंवा उघडे असणारे डोळे खराब होऊ नयेत म्हणून या भरीची आवश्यकता आहे.
- * लागवड केल्यानंतर जमिनीचे तापमान सिंचन देऊन नियंत्रित करणे गरजेचे आहे. जमिनीचे तापमान बाहेरील वातावरणाच्या तुलनेत जास्त असते. दुसरी महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे बेण्यातील ओलावा टिकवून ठेवणे आवश्यक आहे. बेण्यातील ओलावा कमी झाल्यास उगवण शक्ती व येणाऱ्या फुटव्यावर परिणाम होतो.

पशुसंवर्धन

- * मे महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यात पशुवैद्यकाच्या सल्ल्याने जनावरांना जंतनाशक औषध पाजावे व शेवटच्या आठवड्यात लाळखुरकत, फ-या व घटसर्प या रोगांच्या एकत्रित रोगप्रतिबंधक लसी टोचून घ्याव्यात.
- * उष्माघातामध्ये सर्व प्रथम जनावराला थंड ठिकाणी बांधावे. त्यानंतर थंड पाण्यात ओला केलेला तळवटाचा, पोत्याचा तुकडा जनावराच्या दोन्ही शिंगाच्या मध्ये बांधून तो सतत ओला राहिल याची दक्षता घ्यावी हलके पाचक गुळमिश्रीत खाय द्यावे. भरपूर थंड पाणी पिण्यास द्यावे तत्काळ पशुवैद्यकांना बोलावून त्यांचे सल्याणे जनावरांवर आवश्यक औषधोपचार करावा.
- * गोठ्यातील हवा खेळती राहिल याची दक्षता घ्यावी. तसेच गोठ्यात पंखे किंवा पाण्याचे फवारे उपलब्ध ठेवावे. मचुळ पाण्याचे व्यवस्थापन करावे.

अवजारे

ट्रॅक्टरचलित फुले हायड्रो-मेकॅनिकली नियंत्रित ऑफसेट फळबागा व्यवस्थापन यंत्र

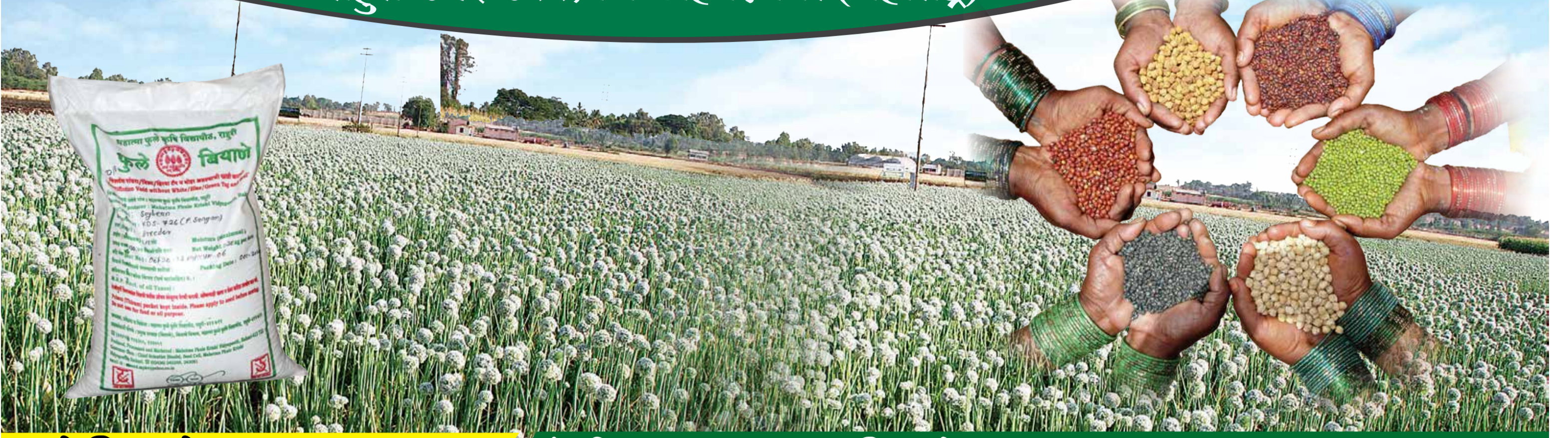

- * फळबागेतील जांभूला तोडणे तसेच वरंदा फोडण्याकरिता उपयुक्त.
- * ३५ अश्वशक्ती आणि त्यापेक्षा जास्त ट्रॅक्टरने सहज चालते.
- * ट्रॅक्टर पी.टी.ओ. यांत्रिक शक्ती तसेच हायड्रोलिक शक्तीचा वापर.
- * फळबागेतील झाडांना कोणतीही इजा न होता एकाच वेळी फळबागेतील जांभूला तोडणे तसेच वरंदा फोडणे हि दोन्ही कामे सहज करता येतात.
- * हायड्रो-मेकॅनिकली नियंत्रित सेन्सर वापरले आहे.
- * एका तासामध्ये ०.१३ हेक्टर क्षेत्र व्यवस्थापन करते.
- * प्रक्षेत्रीय कार्यक्षमता ७२%
- * पारंपारिक पध्दतीपेक्षा खर्चामध्ये ४८ % निवळ बचत.
- * या यंत्राच्या वापरामुळे मजुरांची, श्रमाची तसेच वेळेची बचत.

नव्या युगाचा मंत्र नवा, झाडे लावा झाडे जगवा

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ

राहुरी-४१३ ७२२, जि. अहमदनगर (महाराष्ट्र)

फुले बियाणे

संपर्क : प्रमुख शास्त्रज्ञ, बियाणे ०२४२६- २४३३४५ / २४३२१७ / २४३३३५

६		जून २०२३				वैशाख / ज्येष्ठ शके १९४३		महत्वाच्या नोंदी	
रविवार	र	 वटपौर्णिमा गुरुवार, दि. २४	वैशाख कृ. ११ शुभ दिवस अपरा एकादशी शिवराज्याभिषेक सोहळा किल्ले रायगड	ज्येष्ठ शु. ३ शुभ दिवस रंभाव्रत महाराणा प्रताप जयंती (तिथीप्रमाणे)	ज्येष्ठ शु. १० शुभ दिवस गंगादशहरा समाप्ती	ज्येष्ठ कृ. ३ शुभ दिवस संकष्ट चतुर्थी चंद्रोदय ०९.५८			
सोमवार	सो	 छत्रपती शाहू महाराज जयंती शनिवार, दि. २६	वैशाख कृ. १२ सोमप्रदोष	ज्येष्ठ शु. ४ शुभ दिवस विनायक चतुर्थी गुरू अर्जुनदेव शहीद दिन	ज्येष्ठ शु. ११ सौर वर्षा ऋतू प्रारंभ निर्जला एकादशी दक्षिणायनारंभ सूर्याचा आर्द्रा नक्षत्रप्रवेश वाहन : कोल्हा आंतरराष्ट्रीय योगा दिन	ज्येष्ठ कृ. ४ शुभ दिवस			
मंगळवार	मं	वैशाख कृ. ७ जागतिक दूध दिन	वैशाख कृ. १३ शिवरात्री सूर्याचा मृग नक्षत्रप्रवेश वाहन : गाढव	ज्येष्ठ शु. ५	ज्येष्ठ शु. १२ भौमप्रदोष अयन करिदिन वटसावित्री व्रतारंभ धर्मवीर संभाजी महाराज जयंती (तिथीप्रमाणे)	ज्येष्ठ कृ. ५ शुभ दिवस			
बुधवार	बु	वैशाख कृ. ८ कालाष्टमी	वैशाख कृ. १४ शुभ दिवस दर्श अमावास्या अमावास्या प्रारंभ दुपारी ०१.५७	ज्येष्ठ शु. ६ अरण्यषष्ठी विंध्यवासिनी पूजा	ज्येष्ठ शु. १३/१४ शिवराज शक ३४८ प्रारंभ शिवराज्याभिषेकोत्सव दिन	ज्येष्ठ कृ. ६ गोविंद महाराज पुण्यतिथी - सोनगिरी (धुळे)			
गुरुवार	गु	वैशाख कृ. ९ झिपरूअण्णा पुण्यतिथी - नसिराबाद (जळगाव)	वैशाख अमावास्या भावुका अमावास्या शनैश्वर जयंती धनिष्ठानवक समाप्ती सकाळी ११.४३ कंकणाकृती सूर्यग्रहण (भारतातून दिसणार नसल्यामुळे वेधादि नियम पाळू नयेत.) जागतिक दृष्टिदान दिन अमावास्या समाप्ती सायं. ०४.२१	ज्येष्ठ शु. ७ राजमाता जिजाऊसाहेब भोसले पुण्यतिथी (तारखेप्रमाणे) झाशीची राणी लक्ष्मीबाई पुण्यतिथी गोपाळ गणेश आगरकर पुण्यतिथी	ज्येष्ठ पौर्णिमा वटपौर्णिमा कबीर जयंती पौर्णिमा समाप्ती उ.रात्री ००.०९				
शुक्रवार	शु	वैशाख कृ. १० शुभ दिवस संत मुक्ताबाई पुण्यतिथी - मुक्ताईनगर (एदलाबाद)	ज्येष्ठ शु. १ ज्येष्ठ मासारंभ गंगादशहरा प्रारंभ चंद्रदर्शन करिदिन	ज्येष्ठ शु. ८ दुर्गाष्टमी	ज्येष्ठ कृ. १ गुरू हरगोविंदसिंह जयंती				
शनिवार	श	वैशाख कृ. ११ जागतिक पर्यावरण दिन	ज्येष्ठ शु. २ पारशी बेहमन मासारंभ मुस्लिम जिल्काद मासारंभ	ज्येष्ठ शु. ९ शुभ दिवस	ज्येष्ठ कृ. २ शुभ दिवस छत्रपती शाहू महाराज जयंती				

- एकादशी
- चतुर्थी
- अमावास्या
- पौर्णिमा

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

जून महिन्यातील कामांचा तपशील

बागायती कापूस

- * बीटी कापूस लागवडीनंतर ३० दिवसांनी नत्र खताचा दुसरा हसा (५० किलो नत्र प्रति हेक्टर) देवून पाणी द्यावे.
- * बिगर बीटी कापूस लागवडीनंतर ३० दिवसांनी नत्र खताचा दुसरा हसा (४० किलो नत्र प्रति हेक्टर) देवून पाणी द्यावे.
- * मावा, तुडतुडे इत्यादी रस शोषणाच्या किडीचा अधिक नुकसान पातळीपेक्षा जास्त प्रादुर्भाव दिसून आल्यास ५ टक्के निंबोळी अर्काची फवारणी करावी. लेडीबर्ड बिल्ल, क्रायसोपा या सारख्या मित्र किडींचे संवर्धन करावे.
- * बीटी कपाशीमध्ये गुलाबी बोंड अळीच्या सर्वेक्षणासाठी शेतात हेक्टरी ५ कामगंध सापळे उभारावेत व त्यातील पेकटीने ल्यूर दर २१ दिवसांनी बदलावे.
- * शेतामध्ये तण दिसून आल्यास ३० ते ३५ दिवसांनी एक खुरपणी करावी.

ऊस

- * आडसाली उसाच्या लागणपूर्व तयारीच्या दृष्टीने जमिनीची निवड, पूर्व मशागत, रान बांधणी, ऊस जाती, बेणे उपलब्धता सेंद्रीय आणि रासायनिक खत पुरवठा, तणनाशके व आंतरपिके याबाबत मध्यवर्ती ऊस संशोधन केंद्र, पाडेगांव येथील शास्त्रज्ञांनी सल्ला मसलत करून यासाठी तजवीज करून ठेवावी.
- * पूर्वहंगामी आणि आडसाली ऊस जोमदार वाढीच्या अवस्थेत असून, जमिनीतील ओल, पाऊसमान पाहून उपलब्धतेनुसार नियमित पाणी पुरवठा करावा.
- * उशीरा लागण झालेल्या सुरु उसास मोठया बांधणीच्या वेळी १०० किलो नत्र (२१७ किला युरिया), ५५ किलो स्फुरद (३४४ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट) आणि ५५ किलो पालाश (९२ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) अशी प्रती हेक्टरी रासायनिक खतांची मात्रा द्यावी.
- * उसास युरियाची मात्रा देताना निंबोळी पेंडीची बारीक भुकटी एक किलो व सहा किलो युरिया असे प्रमाण ठेवावे.
- * खोडवा उसास (खोडवा ठेवल्यानंतर १३५ दिवसांनी) पहारीच्या सहाय्याने खतांचा दुसरा हसा म्हणजेच १२५ किलो नत्र (२७२ किलो युरिया), ५५ किलो स्फुरद (३४४ किलो सिंगल फॉस्फेट) आणि ५५ किलो पालाश (९२ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) अशी प्रति हेक्टरी रासायनिक खतांची मात्रा द्यावी.
- * पट्टा पध्दत आणि सूक्ष्म जलसिंचन पध्दत यांचा अवलंब केल्यास उसावरील पाण्याचा ताण कमी करता येईल.
- * ठिबक सिंचनाची सोय असल्यास २१ ते २६ आठवड्यांपर्यंतच्या सुरु व खोडवा उसाला वाढीच्या अवस्थेनुसार एकरी ४ किलो पांढरे म्युरेट ऑफ पोटॅश प्रति आठवडा ठिबक सिंचन प्रणाली मधून द्यावीत.
- * हंगामीचा प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी रात्रीच्या वेळी कडुलिंब, बोर, बाभूळ या झाडांचा जमा होणारे हंगामीचे भुंगरे गोळा करून रॉकेलमिश्रीत पाण्यात टाकून त्यांचा नाश करावा. हा उपक्रम सामुदायिकरित्या २-३ वेळा करावा.
- * कांडीकिडीचा प्रादुर्भाव असल्यास ट्रायकोग्रामा चिलोनिस या परोपजीवी मित्रकिटकाचे ५ ते ६ ट्रायकोगार्ड प्रति हेक्टरी वापरावेत.
- * पांढऱ्या माशीच्या बंदोबस्तासाठी व्हर्टिसिलीयम लेकॅनी (फुले बगीसाईड) १ ते २ कि.ग्रॅ. प्रति हेक्टरी फवारावे.
- * ऊस पिकास पायरीलाचा प्रादुर्भाव असल्यास इपटीकार्निआ मेल्थॅनोलेयुका या परोपजीवी मित्र किटकाचे ५,००० जिवंत कोष अथवा ५०,००० अंडीपुंज प्रति हेक्टर वापरावेत.

कडधान्य पिके

मूग आणि उडिद

- * दुसऱ्या पंधरवाड्यात चांगला पाऊस झाल्यावर वापश्यावर बीजप्रक्रिया करून पेरणी करावी. (प्रति किलो बियाणास ५ ग्रॅम ट्रायकोडर्मा व यानंतर २५ ग्रॅम रायझोबियम जीवाणूसंवर्धक).
- * शिफारशीत खत मात्रा (२० :४० :०० / हेक्टर) पेरणीवेळी द्यावी.

तूर

- * दुसऱ्या पंधरवाड्यात चांगला पाऊस झाल्यावर बीजप्रक्रिया (२ ग्रॅम थायरम + २ ग्रॅम बाविस्टीन किंवा ५ ग्रॅम ट्रायकोडर्मा / किलो बियाणे व यानंतर २५० ग्रॅम रायझोबियम जीवाणूसंवर्धक/ १० किलो बियाणे) करून वापश्यावर पेरणी करावी. शक्यतो ७ जून ते ७ जुलै पर्यंत पेरणी करावी.
- * शिफारशीत खत मात्रा पेरणीवेळी द्यावी.
- * तणनाशकाचा वापर करावयाचा असल्यास पेरणीनंतर लगेच पुरेसा ओलावा असताना उगवणीपूर्व तणनाशक पेंडिमथॉलीन फवारावे.
- * पेरणीनंतर १० दिवसांनी नांग्या भराव्यात.

भात

* रोपवाटीका नियोजन

अ) सुधारीत जाती

पद्धत	बियाणे किलो प्रति हेक्टर
पुर्नलागवड	३५-४०
पेरणी	७५
टोकण(१५-२५X १५-२५)सें.मी.	२५-३०

ब) संकरीत जातीसाठी प्रति हेक्टर २० किलो बियाणे वापरावे

* बिजप्रक्रिया

पेरणीपूर्वी बियाणास २.५ ग्रॅम प्रति किलोग्रॅम याप्रमाणे कार्बेन्डाझिम किंवा थायरम/कॅप्टन बुरशीनाशक चोळावे. त्यानंतर अॅझोटोबॅक्टर, स्फुरद विरघळणारे जीवाणू व अॅझोस्फिरिलिअम या जीवाणू खतांची २५० ग्रॅम प्रति १० किलो बियाण्यास बीजप्रक्रिया करावी.

* पेरणी कालावधी व पेरणी अंतर

अ) पुर्नलागवड भात : १ मीटर रुंदी, १५ सें.मी. उंची व सोईनुसार लांबी ठेवून गादी वाफ्यावर खरीप हंगामामध्ये १ जून ते ३० जून पर्यंत पेरणी करावी.

साधारणतः १० गुठ्याची रोपवाटीका १ हेक्टर लागवडीसाठी पुरेशी ठरते. रोपवाटीकेसाठी २५० ग्रॅम शेणखत, ५०० ग्रॅम नत्र, ४०० ग्रॅम स्फुरद, ५०० ग्रॅम पालाश प्रति गुंठा द्यावे. पेरणी ओळीत करावी. पेरणीनंतर १५ दिवसांनी ५०० ग्रॅम नत्र प्रति गुंठा रोपे वाढीसाठी द्यावे.

ब) पेरभात : भात बियाणे २२.५ किंवा ३० सें.मी. अंतर ठेवून पेरणी करावी.

क) टोकण पद्धत : भात बियाणे ३० X १५ सें.मी. किंवा २२.५ X २२.५ सें.मी. अंतरावर टोकण करावे.

* तण नियंत्रण

रोपवाटीका : रोपवाटीकेतील तण नियंत्रणासाठी १५ मि.ली. ऑक्झीफ्लुरोफेन २३.५ टक्के ई.सी. प्रति १० लिटर पाण्यात पेरणीनंतर दोन ते तीन दिवसात फवारावे अथवा ब्युटाक्लो ५० ई.सी. १.५ किलो क्रियाशील घटक प्रति हेक्टर अथवा अॅनिलोगोर्ड ३० ई.सी. ३ किलो क्रियाशील घटक प्रति हेक्टर फवाराण्यात यावे.

पेरभात व टोकण पद्धतीचा भात
पेरभात व टोकण पद्धतीच्या भात शेतीमध्ये पेरणीनंतरची कुळवणीमुळे तण नियंत्रण होते परंतु, रासायनिक पद्धतीने तणनियंत्रण करण्यासाठी तण उगवणीपूर्वी पेरणीनंतर लगेचच ६४० मि.ली. ऑक्झीफ्लुरोफेन २३.५ टक्के ई.सी. ०.१५० किलो क्रियाशील घटक प्रति हेक्टर दोन ते तीन दिवसांत फवारावे व त्यानंतर तण उगवल्यानंतर २५ दिवसांच्या आत २० ग्रॅम मेटसल्फुरॉन मिथाईल १० टक्के + क्लोरीम्युरॉन इथाईल १० टक्के तयार मिश्रण ०.००४ किलो क्रियाशील घटक प्रति हेक्टर ५०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे अथवा पेंडिमथीलीन ३० टक्के ई.सी. ०.७५ क्रियाशील घटक प्रति हेक्टर दोन ते तीन दिवसांत फवारावे व त्यानंतर तण उगवल्यानंतर २५ दिवसांच्या आत २-४-डी ०.५ किलो क्रियाशील घटक प्रति हेक्टर ५०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे व ४० दिवसांनी एक बेनणी करावी.

* पीक संरक्षण

रोपवाटिकेत वाफ्यात बियाणे टाकतेवेळी किंवा पेरणीनंतर १५ दिवसांनी दाणेदार फोरेट १० टक्के (१० कि.ग्रॅ.) किंवा किनालफॉस ५ टक्के (१५ कि.ग्रॅ.) किंवा कार्बोपथुरान ३ टक्के (१६.५ कि.ग्रॅ.) प्रति हेक्टर या प्रमाणात जमिनीत मिसळावे.

रोपवाटिकेतील वाफ्यात खोडकिडीचे कामगंध सापळे प्रति हेक्टर पाच या प्रमाणात लावावेत.

रोपवाटिकेत तुडतुडे, खोडकिडी, गादमाशी यांचे प्रादुर्भावानुसार ५ टक्के निंबोळी अर्काची फवारणी करावी.

खेकड्यांच्या बिळाशेजारी विषारी अमिष ठेवून खेकड्यांचे नियंत्रण करता येते यासाठी एसिफेट ७५ टक्के पाण्यात मिसळणारी भुकटी (७५ ग्रॅम) किंवा कार्बारील ५० टक्के पाण्यात मिसळणारी भुकटी (१०० ग्रॅम) घेऊन १ कि.ग्रॅ. शिजवलेल्या भातामध्ये मिसळावे. या अमिषाचे १०० लहान-लहान गोळे करून खेकड्यांच्या बिळात टाकावेत.

नाचणी

* रोपवाटीका

गादीवाफा साधारणतः १ ते १.५ मी. रुंद आणि ८ ते १० सें.मी. उंच व उतारानुसार लांबी ठेवून गादीवाफे जून महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यात तयार करावेत. दर चौ.मी. क्षेत्रावर ३ किलो याप्रमाणे शेणखताचा थर द्यावा. आणि प्रति गुठ्यास १ किलो युरिया द्यावा. ७ ते ८ सें.मी. अंतरावर ओळीत १ ते २ सें.मी. खोल बियाणे पेरून हाताने झाकावे. पेरणीनंतर १५ दिवसांनी प्रति गुंठा १ किलो युरिया द्यावा.

एक एकर क्षेत्र रोप पुनर्लागणीकरीता २ - ३ गुंठे क्षेत्रावरील रोपवाटीका पुरेशी होते.

* सुधारीत वाण

फुले नाचणी, दापोली-१, दापोली सफेद, दापोली-२, फुले कासारी

बाजरी

शिफारशीप्रमाणे रासायनिक खताची मात्रा देऊन तसेच जीवाणू संवर्धकाची बीज प्रक्रिया करून पिकाच्या अंतरानुसार पेरणी करावी. अॅट्राझीन तणनाशकाची १.० कि.प्रती हेक्टर पेरणीनंतर ५०० लि. पाण्यात मिसळून फवारणी करावी. पेरणी नंतर १० दिवसांनी व २० दिवसांनी विरळणी करावी.

सोयाबीन

पावसाळा सुरु होताच कुळवाची पाळी घालावी व काडी कचरा व धसकटे वेचून शेत साफ करावे. शिफारशीप्रमाणे रासायनिक खताची मात्रा देऊन तसेच जीवाणू संवर्धकाची बीज प्रक्रिया करून पिकाच्या अंतरानुसार पेरणी करावी.

रब्बी ज्वारी

कुळवाच्या सहाय्याने २ ते ३ पाळ्या द्याव्यात, तिसऱ्या पाळीपूर्वी ७ ते १० टन शेणखत पसरावे.

फळबाग व्यवस्थापन

- * **डॉलिब** - पावसाचे अतिरिक्त पाणी काढून द्यावे. पिकसंरक्षणार्थ फळे पोखरणारी अळी, रस शोषणाच्या किडी व पानावरील टिपके नियंत्रण करावे.
- * **सिताफळ** - मशागतीची कामे करावीत.
- * **बोर** - शिफारशीत खताच्या मात्रा द्याव्यात. नवीन फुटीवर पाने खाणारी अळी/ भुंगेचे नियंत्रण करावे.
- * **आवळा** - संरक्षित पाणी द्यावे. पाने खाणारी अळी, फुलकिडे यांचे नियंत्रण करावे.
- * **जांभूळ** - बागेची स्वच्छता फळांची काढणी.
- * **कागदी लिंबू** - शिफारशीत खतमात्रा (६००:३००:६०० ग्रॅम नत्र:स्फुरद:पालाश प्रति झाड प्रति वर्ष) + १५ किलो शेणखत + १५ किलो निंबोळी पेंड द्यावी. त्यापैकी ४०% नत्र व संपूर्ण स्फुरद, पालाश, शेणखत व निंबोळी पेंड द्यावी. हस्त बहाराच्या नियोजनासाठी जिब्रेलिक अॅसिड ५० पी पी एम ची फवारणी करावी. पिट्या देकणू : क्लोरोपायरीफॉस २० टक्के २० मिली / १० लि. पाण्यातून फवारावे. कोळी : डायकोफॉल २०-२५ मिली/१० लि. पाण्यातून फवारावे.
- * खैच्या रोगाच्या नियंत्रणासाठी लिंबू बागेमध्ये झाडावरील वाळलेल्या फांद्या काढून कापलेल्या जागेवर बोर्डोपेस्ट लावावी.

डिंब्या, मुळकज रोग नियंत्रण - डिंब्या, मुळकज रोग नियंत्रणासाठी सायमॉक्झानिल + मॅन्कोझेक २ ग्रॅम प्रति लिटर पाणी या प्रमाणात १५ लिटर प्रति झाड द्रावणाची आळवणी करावी.

आंबा - पावसाळ्यात पूर्ण वाढ झालेल्या आंब्यास दरवर्षी ५० कि. शेणखत + १५०० ग्रॅम नत्र + ५०० ग्रॅम स्फुरद + ५०० ग्रॅम पालाश द्यावे. पैकी नत्राचा हसा जुलै व सप्टेंबर मध्ये दोन समान हप्त्यात विभागून द्यावा. तर स्फुरद व पालाश जुलैमध्ये एकाच हप्त्यात द्यावे.

पेरु - पावसाळ्यात पूर्ण वाढ झालेल्या झाडास दरवर्षी ४-५ घमेली शेणखत, १०० ग्रॅम नत्र, ३०० ग्रॅम स्फुरद, व ३०० ग्रॅम पालाश पैकी निम्म नत्र बहाराच्या वेळी व उरलेला नत्र फळधारणेनंतर द्यावा, तर स्फुरद व पालाश एकाच हप्त्यात बहाराच्या वेळी द्यावा.

भाजीपाला व्यवस्थापन

- * उन्हाळी हंगामातील वेलवर्गीय भाजीपाला पिकांची वेळेवर काढणी करावी.
- * उन्हाळी हंगामातील वांगी, टोमॅटो, मिरची पिकाची तोडणी करावी.
- * किड व रोग नियंत्रणाचे उपाय करावे.
- * खरीप हंगामातील भाजीपाला पीक लागवडीसाठी शेताची मशागत करावी.
- * मशागतीचे वेळी शेणखताचा वापर करावा.

खरीप हंगामात कांदा, वांगी, टोमॅटो, मिरची, भेंडी, गवार, वेलवर्गीय भाजीपाला, फ्लॉवर, कोबी इ. पिकांची लागवड करावी.

कांदा, वांगी, मिरची, टोमॅटो, फ्लॉवर व कोबी पिकांच्या रोपवाटीकेसाठी तयार करावे. रोपे गादीवाफ्यावर तयार करावेत.

कांदा, वांगी, मिरची, टोमॅटो, फ्लॉवर व कोबीचे रोप तयार करण्यासाठी बियांची पेरणी करावी.

पेरणीआधी बिजप्रक्रिया करावी.

रोपवाटीकेस सुरुवातीला झारीने पाणी द्यावे, नंतर पाटपाणी दिले तरी चालू शकते.

निरोगी रोपांसाठी रोपवाटीका स्वच्छ ठेवावी. रोपांना रस शोषणाच्या किडींपासून संरक्षण करण्यासाठी गादीवाफ्यावर ३०० मेश जाळीचा मच्छरदाणीच्या कापडाचा वापर करावा.

रोग व किडीपासून संरक्षण करण्यासाठी उपाय करावेत.

मिरची, टोमॅटो, वांगी, फ्लॉवर व कोबी पिकांचे रोपे प्लॅस्टीक ट्रे मध्ये सुध्दा तयार करता येतात.

आले

१२० किलो नत्र प्रति हेक्टर यापैकी पहिला हसा ६० किलो नत्र लागवडीनंतर एक महिन्यांनी द्यावे.

जमिनीच्या मगदूराप्रमाणे पाण्याचे नियोजन करावे.

तणनाशकांचा वापर केला नसल्यास वेळच्या वेळी येणारी तणे खुपणी करून काढून टाकावीत.

जमिनीच्या मगदूराप्रमाणे पाण्याचे नियोजन करावे.

पावसाचे पाणी साचू देवू नये. पाण्याचा तात्काळ निचरा करावा.

पावसाळ्यापूर्वी गोठा दुरुस्त करावा. छताची छिद्रे बंद करावीत. गोठ्या भोवती पाणी साचणार नाही याची दक्षता घ्यावी. गोठ्यात ओलसरपणा राहणार नाही याची दक्षता घ्यावी.

गोठे स्वच्छ व कोरडे ठेवावेत. चिखल होवू देवू नये.

हिरव्या चाऱ्याकरीता ज्वारी, बाजरी, मका यासारखे पिकांना प्राधान्य द्यावे. याचबरोबर बहुवार्षिक पिकांमध्ये यशवंत, मेथीघास यासारखी पिके घ्यावीत.

साठविलेल्या सुक्या चाऱ्यावर पाणी पडून त्यात बुरशी लागली असेल तर असा चारा जनावरांना देऊ नये तो नष्ट करावा.

जनावरांचे खाद्य / खाद्यघटक दमट आर्द्रता युक्त वातावरणात साठवू नयेत. त्यामध्ये भिंतीचा / जमिनीचा ओलसरपणा मुरणार नाही याची काळजी घ्यावी.

अवजारें

ट्रॅक्टरचलीत योती बहुपिक टोकण यंत्र

भुईमुग, सुर्यफुल, करडई, सोयाबीन, मका, गहू, वारी हरभरा, तूर इ. पिकांची टोकण पध्दतीने पेरणी करता येते.

खतांची मात्रा शिफारशीनुसार योग्य खोलीवर आणि बियाण्याच्या बाजूला देता येते.

शिफारशीप्रमाणे २ ओळीतील आणि दोन रोपांतील योग्य अंतर राखता येते.

प्रत्येक फणाच्या बियाण्यांच्या पेट्या वेगळ्या असल्यामुळे तुरीसारख्या आंतरपिकांची टोकणसुध्दा करता येते.

हे यंत्र ३५ अश्वशक्तीच्या ट्रॅक्टरवर चालते.

एका दिवसात जवळजवळ ३ ते ३.५ हेक्टर क्षेत्रावर टोकण पध्दतीने पेरणी करता येते.

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ

राहरी-४१३ ७२२, जि. अहमदनगर (महाराष्ट्र)

रोपवाटिका

संपर्क : उद्यानविद्या रोपवाटिका ०२४२६-२४३४४२/ मध्यवर्ती रोपवाटिका ०२४२६-२४३३३८

७		जुलै २०२१				ज्येष्ठ / आषाढ शके १९४३		महत्वाच्या नोंदी	
रविवार		ज्येष्ठ कृ. १०	शुभ दिवस	आषाढ शु. १ आषाढ मासारंभ महाकवी कालिदास दिन विश्वजनसंख्या दिन श्री टेबेस्वामी पुण्यतिथी	शुभ दिवस चंद्रदर्शन	आषाढ शु. ९	शुभ दिवस	आषाढ कृ. २	शुभ दिवस
र	देवशयनी आषाढी एकादशी मंगळवार, दि. २०	४		११		१८		२५	
सोमवार		ज्येष्ठ कृ. ११	योगिनी एकादशी संत निवृत्तिनाथ यात्रा - त्र्यंबकेश्वर सूर्याचा पुनर्वसू नक्षत्रप्रवेश वाहन : उंदीर	आषाढ शु. २	रथयात्रा पारशी अस्पंदार्मद मासारंभ मुस्लिम जिल्हेज मासारंभ	आषाढ शु. १०	शुभ दिवस	आषाढ कृ. ३	शुभ दिवस
सो	गुरुपौर्णिमा शुक्रवार, दि. २३	५		१२		१९		२६	
मंगळवार		ज्येष्ठ कृ. १२	शुभ दिवस संत निवृत्तिनाथ पुण्यतिथी	आषाढ शु. ३	विनायक चतुर्थी (अंगारक योग)	आषाढ शु. ११	शुभ दिवस देवशयनी आषाढी एकादशी पंढरपूर यात्रा चातुर्मास्यारंभ	आषाढ कृ. ४	शुभ दिवस अंगारक संकष्ट चतुर्थी चंद्रोदय ०९.५६
मं		६		१३		२०		२७	
बुधवार		ज्येष्ठ कृ. १३	प्रदोष रोश हाशना (ज्यु)	आषाढ शु. ४		आषाढ शु. १२	प्रदोष वामन पूजन बकरी ईद	आषाढ कृ. ५	
बु		७		१४		२१		२८	
गुरुवार	ज्येष्ठ कृ. ७	शुभ दिवस	कालाष्टमी संत तुकाराम महाराज पालखी प्रस्थान - देहू कृषि दिन	आषाढ शु. ५/६	कुमारपष्ठी	आषाढ शु. १३	शुभ दिवस महाराष्ट्रीय बेंदूर संत मामा दांडेकर पुण्यतिथी	आषाढ कृ. ६	शुभ दिवस
गु	१		८		१५		२२		२९
शुक्रवार	ज्येष्ठ कृ. ८	शुभ दिवस	संत ज्ञानेश्वर महाराज पालखी प्रस्थान - आळंदी	ज्येष्ठ अमावास्या	दर्श अमावास्या	आषाढ शु. ७	शुभ दिवस	आषाढ कृ. ७	शुभ दिवस
शु	२		९		१६		२३		३०
शनिवार	ज्येष्ठ कृ. ९	शुभ दिवस	राजमाता जिजाऊसाहेब भोसले पुण्यतिथी (तिथीप्रमाणे)	ज्येष्ठ अमावास्या	अमावास्या समाप्ती सकाळी ०६.४६	आषाढ शु. ८	शुभ दिवस	आषाढ कृ. ८	शुभ दिवस
श	३		१०		१७		२४		३१

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

जुलै महिन्यातील कामांचा तपशील

बागायती कापूस

- * पीक तणविरहीत ठेवण्यासाठी कुळवाच्या पाळ्या घाव्यात.
- * रस शोषणाच्या किडींचा प्रादुर्भाव आढळून आल्यास डायमथोडाट ३० ई.सी. या किटकनाशकाची १.५ मिली प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
- * फुलकिडीचा प्रादुर्भाव जास्त दिसून आल्यास फिप्रोनील ५ एस.सी. ३० मिली प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
- * आकस्मिक रोग दिसून आल्यास १.५ किलो युरीया व १.५५ किलो पालाश, १०० लिटर पाण्यात मिसळून प्रति झाडास १५० ते २०० मिली द्रावण झाडाच्या बुंध्यापाशी ओतावे.
- * अति पावसाळ्या (नैसर्गिकरित्या) पाणेगळ होण्याची शक्यता असते, अशा वेळेस नॅथॅलिन अॅसेटिक अॅसीड (फ्लॅनोफिक्स) १०० मिली प्रति ५०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
- * बीटी कापूस लागवडीनंतर ६० दिवसांनी नत्र खताचा तिसरा हसा (५० किलो नत्र प्रति हेक्टर) द्यावा.
- * बिगर बीटी कपाशीसाठी लागवडीनंतर ६० दिवसांनी नत्र खताचा तिसरा हसा (४० किलो नत्र प्रति हेक्टर) द्यावा.

ऊस

- * आडसाली ऊस लागवडीसाठी जमिनीची पूर्व मशागत करून रानबांधणी आखणी पूर्ण करावी.
- * मध्यम जमिनीत एक मीटर अंतरावर तर भारी जमिनीत १.२० मीटर अंतरावर सरी उताराच्या आडवी सोडावी.
- * सरी सोडण्यापूर्वी प्रति हेक्टर ३० टन चांगले कुजलेले शेणखत अथवा कंपोस्ट वापरा. ऊस लागणीच्या वेळी ४० किलो नत्र (८७ किलो युरिया), ८५ किलो स्फुरद (५३१ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट) व ८५ किलो पालाश (१४५ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) प्रति हेक्टर सरी डोस पेरून द्यावा.
- * को.८६०३२ या जातीची लागण करतेवेळी ५० किलो नत्र (११० किलो युरिया), १०० किलो स्फुरद (६२५ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट) व पालाश १०० किलो (१७० किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) प्रति हेक्टर वापरावा.
- * आडसाली लागण करताना को.८६०३२ व को.एम.०२६५ या शिफारशीत जातींचा वापर करावा.
- * ऊस बेणे लागण करण्यापूर्वी खवले कीड, पिठ्या डेकूण, लोकरी मावा, पांढरी माशी या किडीच्या नियंत्रणासाठी ३०० मिली मॅलॅथिऑन ५० टक्के प्रवाही अथवा डायमथोएट २६५ मिली ३० टक्के प्रवाही आणि १०० ग्रॅम बावीस्टीन (०.१ टक्के) १०० लिटर पाण्यात मिसळून त्यामध्ये १० मिनिटे बुडवावे आणि तेच बेणे परत १०० लिटर पाण्यात १० किलो प्रति हेक्टर अॅसेटोबॅक्टर डायअॅझोट्रोफिकस आणि १.२५ किलो स्फुरद विरघळविणारे जिवाणू प्रति हेक्टर याप्रमाणे मिसळून तयार केलेल्या द्रावणात ३० मिनिटे बुडवून ठेवावे व नंतर लागणीसाठी वापरावे, त्यामुळे नत्राच्या मात्रेत ५०% व स्फुरदाच्या मात्रेत २५% इतकी बचत होते.
- * वाळवी, खोडकिड व मुळ पोखरणारी अळीच्या बंदोबस्तासाठी क्लोरोपायरीफॉस २० टक्के प्रवाही २.५ लिटर १००० लिटर पाण्यात मिसळून ऊस लागणीनंतर वापरण्यावर सरीतून प्रति हेक्टर ओतावे.
- * ऊस लागणीकरिता उसाच्या एक डोळा अथवा दोन डोळा टिपरीचा वापर करावा.
- * उसावरील पोक्का बोईंग या बुरशीजन्य रोगाच्या नियंत्रणासाठी रोगाचा प्रादुर्भाव दिसून आल्यानंतर ०.३० टक्के मॅन्कोझेब या बुरशीनाशकाच्या ३ फवारण्या १२ दिवसांच्या अंतराने कराव्यात.
- * हुमणी किडीचा बंदोबस्त करण्यासाठी, हुमणीग्रस्त ऊस पिकांची रोपे उपटावीत. जमिनीत मुळाशेजारी मिळालेल्या अळ्या गोळा करून रॉकेल मिश्रीत पाण्यात टाकून माराव्यात. तसेच दाणेदार फोरेट १० टक्के २५ किलो किंवा काबोफ्युरॉन ३ टक्के किटकनाशक हेक्टर १५ किलो अथवा जैविक किडनाशक मेटॅरायझियम हेक्टर २५ किलो याप्रमाणे शेंणखतात मिसळून जमिनीतून द्यावे व हलके पाणी द्यावे.

भात

- * पुर्नलागवड
- * रोपांच्या पुर्नलागवडीसाठी पारंपारीक पद्धतीने अथवा यंत्राच्या साहाय्याने चिखलणी करावी. हळव्या जातीची लागण पेरणीनंतर २१ ते २५ दिवसांनी, निमगरव्या जातीची

२३ ते २७ दिवसांनी व गरव्या जातीची २५ ते ३० दिवसांनी करावी. एका चुडात २ ते ३ रोपे ठेवावीत.
 * संकरित जातीसाठी एका चुडात फक्त १ ते २ रोपेच ठेवावीत.
 * हळव्या जातीच्या रोपांची लावणी १५ X १५ सें.मी. तर निमगरव्या व गरव्या जातीची २० X १५ सें.मी. अंतरावर करावी.

सैद्रीय खतांचा वापर

चिखलणीच्या वेळी हेक्टर १० मे.टन हिरवळीचे खत जमिनीत गाडावे. याकरीता धेंच्या अथवा ताग वापरावा. दुसरा मार्ग म्हणजे गिरीपुष्पाची शेताच्या बांधावर लागवड करावी. लागवडीनंतर दुसऱ्या वर्षापासून या झाडाचा पाला भात लावणीच्या ८ ते १० दिवस अगोदर शेतात गाडावा. गिरीपुष्पाची हिरवी पाने ३ मे.टन प्रति हेक्टर शेतात गाडल्यास नत्र खताकरता लागणाऱ्या खर्चात खूप बचत होते.

रासायनिक खतांचा वापर

भात लागवडीसाठी हेक्टर १०० किलोग्रॅम नत्र, ५० किलोग्रॅम स्फुरद व ५० किलोग्रॅम पालाश या प्रमाणात रासायनिक खतांच्या मात्रेची शिफारस करण्यात आली आहे. हि खत मात्रा हळव्या जातीमध्ये लागणीच्या वेळी ५० टक्के नत्र, संपूर्ण स्फुरद व पालाश द्यावे. निमगरव्या व गरव्या जातीमध्ये लागणीच्यावेळी ४० टक्के नत्र आणि संपूर्ण स्फुरद व पालाश द्यावे. संकरित जातीकरिता हेक्टर १२० किलोग्रॅम नत्र, ५० किलोग्रॅम स्फुरद व ५० किलोग्रॅम पालाश या प्रमाणात रासायनिक खतांच्या मात्रेची शिफारस करण्यात आली आहे. ही खत मात्रा लागणीच्यावेळी ५० टक्के नत्र, संपूर्ण स्फुरद व पालाश द्यावे.

जैविक खतांचा वापर

विविध जैविक खते जशी निळे हिरवे शैवाल प्रति हेक्टर २० किलोग्रॅम भात लागणीनंतर ८ ते १० दिवसांनी शेतात टाकावे., अॅझोला (४ ते ५ किंटा प्रति हेक्टर) चिखलणीच्यावेळी शेतात टाकावे.

आंतरमशागत : पुर्नलागवड भात

लागवड पद्धतीच्या भात शेतीमध्ये पुर्नलागवडीनंतर दोन ते तीन बेणया आवश्यक असतात. ५ ते ६ सें.मी. पाणी भात शेतात साठवून उत्कृष्टपणे तण नियंत्रण करता येते. रासायनिक तण नियंत्रणासाठी २० ग्रॅम मेटसल्फुरॉन मिथाईल १० टक्के + क्लोरोम्युरॉन इथाईल १० टक्के तयार मिश्रण ०.००४ किलो क्रियाशील घटक प्रति हेक्टर ५०० लिटर पाण्यात पुर्नलागवडीनंतर १५ ते २० दिवसांत फवारावे व त्यानंतर ४५ व्या दिवशी एक खुरपणी करावी.

पाणी व्यवस्थापन

भात पिकाच्या योग्य वाढीकरिता व अधिक उत्पादनाकरिता भात खाचरात पाण्याची योग्य पातळी राखणे आवश्यक आहे. पिकाच्या वाढीच्या अवस्थेनुसार भात खाचरातील पाण्याची पातळी पुढीलप्रमाणे असावी.
 १. रोप लागणीपासून रोपे स्थिर होईपर्यंत १ ते २ सें.मी.
 २. रोपांच्या वाढीच्या प्राथमिक अवस्थेत २ ते ३ सें.मी.
 ३. अधिक फुटवे येण्याच्या अवस्थेत ३ ते ५ सें.मी.

पीक संरक्षण

- * करपा, पर्णकोष कुजव्या, पर्ण करपा, तपकिरी ठिपके, दाणे रंगहितता, आभासमय काजळी आणि पर्णकोष करपा या रोगांचा प्रादुर्भाव दिसल्यापासून काबॅन्डॅझिम ५० डब्ल्यु. पी. किंवा प्रोपीकोनॅझोल २५ ई.सी. किंवा मॅन्कोझेब ५ डब्ल्यु.पी. (०.२५%) या बुरशीनाशकांच्या १५ दिवसांच्या अंतराने तीन फवारण्या घ्याव्यात.
- * करपा रोगाच्या प्रभावी नियंत्रणासाठी प्रादुर्भाव दिसल्यापासून ट्रायसायक्लॅझोल ७५ डब्ल्यु.पी. किंवा क्रेसॉक्झीम मिथाईल ४४.३ एस.सी. (प्रत्येकी ०.१%) किंवा टेबुकोनॅझोल २५.९ ई.सी. (०.१५%) किंवा कासुगामायसीन ३ एस.एल. (०.१५%) किंवा हेक्झाकोनॅझोल (०.२०%) या बुरशीनाशकांच्या १५ दिवसांच्या अंतराने तीन फवारण्या घ्याव्यात.
- * भात लावणीच्या वेळी रोपांचे शेंडे खुडावेत. त्यावरील किडींचे अंडीपुंज, अळ्या गोळा करून त्यांचा नाश करावा.
- * खोडकीड, पाने गुंडाळणारी अळी, गाद माशी व तपकिरी टुडतुडे यांच्या नियंत्रणासाठी दाणेदार कारटाप हायड्रोक्लोराईड ४% (२५ किलो) किंवा फोरेट १०% (१० किलो) किंवा फिप्रोनील ०.३% (२५ किलो) लागवडीनंतर १ महिन्यांनी प्रति हेक्टर या प्रमाणात जमिनीत मिसळावे.

कडधान्य

मूग आणि उडिद

- * पेरणीनंतर २०- २५ दिवसांनी पहिली व ३०- ३५ दिवसांनी दुसरी कोळपणी करावी.
- * कोळपणीनंतर दोन रोपातील तण काढण्यासाठी गरजेनुसार खुरपणी करावी.

तूर

- * पेरणीनंतर १५-२० दिवसांनी विरळणी करून कोळपणी

करावी तसेच ३० दिवसांनी खुरपणी करावी व पीक तणविरहित ठेवावे.
 * पेरणीनंतर ४५ दिवसांनी झाडांचा शेंडा ५ से.मी. वर खुडावा.

नाचणी

- * पेरणीची वेळ : जून/जुलै
- * पेरणीची पद्धत : पुर्नलागण/पेरणी
- * मार्करच्या सहाय्याने रेषा पाडणे
- * बियाणे (कि.ग्रॅ./हे.) : पुर्नलागण - ३ किलो/हेक्टर
- * पेरणी पद्धत : ५ किलो/हेक्टर
- * लागवडीचे अंतर : ३० - १० सें.मी.
- * पेरणीची खोली : २ सें.मी. पर्यंत
- * नांया भरणे / विरळणी करणे
- * पुर्नलागणीची पद्धत : गादी वाफ्यात तयार केलेली २५-३० दिवसांची रोपे वापरतात.
- * रासायनिक बीजप्रक्रिया
- नाचणी पिकाची धुळवाफ पेरणी करिता प्रति किलो बियाण्यास ३ ते ४ ग्रॅम फॉलीडॉल भुकटी लावावी. रोग नियंत्रणासाठी प्रति किलो बियाण्यास २.५ ग्रॅम कार्बनडॅझीम प्रक्रिया करावी.
- * बियाणे संस्करण
- बियाणे पेरणीपूर्वी प्रति किलो बियाण्यास प्रत्येकी २५ ग्रॅम अझोस्पिरिलम ब्रासिलेन्स + स्फुरद विरघळणारे जिवाणू संवर्धकाची बिजप्रक्रिया करावी.
- * खतमात्रा
- १. रासायनिक खतमात्रा : ६०:३०:३० किलो नत्र, स्फुरद, पालाश/हे.
- २. पेरणीच्यावेळी ३० किलो नत्र, ३० किलो स्फुरद, ३० किलो पालाश प्रति हेक्टर द्यावे.

सोयाबीन

पेंडीमेथिलीन तणनाशक १ ते १.५ ली. प्रति हेक्टर पेरणीनंतर वाफशावर ६०० ते ७०० लि. पाण्यात मिसळून फवारणी करावी. पीक उगवणीनंतर २१ दिवसांनी इमॅजिथॅपर क्रियाशील घटक ०.१ ते ०.१५ किलो ५०० ते ६०० लि. पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.

फळबाग व्यवस्थापन

- * सिताफळ - संकरित जातीमध्ये कृत्रिम परागीभवन करावे. सिताफळावरील पिठ्या डेकूण नियंत्रणासाठी जैविक उपाय योजना करावी.
- * बोर - नवीन फुटीच्या फांद्याची संख्या मर्यादीत ठेवून झाडांना वळण देणे.
- * आवळा - फुल धारणा व फळ धारणेच्या वेळी फळ पोखरणारी अळी व बी खाणाऱ्या भुंगेच्यांचे नियंत्रण करावे.
- * कागदी लिंबू - पावसाचे जादा पाणी चराद्वारे बागेच्या बाहेर काढून द्यावे. आंबे बहाराच्या फळांची काढणी करावी. सिल्ला, मावा व पाने पोखरणारी अळी : डायमिथोएट २० मिली अथवा इमिडाक्लोप्रोड २.५ मिली/१० लि. पाणी याप्रमाणे फवारणी करावी.
- * कॅंकर / खैच्या रोग : स्ट्रेटोसायक्लीन १ ग्रॅम + कॉपर ऑक्सीक्लोराईड ३० ग्रॅम प्रति १० लि. पाणी शेंडेमर : कॉपर ऑक्सीक्लोराईड ३० ग्रॅम/ १० लि. पाणी

भाजीपाला व्यवस्थापन

- * उन्हाळी वेलवर्गीय भाजीपाला पिकांची काढणी करावी.
- * उन्हाळी वांगी, मिरची, टोमॅटो पिकाची काढणी करावी.
- * खरीप हंगामातील भाजीपाला पिकांचे लागवडीसाठी रान बांधणी करावी.लागवडीचे वेळी शेणखताचा वापर करावा.
- * रासायनिक खत मात्रेच्या ५० टक्के नत्र, संपूर्ण स्फुरद व पालाश लागवडीचे वेळी द्यावे.
- * टोमॅटोचे ३ ते ४ आठवडे कालावधीचे रोप लागवडीस वापरावे.
- * वांगी व मिरची पिकांचे सहा आठवडे कालावधीचे रोपे लागवडीसाठी वापरावे.
- * लागवडीपूर्वी टोमॅटो, वांगी, मिरची, फ्लॉवर व कोबी रोपांची मुळे किटकनाशक, बुरशीनाशक तसेच जीवाणू खताचे द्रावणात बुडवावे.
- * कांदा पिकाचे रोपवाटीकेतील रोपांचे किड व रोगापासून संरक्षण करावे.
- * कांदा पिकाचे लागवडीसाठी शेत तयार करावे.
- * फ्लॉवर व कोबीचे सहा आठवड्यांचे रोपे लागवडीस वापरावे.
- * खरीप हंगामातील वेलवर्गीय भाजीपाला पिकांची लागवड करावी उदा. दुधी भोपळा, कारली, दोडका, घोसाळी, तांबडा भोपळा इ.
- * खरीप भेंडी व गवार पिकांची लागवड करावी.
- * पिकामध्ये पाणी साचू देऊ नये.
- * रांगडा कांदा लागवडीसाठी बियांची गादी वाफ्यावर पेरणी शेवटच्या आठवड्यात करावी.

आले

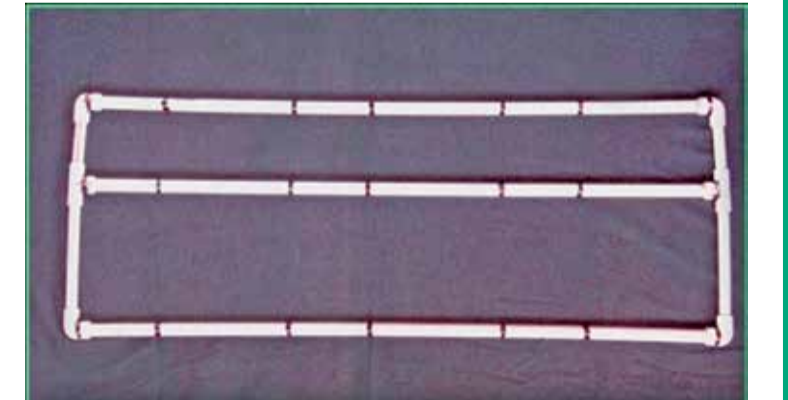
- * आंतरपिके जसे कोथिंबीर, झेंडू, मिरची, तूर, गवार यांची लागवड करावी.
- * आले उत्पादनात वाढ होण्यासाठी तसेच आल्यामधील तंतुचे प्रमाण कमी करण्यासाठी २ टक्के युरिया आणि ४०० पीपीएम फ्लॅनोफिक्सचे मिश्रण ६० आणि ७५ व्या दिवशी लागवडीनंतर फवारावे.
- * आले पिकांत फुटव्यांची संख्या वाढण्यासाठी २०० पीपीएम इथरेलची ७५ व्या दिवसां पासून १५ दिवसांच्या अंतराने ३ फवारण्या कराव्यात.
- * जमिनीच्या मगदूराप्रमाणे पाण्याचे नियोजन करावे.
- * पावसाचे पाणी साचू देवू नये. पाण्याचा तात्काळ निचरा करावा.
- * कंदमाशीचे नियंत्रण करावे: आले पिकास कंदमाशीसारख्या किडीचा मोठा उपद्रव होतो. या किडीची माशी डासासारखी पण आकाराने मोठी व काळसर रंगाची असते. माशीचे पाय शरीरापेक्षा लांब असतात. दोन्ही पंख पातळ व पारदर्शक असून त्यावर राखी रंगाचे ठिपके असतात. अंडी पांढरट रंगाची असतात. अळी पिवळसर असून त्यांना पाय नसतात. या किडीच्या अळ्या उघड्या गड्ड्यामध्ये शिरून त्याच्यावर उपजीविका करतात.
- * कंदमाशी नियंत्रणासाठी कंदमाशी शेतामध्ये दिसू लागल्यावर माशा मारण्यासाठी किनॉलफॉस २५ टक्के प्रवाही २० मि.ली. १० लिटर पाण्यामध्ये किंवा डायमथोएट १५ मि.ली. प्रति १०लि. पाण्यामध्ये मिसळून जुलै ते ऑगस्ट दरम्यान आल्लून-पाल्लून १५ दिवसांच्या अंतराने फवारण्या कराव्यात त्यानंतर किनॉलफॉस ५ टक्के किंवा फोरेट १० टक्के दाणेदार हेक्टर २० किलो या प्रमाणात झाडाच्या बुंध्यांभोवती पसरून टाकावे व पाऊस न पडल्यास लगेच उथळ पाणी द्यावे. याच किटकनाशकाचे पुढील दोन हसे १ महिन्यांच्या अंतराने ऑगस्ट व सप्टेंबर द्यावेत. अर्धवट कुजके, सडके बियाणे लागवडीस वापरू नये. जुलै ते सप्टेंबर या कालावधीमध्ये शेतात उघडे पडलेले गड्डे मातीत झाकून घ्यावेत.

पशुसंवर्धन

- * पावसाळ्यात जनावरांच्या पिण्याच्या टाक्यामध्ये पावसाचे वाहत आलेले पाणी जाणार नाही ह्याची दक्षता घ्यावी. पाण्याच्या हौदांची नियमीत स्वच्छता करून चुना लावून घ्यावे.
- * गायी म्हशी नुकत्याच प्रसव झाल्या असल्यास नवजात वासरांची विशेष दक्षता घेणे अत्यंत गरजेचे आहे. नवजात वासरांना कोरड्या जागेवर, उबदार वातावरणात ठेवावे.
- * वासरांना त्याच्या वजनाच्या १० टक्के इतका चीक दिवसातून ३ ते ४ वेळा विभागून तीन दिवस द्यावा. त्यामुळे त्यांच्या मध्ये रोगप्रतिकार शक्ती वाढेल.
- * संपूर्ण पावसाळ्यात स्तनदाहाचे प्रमाण वाढते. त्यासाठी दुध काढण्यापूर्वी व काढल्यानंतर जीवाणूनाशक द्रावण्याची कासेवर फवारणी करावी किंवा सडे द्रावणात बुडवावीत.

अवजारे

फुले पीव्हीसी भात लावणी चौकट

- * १.२० मीटर द ०.४० मीटर आकाराची पीव्हीसी भात लावणी चौकट.
- * भात पिकाच्या चार सूत्री तंत्रज्ञानांतर्गत, १.५ से.मी. द २.५ से.मी. अंतरावर पुर्नलागवड करणे सोईचे होते.
- * ब्रिकेट (गोळ्या) खतांचा वापर सुलभतेने करता येतो.
- * नेहमीच्या पध्दती पेक्षा ५ - ६ मजूर प्रति हेक्टर बचत होते व उत्पादनात ३०-३५ टक्के वाढ होते.
- * शेतकऱ्यांना वापरण्यास सोपी, हलकी व कमी खर्चाची आहे.

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ

राहुरी-४१३ ७२२, जि. अहमदनगर (महाराष्ट्र)

जिवाणू खते

संपर्क : जिवाणू खते उत्पादन प्रकल्प, वनस्पती रोगशास्त्र व कृषि अणुजीवशास्त्र विभाग ०२४२६-२४३३४५

८		ऑगस्ट २०२१				आषाढ / श्रावण शके १९४३		महत्वाच्या नोंदी	
रविवार	आषाढ कृ. ८ लोकमान्य बाळ गंगाधर टिळक पुण्यतिथी अण्णा भाऊ साठे जयंती	आषाढ अमावास्या दर्श अमावास्या अमावास्या समासी रात्री ०७.१९	श्रावण शु. ७ भानुसममी पतेती गोस्वामी तुलसीदास जयंती स्वातंत्र्य दिन	श्रावण पौर्णिमा नारळी पौर्णिमा सौर शरद ऋतू प्रारंभ तैत्तिरीय श्रावणी शुक्ल यजुः श्रावणी रक्षाबंधन हयग्रीवोत्पत्ति	शुभ दिवस	श्रावण कृ. ७ भानुसममी आदित्य पूजन			
र	१	८	१५	२२		२९			
सोमवार	आषाढ कृ. ९ सूर्याचा आश्लेषा नक्षत्रप्रवेश वाहन : मोर	श्रावण शु. १ चंद्रदर्शन जागतिक आदिवासी दिन श्रावणी सोमवार शिवपूजन शिवामूठ : तांदूळ आंतरराष्ट्रीय आदिवासी दिन	श्रावण शु. ८/९ दुर्गाष्टमी दूर्वाष्टमी पारशी फरवर्दिन मासारंभ पारशी नूतनवर्ष सन १३९१ प्रारंभ सूर्याचा नक्षत्रप्रवेश वाहन : गाढव श्रावणी सोमवार शिवपूजन शिवामूठ : तीळ	शुभ दिवस	श्रावण कृ. १ पांडवलेणी यात्रा - पाथडी (नाशिक) श्रावणी सोमवार शिवपूजन शिवामूठ : मूग	श्रावण कृ. ८ कालाष्टमी श्रीकृष्ण जयंती (उपवास) जयंती योग सूर्याचा पूर्वा नक्षत्रप्रवेश वाहन : बेडूक श्रावणी सोमवार शिवपूजन शिवामूठ : जव			
सो	२	९	१६	२३		३०			
मंगळवार	आषाढ कृ. १० शुभ दिवस	श्रावण शु. २ मंगलागौरी पूजन मुस्लिम नूतन वर्षारंभ हिजरी सन १४४३ प्रारंभ मुस्लिम मोहरम मासारंभ	श्रावण शु. १० मंगलागौरी पूजन	श्रावण कृ. २ मंगलागौरी पूजन केशवदत्त महाराज पुण्यतिथी - सोनगिरी (धुळे)	शुभ दिवस	श्रावण कृ. ९ मंगलागौरी पूजन गोपालकाला			
मं	३	१०	१७	२४		३१			
बुधवार	आषाढ कृ. ११ कामिका एकादशी	श्रावण शु. ३ मधुसूवा तृतीया बुधपूजन	श्रावण शु. ११ पुत्रदा एकादशी	शुभ दिवस	श्रावण कृ. ३ बुधपूजन संकष्ट चतुर्थी चंद्रोदय ०९.०२				
बु	४	११	१८	२५					
गुरुवार	आषाढ कृ. १२ प्रदोष	श्रावण शु. ४ विनायक चतुर्थी नाग-चतुर्थी उपवास दूर्वागणपती व्रत ऋक् हिरण्यकेशी श्रावणी बृहस्पती पूजन	श्रावण शु. १२ बृहस्पती पूजन तिथिवासर सकाळी ०६.३३ पर्यंत मोहरम (ताजिया)	शुभ दिवस	श्रावण कृ. ४ बृहस्पती पूजन				
गु	५	१२	१९	२६					
शुक्रवार	आषाढ कृ. १३ शिवरात्री संत नामदेव महाराज पुण्यतिथी	श्रावण शु. ५ नागपंचमी जरा-जिवंतिका पूजन कल्की जयंती महालक्ष्मी स्थापनापूजन अहिल्याबाई होळकर पुण्यतिथी (तारखेप्रमाणे) सुपोदनवर्ण षष्ठी ऋक् शुक्ल यजुः श्रावणी आचार्य अत्रे जयंती	श्रावण शु. १३ प्रदोष वरदलक्ष्मी व्रत जरा-जिवंतिका पूजन	शुभ दिवस	श्रावण कृ. ५ जरा-जिवंतिका पूजन				
शु	६	१३	२०	२७					
शनिवार	आषाढ कृ. १४ संत सावता माळी पुण्यतिथी	श्रावण शु. ६ श्रियाळ षष्ठी अश्वत्थमारुती पूजन शनैश्चर शिंगणापूर अभिषेक (श्रावणातील प्रत्येक शनिवारी) सीतला सप्तमी	श्रावण शु. १४ अश्वत्थमारुती पूजन ऋक् श्रावणी खोरदाद साल	शुभ दिवस	श्रावण कृ. ६ अश्वत्थमारुती पूजन				
श	७	१४	२१	२८					

- एकादशी
- चतुर्थी
- अमावास्या
- पौर्णिमा

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

ऑगस्ट महिन्यातील कामांचा तपशील

बागायती कापूस

- पांढऱ्या माशीचा प्रादुर्भाव समजण्यासाठी व नियंत्रणासाठी पिवळे चिकट सापळे (२५ प्रति हेक्टर) शेतात लावावे.
- रस शोषणाच्या किडीचा प्रादुर्भाव आर्थिक नुकसान पातळीपेक्षा जास्त दिसून आल्यास इमिडाक्लोरोपीड १७.८ एस.एल. २.५ मिली ग्रॅम किंवा अॅसीफेट ७५ ग्रॅम एस. पी. १० ग्रॅम किंवा फ्लोनिर्कमिड ५० डब्ल्यू जी. २ ग्रॅम प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारवे.
- पांढऱ्या माशीचा प्रादुर्भाव आर्थिक नुकसान पातळीपेक्षा जास्त असल्यास ट्रायझोफॉस ४० इ. सी. २५ मिली प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारवे.
- कामगंध सापळ्यामध्ये सतत २-३ दिवस, ८-१० गुलाबी बॉड अळीचे पतंग दिसून आल्यास प्रोफेनोफॉस ५० ई. सी. प्रमाणे २० मिली किंवा लम्बडा सायहॅलोथ्रीन ५ ई. सी. १० मिली प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.
- बुरशीजन्य करपा रोगाच्या नियंत्रणासाठी पायरीक्लोस्ट्रोबीन २० डब्ल्यू. जी. १० ग्रॅम प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.
- लाल्या रोगाचा प्रादुर्भाव आढळल्यास २ टक्के डायअमोनियम फॉस्फेट खताचे द्रावण १५ दिवसांच्या अंतराने दोन वेळेस पिकावर फवारवे.

ऊस

- आडसाली उसाच्या लागवडीची कामे १५ ऑगस्ट पर्यंत पूर्ण करावीत.
- लागवडीसाठी दोन सरीमधील अंतर मध्यम जमिनीत १०० सेंमी व भारी जमिनीत १२० सेंमी ठेवावे. पट्टा पध्दतीसाठी मध्यम जमिनीत ७५-१५० सेंमी. व भारी जमिनीत ९०-१८० सेंमी पट्टा पध्दतीचा अवलंब करावा.
- रोगग्रस्त किडग्रस्त शेतातील व खोडव्याचे बेणे लागणीस वापरू नये. ऊस बेणे मळयातीलच चांगले ऊस बेणे निवडून लागणीसाठी वापरावे.
- आडसाली लागण करताना को.८६०३२, को.एम.०२६५ व को.व्ही.एस.आय. ९८०५ या शिफारशीत जातीचा वापर करावा.
- ऊस बेणे लागण करण्यापूर्वी खवले कीड, पिठ्या डेकूण, लोकरा मावा, पांढरी माशी या किडीच्या नियंत्रणासाठी ३०० मिली मॅलॅथिऑन ५० टक्के प्रवाही अथवा डायमथोएट २६५ मिली ३० टक्के प्रवाही आणि १०० ग्रॅम बावीस्टीन (०.१ टक्के) १०० लिटर पाण्यात मिसळून त्यामध्ये १० मि निटे बुडवावे आणि तेच बेणे परत १०० लिटर पाण्यात १० किलो प्रति हेक्टर अॅसेटोबॅक्टेर डायझॅन्ट्रोपिकस आणि १.२५ किलो स्फुरद विरघळविणारे जिवाणु प्रति हेक्टर याप्रमाणे मिसळून तयार केलेल्या द्रावणात ३० मिनिटे बुडवून ठेवावे व नंतर लागणीसाठी वापरावे, त्यामुळे नत्राच्या मात्रेत ५०% व स्फुरदाच्या मात्रेत २५% इतकी बचत होते.
- वाळवी, खोडकिड व मुळे पोखरणारी अळीच्या बंदोबस्तासाठी क्लोरोपायरीफॉस २० टक्के प्रवाही २.५ लिटर १००० लिटर पाण्यात मिसळून ऊस लागणीनंतर वापरण्यावर सरीतून प्रति हेक्टर ओतावे.
- ऊस लागणीकरिता उसाच्या एक डोळा अथवा दोन डोळा टिपरीचा वापर करावा.
- उसावरील पोक्का बोईंग या बुरशीजन्य रोगाच्या नियंत्रणासाठी रोगाचा प्रादुर्भाव दिसून आल्यानंतर ०.३० टक्के मॅन्कोझेब या बुरशीनाशकाच्या ३ फवारण्या १२ दिवसांच्या अंतराने कराव्यात.
- हुमणी किडीचा बंदोबस्त करण्यासाठी, हुमणीग्रस्त शेतातील वाळलेली पिकांची रोपे उपटावीत. जमिनीत मुळाशेजारी मिळालेल्या अळ्या गोळा करून रॉकेल मिश्रीत पाण्यात टाकून माराव्यात. तसेच दाणेदार फोरेट १० टक्के २५ किलो किंवा काबोप्युरॉन ३ टक्के किटकनाशक हेक्टरी १५ किलो या प्रमाणात वापरावे.
- आडसाली उसाची लागण केल्यानंतर जमिनीत वापसा आलेनंतर (साधारण ३-४ दिवसांनी) उसातील तणांच्या बंदोबस्तासाठी एकरी २ किलो अॅट्रॅझीन (अॅट्रॅटॉप) किंवा ६०० ग्रॅम मेट्रीब्युझीन(सेंकार) ५०० लिटर पाण्यात मिसळून संपूर्ण क्षेत्रावर फवारणी करावी.
- आडसाली उसाला लागवडीचे वेळी शिफारशीतील मात्रेच्या १० टक्के नत्र, ५० टक्के स्फुरद, ५० टक्के पालाशयुक्त खताची मात्रा द्यावी. उसासाठी नत्रयुक्त खतासाठी निमकोटेड युरियाचा वापर करावा.
- उसाला खते देताना को. ८६०३२ या जातीसाठी हेक्टरी ५००:२००:२०० किलो नत्र, स्फुरद व पालाश ही खतमात्रा द्यावी तर को.एम. ०२६५ व को.व्ही.एस.आय.९८०५ या जातीसाठी हेक्टरी ४००:१७०:१७० किलो नत्र, स्फुरद व पालाश खतमात्रेचा वापर करावा.
- माती परीक्षणाच्या आधारे जमिनीमध्ये सुक्ष्म अन्नद्रव्यांची कमतरता असल्यास प्रति हेक्टर प्रति हेक्टर २५ किलो

फेरस सल्फेट, २० किलो झिंक सल्फेट, १० किलो मॅंगनीज सल्फेट आणि ५ किलो बोरॅक्स ही सुक्ष्म अन्नद्रव्ययुक्त खते चांगल्या कुजलेल्या शेणखतात १०:१ प्रमाणात मिसळून २ ते ३ दिवस मुरवून सरीमध्ये चळी घेवून मातीआड करावीत.

कडधान्य पिके

मूग आणि उडिड

- फुलकळी लागण्याच्या आणि शेंगा भरण्याच्या अवस्थेत गरजेनुसार शिफारशीत किड व रोग नियंत्रणाचे उपाय करावेत. यासाठी मोनोक्रोटोफॉस ३६ टक्के एस एल ६२५ मि.ली. + पाण्यात मिसळणारे गंधक १२५० ग्रॅम ५०० लिटर पाणी / हेक्टरी मिसळून फवारणी करावी.
- पाऊस नसल्यास संरक्षित पाणी द्यावे. अथवा २ टक्के युरिया किंवा पोटॅशियम नायट्रेटची फवारणी करावी.

भात पीक

- रासायनिक खतांचा वापर : हळव्या जातीमध्ये उरलेले ५० टक्के नत्र लागणीनंतर २५ ते ३० दिवसांनी द्यावे. निमगव्या व गरव्या जातीमध्ये लागणीनंतर २५ ते ३० दिवसांनी ४० टक्के नत्र आणि २० टक्के नत्र लागणीनंतर ५५ ते ६० दिवसांनी द्यावे. संकरित जातीकरिता हेक्टरी उरलेले २५ टक्के नत्र लागणीनंतर २५ ते ३० दिवसांनी आणि उर्वरीत २५ टक्के नत्र लागणीनंतर ५५ ते ६० दिवसांनी द्यावे.
- पाणी व्यवस्थापन : भात पिकाच्या योग्य वाढीकरिता व अधिक उत्पादनाकरिता भात खाचरात पाण्याची योग्य पातळी राखणे आवश्यक आहे. पिकाच्या वाढीच्या अवस्थेनुसार भात खाचरातील पाण्याची पातळी पुढीलप्रमाणे असावी. भात पोटीर अवस्थेत - ५ ते ३० सें.मी.

नाचणी पीक

- पिकामध्ये नांग्या असल्यास १५ ते २० दिवसांनी नांग्या भरून घ्याव्यात.
- एक कोळपणी २० ते २५ दिवसांनी करावी. आंतरमशागत : एक कोळपणी व एक खुरपणी
- एक खुरपणी ४५ ते ६० दिवसांनी करावी.
- पेरणीनंतर ३० दिवसांनी ३० किलो नत्र द्यावे.

बाजरी

- पिकाची दोन वेळा कोळपणी व गरजेनुसार १ ते २ वेळा खुरपणी करावी. पिकास ताण पडल्यास व पाणी उपलब्ध असल्यास पिकाच्या संवेदनक्षम अवस्थेत पाणी द्यावे.

सोयाबीन

- किड व रोगाचा प्रादुर्भाव दिसून आल्यास शिफारशीत प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करावी.

रब्बी ज्वारी

- पहिला पंधरवाडा मुलस्थानी जलसंधारण करण्यासाठी ट्रॅक्टरचलित औजाराच्या सहाय्याने २X६ मीटर सारे पाडणे/बैलाच्या सहाय्याने १०X१० मी. अंतरावर बांध घालावेत. जास्त उतार असल्यास ५X५ मी.वर सारे पाडावे.

फळबाग व्यवस्थापन

- डाळिंब - फळातील रस शोषणारे पतंग कीडा व कोलोटीटीकम या रोगांचे नियंत्रण करावे.
- सिताफळ - पिठ्या डेकूण नियंत्रणासाठी जैवीक व निंबोळीयुक्त किडनाशकाचा वापर करावा. किडग्रस्त व रोगट फळे काढून नष्ट करावीत.
- बोर - पाने खाणाऱ्या /केसाळ अळी भुंगेरे यांचे नियंत्रण करावे. मधमाशी संवर्धन करावे.
- अंजीर - अंजीर पिकावरील खोडकिड व सुत्रकृमीचे नियंत्रण करावे. खोडांना गेरू पेस्ट लावावी.
- कागदी लिंबू - पावसाचे जादा पाणी चराद्वारे बागेच्या बाहेर काढून द्यावे.
- आंबे - बहाराच्या फळांची काढणी करावी.
- सिल्ला, मावा व पाने पोखरणारी अळी : डायमिथोएट २०

मिली अथवा इमिडाक्लोप्रिड २.५ मिली/१० लि. पाणी याप्रमाणे फवारणी करावी.

भाजीपाला व्यवस्थापन

- खरीप कांदा पिकाचे लागवडीसाठी रानबांधणी करावी.
- कांदाची ७ ते ८ आठवड्याची रोपे लागवडीस वापरावी.
- लागवडीचे वेळेस कांदा रोपांची मुळे किडनाशक, बुरशीनाशक व जिवाणू खतांच्या द्रावणात बुडवावे.
- लागवडीचे वेळी खत मात्रेपैकी निम्मे नत्र, संपूर्ण स्फुरद व पालाश लागवडीचे वेळेस द्यावी.
- खरीप मिरची, चांगी, टोमॅटो, भेंडी, गवार, वेलवर्गाय भाजीपाला पिकांना खुरपणी करून नत्र खताचा पहिला हसा द्यावा.
- किड व रोग नियंत्रणाचे उपाय करावेत.
- सतत ढगाळ वातावरण असल्यास ७ ते ८ दिवसांच्या अंतराने बुरशीनाशकाची फवारणी करावी.
- पिकामध्ये पाणी साचू देऊ नये.
- रांगडा कांदा लागवडीसाठी बियाणाची पेरणी करावी.

आले

- वेळच्या वेळी येणारी तणे खुरपणी करून काढून टाकावीत.
- उटाळणी करणे : आले पीक २.५ ते ३ महिन्यांचे असताना उटाळणी करावी. यामध्ये लांब दांड्याच्या खुरप्याने माती हलवली जाते. त्यामुळे मुळ्या तुरून त्याठिकाणी नवीन तंतुमय मुळे फूटतात. आले पिकास ६ व्या ते ७ व्या महिन्यात फुले येतात त्यास हुरडे बांड असे म्हणतात. उटाळणी हुरडे बांड येण्यापूर्वी करावी. हुरडे बांड फुटल्यावर या पिकाच्या पानांची वाढ थांबून फण्याची वाढ होण्यास सुरुवात होते.
- उटाळणीनंतर पाण्याचा हलका ताण द्यावा म्हणजे फुटवे चांगले फुटतात.
- जमिन चुनखडयुक्त असेल तर पाने पिवळी पडलेली व शेंडा करपलेला दिसतो यावेळी मुळांना स्फुरद उपलब्ध होत नाही व त्यासाठी स्फुरद उपलब्ध करणारे जिवाणू खत एकरी २ किलो पाण्याद्वारे द्यावे.
- रिमझीम पावसात शाक्रीय वाढ चांगला जोर धरू लागते. अशावेळेस पिकास जास्त खाद्य अन्न लागते. त्याच्या वाढीचे बारकाईने निरीक्षण करून नत्राचा दुसरा हसा ६० किलो नत्र द्यावे.
- हेक्टरी १.५ ते २.० टन करंजी किंवा निंबोळी पेंड द्यावी.
- कंदकूज रोगापासून आले पिकाचे संरक्षण करावे. आले पिकावरील कंदकूज हा एक प्रमुख रोग आहे. वेळीच खबरदारी न घेतल्यास या रोगामुळे ५० टक्के पर्यंत नुकसान होऊ शकते. भरपूर पाऊस, भारी काळी कसदार, कमी निचरा असणारी जमीन या रोगास पोषक ठरते. हा रोग ऑगस्ट ते सप्टेंबर या कालावधीमध्ये जास्त प्रमाणात दिसून येतो. प्रथम पानांच्या शेंडयावरून व कडांनी पिवळे पडून झाड खालीपर्यंत वाळले जाते. खोडलागता जमिनीलागताचा भाग काळपट राखी पडतो. याच ठिकाणी माती बाजूस करून पाहिल्यास गड्डाही वरून काळा पडलेला व निस्तेज झालेला दिसतो. या भागावर दाब दिल्यास त्यातून कुजलेले, घाण वास येणारे पाणी बाहेर येते. अशा झाडाचे खोड थोडे जरी ओढले तरी चटकन हातात येते. हा रोग प्रामुख्याने सुत्रकृमी किंवा खुरपणी करताना, आंतरमशागत करताना कंदास इजा झाल्यास त्यातून पिथीयम, फयजेरियम यासारख्या बुरशींचा गड्ड्यामध्ये शिरकाव होऊन कंद कुजण्यास सुरुवात होते.
- या रोगाच्या नियंत्रणासाठी लागवड करताना निरोगी बियाण्याचा वापर करावा. जमीन हलकी ते मध्यम परंतु उत्तम निच-याची निवडावी. पावसाळ्यात शेतामध्ये चर घेवून पाण्याचा निचरा करून द्यावा. तसेच मेटॅलॅक्सिल ८ टक्के + मून्कोझेब ६४ टक्के हे संयुक्त बुरशीनाशक २.५ ग्रॅम प्रति लिटर किंवा काबॅन्डॉझिम (५० डब्ल्यू.पी.) १ ग्रॅम प्रति लिटर पाण्यात किंवा मॅन्कोझेब २.५ ग्रॅम प्रति लिटर यापैकी एका बुरशीनाशकाची आलटून पालटून फवारणी करावी. लागवडीच्या वेळी ट्रायकोडर्मा प्लस ५ किलो प्रति हेक्टर शेणखतातून मिसळून घ्यावा.

पशुसंवर्धन

- गोठयातील जमीन कोरडी राहण्यासाठी चुन्याचा प्रयोग करावा. ज्वारी किंवा गव्हाचा तुसात चुना मिसळवून त्याचा पातळ थर अंधारल्याने गोठयातील आर्द्रता कमी होतेव गोठे स्वच्छ व कोरडे राहण्यात मदत होते.

- जनावरांचे खुर वाढले असतील तर ते कापून घ्यावेत.
- गोठयात पावसाचे पाणी जमा होवून चिखल होणार नाही याची दक्षता घ्यावी.

अवजारे

फुले मोल नांगर

- क्षारपड व पाणथळ जमिनीतील अतिरिक्त पाण्याचा आणि क्षारांचा निचरा करण्यासाठी कमी खर्चात मोल निचरा पध्दती राबविण्यासाठी.
- मोल नांगराने मोल निचरा करण्यासाठी हेक्टरी रु. १५०० इतका खर्च येतो.
- मोल नांगर ६० ते ७२ एच.पी. ट्रॅक्टरद्वारे ओढता येतो.
- या यंत्राद्वारे दोन मोलमध्ये ४ मिटर अंतर ठेवल्यास प्रति तासाला ०.३ हेक्टर क्षेत्र करता येते.

विद्यापीठ कार्यक्षेत्रातील विक्री केंद्रे

नं.	विभाग	विक्री केंद्र	फोन नं.
१	राहुरी	मध्यवर्ती विक्री केंद्र, मफकृवि, राहुरी	०२४२६-२४३३४५
		कृषि संशोधन केंद्र, चास	०२४११-२५७००२५
		कृषि तंत्र विद्यालय, पुणतांबा	०२४२३-२७४२२४
		कृषि संशोधन केंद्र, सावळेविहीर	-
२	निफाड	कृषि संशोधन केंद्र, निफाड	-
		कृषि संशोधन केंद्र, पिंपळगाव बसवंत	०२५५०-२५०३०५
		डाळिंब संशोधन केंद्र व प्रशिक्षण केंद्र, लखमपूर	०२५५५-२३५४४४
		विभागीय कृषि संशोधन केंद्र, इगतपुरी	०२५५३-२४४०१३
		कृषि महाविद्यालय, नंदुरबार	०२५६४-२२२८२
३	धुळे	कृषि विज्ञान केंद्र, जळगांव	-
		तेलबिया संशोधन केंद्र, जळगांव	०२५७-२२५०८८८
		कृषि विज्ञान केंद्र, धुळे	-
४	पुणे	कृषि महाविद्यालय, पुणे	०२०-२५५३७०३३
		राष्ट्रीय कृषि संशोधन प्रकल्प, गणेशखिंड	०२०-२५६९३७५०
		कृषि तंत्रज्ञान विद्यालय, मांजरी	-
		कृषि संशोधन केंद्र, वडगाव मावळ	०२११४-२३५२२९
		मध्यवर्ती ऊस संशोधन केंद्र, पाडेगाव	०२१६९-२६५३३८
५	सोलापूर	कृषि विज्ञान केंद्र, मोहोळ	०२१७९-२३३००१
		कृषि संशोधन केंद्र, पंढरपूर	०२१८६-२२३६२२
		विभागीय कृषि संशोधन केंद्र, सोलापूर	०२१७२-३७३०४७
६	कोल्हापूर	प्रादेशिक उस व गुळ संशोधन केंद्र, कोल्हापूर	०२१३-२६५१४४५
		कृषि महाविद्यालय, कोल्हापूर	०२३१-२६०५८५१
		कृषि विज्ञान केंद्र, बोर्गाव	०२१६२-२६५२२८
		कृषि संशोधन केंद्र, कसबे	०२३३-२४३७२८८
		डिग्रज	-
		कृषि संशोधन केंद्र, कराड	०२१६४-२४५१५२
		कृषि संशोधन केंद्र, गडहिंग्लज	०२३२७-२२२४५६
		गहू गेरवा संशोधन केंद्र, महाबळेश्वर	०२१६८-२७१०६९

पाणलोट विकास हा मंत्र खरा, कोरडवाहू शेती समृद्ध करा

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ

राहुरी-४१३ ७२२, जि. अहमदनगर (महाराष्ट्र)

पिकांमधील अन्नद्रव्य कमतरतेची लक्षणे

• पौष्ठाकडील भाग - कॅल्शियम व बोरॉन • कोंवळ्या पानांवर - तांबे, लोह व मंगल
• पुर्ण पानांवर - नत्र, स्फुरद, पालाश, मॅग्नेशियम, जस्त, मॉलिब्डेनम

सुद्धम अन्नद्रव्ये

संपर्क : सुद्धम अन्नद्रव्ये योजना ०२४२६-२४३३४५ / २४३२०९

९		सप्टेंबर २०२१				श्रावण / भाद्रपद शके १९४३		महत्वाच्या नोंदी	
रविवार	श्रावण कृ. १३ शिवरात्री शिक्षक दिन	आदित्य पूजन	भाद्रपद शु. ६ सूर्यषष्ठी ज्येष्ठागौरी आवाहन सकाळी ०९.४९ नंतर	शुभ दिवस	भाद्रपद शु. १४ अनंत चतुर्दशी जंगलीदास महाराज प्रकट दिन - कोकमठाण (कोपरगाव)	शुभ दिवस	भाद्रपद कृ. ५ षष्ठी श्राद्ध	शुभ दिवस	
र									
सोमवार	श्रावण कृ. १४ / श्रावण अमावास्या दर्श अमावास्या पिठोरी अमावास्या सोमवती अमावास्या सकाळी ०७.३८ नंतर अहिल्याबाई होळकर पुण्यतिथी (तिथीप्रमाणे) पोळा मातृदिन श्रावणी सोमवार शिवपूजन शिवामूठ : सातू अमावास्या प्रारंभ सकाळी ०७.३८		भाद्रपद शु. ७ ज्येष्ठागौरी पूजन सूर्याचा उत्तरा नक्षत्रप्रवेश वाहन : म्हैस		भाद्रपद पौर्णिमा प्रौष्ठपदी पौर्णिमा संन्यासिजनांचा चातुर्मास्य समाप्ती भागवत सप्ताह समाप्ती		भाद्रपद कृ. ६ श्रीज्ञानेश्वरी जयंती सूर्याचा हस्त नक्षत्रप्रवेश वाहन : घोडा	शुभ दिवस	
सो									
मंगळवार	भाद्रपद शु. १ भाद्रपद मासारंभ राजे उमाजी नाईक जयंती अमावास्या समाप्ती पहाटे ०६.२९		भाद्रपद शु. ८ भागवत सप्ताहारंभ दुर्गाष्टमी महर्षी दधींची जयंती ज्येष्ठागौरी विसर्जन सकाळी ०७.०४ नंतर दोरक धारण		भाद्रपद कृ. १ महालयारंभ सुककोथ (ज्यू)	शुभ दिवस प्रतिपदा श्राद्ध	भाद्रपद कृ. ७ सप्तमी श्राद्ध	शुभ दिवस	
मं									
बुधवार	श्रावण कृ. १० बुधपूजन	शुभ दिवस	भाद्रपद शु. २ चंद्रदर्शन चक्रधरस्वामी जयंती	शुभ दिवस	भाद्रपद शु. ९ अदुःख नवमी पारशी अर्दिबेहस्त मासारंभ		भाद्रपद कृ. ८ द्वितीया श्राद्ध	भाद्रपद कृ. ८ कालाष्टमी अष्टमी श्राद्ध सिंहस्थ तोराह (ज्यू) मध्याष्टमी श्राद्ध	
बु									
गुरुवार	श्रावण कृ. ११ बृहस्पती पूजन	शुभ दिवस	भाद्रपद शु. ३ हरितालिका तृतीया स्वर्णगौरी व्रत मुस्लिम सफर मासारंभ	शुभ दिवस	भाद्रपद शु. १० यम किप्पूर (ज्यू) देवमामलेदार यशवंत महाराज प्रागट्य सोहळा - सटाणा (नाशिक)	शुभ दिवस	भाद्रपद कृ. २ तृतीया श्राद्ध विषुवदिन	भाद्रपद कृ. ९ नवमी श्राद्ध शुभ दिवस गुरुपुष्यामृतयोग उत्तररात्री ०९.३२ पासून दुसऱ्या सकाळी ०६.३१ पर्यंत सच्चिदानंद स्वामी पुण्यतिथी - रावेर (जळगाव) अविधवा नवमी	
गु									
शुक्रवार	श्रावण कृ. ११ अजा एकादशी जरा-जिवंतिका पूजन पर्युषण पर्वारंभ (चतुर्थी पक्ष - जैन)	शुभ दिवस	भाद्रपद शु. ४ पार्थिव गणपती पूजन चंद्रदर्शन निषेध (चंद्रास्त रात्री ०९.२३) जैन संवत्सरी (चतुर्थी पक्ष)	श्रीगणेश चतुर्थी	भाद्रपद शु. ११ परिवर्तिनी एकादशी वामन जयंती श्रवणोपास	शुभ दिवस	भाद्रपद कृ. ३ चतुर्थी श्राद्ध संकष्ट चतुर्थी चंद्रोदय ०८.४३	शुभ दिवस भरणी श्राद्ध	
शु									
शनिवार	श्रावण कृ. १२ अश्वत्थमारुती पूजन संत सेना महाराज पुण्यतिथी पर्युषण पर्वारंभ (पंचमी पक्ष - जैन)	शुभ दिवस शनिप्रदोष	भाद्रपद शु. ५ ऋषिपंचमी गजानन महाराज पुण्यतिथी - शेगाव जैन संवत्सरी (पंचमी पक्ष)	शुभ दिवस	भाद्रपद शु. १२/१३ शनिप्रदोष		भाद्रपद कृ. ४ पंचमी श्राद्ध		
श									

- एकादशी
- चतुर्थी
- अमावास्या
- पौर्णिमा

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

सप्टेंबर महिन्यातील कामांचा तपशील

बागायती कापूस

- पांढऱ्या माशीचा प्रादुर्भाव समजण्यासाठी व नियंत्रणासाठी पिवळे चिकट सापळे (२५ प्रति हेक्टर) शेतात लावावे.
- स शोषणाच्या किडींचा प्रादुर्भाव आर्थिक नुकसान पातळीपेक्षा जास्त दिसून आल्यास इमिडाक्लोरोपीड १७.८ एस.एल. २.५ मिली ग्रॅम किंवा अॅसीफेट ७५ ग्रॅम एस. पी. १० ग्रॅम किंवा फ्लोनिक्मिड ५० डब्ल्यू जी. २ ग्रॅम प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
- पांढऱ्या माशीचा प्रादुर्भाव आर्थिक नुकसान पातळीपेक्षा जास्त असल्यास ट्रायझोफॉस ४० इ. सी. २५ मिली प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
- कामगंध सापळ्यामध्ये सतत २-३ दिवस, ८-१० गुलाबी बॉड अळीचे पतंग दिसून आल्यास प्रोफेनोफॉस ५० ई. सी. प्रमाणे २० मिली किंवा लॅम्बडा सायहॅलोथ्रीन ५ ई. सी. १० मिली प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.
- बुरशीजन्य करपा रोगाच्या नियंत्रणासाठी पायरोक्लोस्ट्रोबीन २० डब्ल्यू जी. १० ग्रॅम प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.
- लाल्या रोगाचा प्रादुर्भाव आढळल्यास २ टक्के डायअमोनियम फॉस्फेट खताचे द्रावण १५ दिवसांच्या अंतराने दोन वेळेस पिकावर फवारावे.

ऊस

- सहा ते आठ आठवडे वयाच्या आडसाली लागणीस को.८६०३२ जातीसाठी शिफारशीत (५००:२००:२०० किलो नत्र,स्फुरद,पालाश) खत मात्रेच्या ४० टक्के नत्र खताची दुसरी मात्रा देण्यासाठी ४३४ किलो युरिया (२०० किलो नत्र) तर इतर जातीसाठी शिफारशीत (४००:१७०:१७० किलो नत्र, स्फुरद, पालाश) खत मात्रेच्या ४० टक्के नत्र खताची दुसरी मात्रा देण्यासाठी ३४७ किलो युरिया (१६० किलो नत्र) प्रती हेक्टरी वापरावी. तसेच सदरची खतमात्रा देताना ६ किलो युरियासाठी १ किलो या प्रमाणात निंबोळी पेंडीची भुकटी चोळून द्यावी.
- आडसाली उसाची लागण केलेल्या क्षेत्रात उगवण विरळ झालेल्या ठिकाणी रोप लागण पध्दतीने वेळीच नांग्या भरून घ्याव्यात.
- पूर्वहंगामी ऊस लागणी करीता पूर्व मशागतीची कामे पूर्ण करा. मशागत केलेल्या क्षेत्रात हेक्टरी २५ टन शेणखत किंवा कंपोस्ट खत वापरावे. यापैकी अर्धे शेणखत(१२.५ टन) दुसऱ्या नांगरीपूर्वी व अर्धे शेणखत(१२.५ टन) लागणीपूर्वी सरी सोडण्यापूर्वी द्यावे.
- पांढरी माशीचा प्रादुर्भाव वाढल्यास कोषग्रस्त पाने कापून काढावीत व नंतर मेलॅथिऑन ५०% प्रवाही हे किटकनाशक २० मिली. १० लिटर पाण्यातून फवारावे.
- उसाच्या पानांवरील तांबेरा व पोक्का बोईंग या रोगांच्या नियंत्रणाकरिता ०.३ टक्के मॅकोझेब किंवा ०.१ टक्के कार्बेन्डॅझीम या बुरशीनाशकाची १ ग्रॅम प्रति लिटर पाणी या प्रमाणात १५ दिवसांच्या अंतराने स्टिकर वापरून फवारणी करावी.
- आडसाली ऊस ६ ते ८ आठवड्याचा असताना व्हिदलवर्गीय तण नियंत्रणासाठी २,४-डी या तणनाशकाचा १.२५ किलोग्रॅम ५०० लिटर पाण्यात मिसळून प्रती हेक्टरी जमिनीवर फवारणीसाठी वापर करावा. फवारणी करताना जमीन तुडवू नये. फवारणीनंतर तीन ते चार दिवस त्या क्षेत्रामध्ये कोणतीही मशागत करू नये.
- शेतातील पावसाचे साठलेले पाणी त्वरीत शेताबाहेर काढून पाण्याचा निचरा होण्यासाठी उताराच्या बाजूने चर काढा.

हरभरा व्यवस्थापन

- हरभरा पेरणीपूर्वी खोल नांगरट करावी व कुळवाच्या २-३ पाळ्या देऊन शेत पेरणीस तयार ठेवावे.

- २० सप्टेंबर ते १० ऑक्टोबर पर्यंत जिरायती हरभरा बीजप्रक्रिया करून पेरवा (२ ग्रॅम थायरम + २ ग्रॅम बाविस्टीन/ किलो बियाणे किंवा ५ ग्रॅम ट्रायकोडर्मा व यानंतर २५० ग्रॅम रायझोबियम / १० किलो बियाणे).
- शिफारशीत खत मात्रा पेरणीवेळी द्यावी.

भात

- पाणी व्यवस्थापन**
भात पिकाच्या योग्य वाढीकरिता व अधिक उत्पादनाकरिता भात खाचरात पाण्याची योग्य पातळी राखणे आवश्यक आहे. पिकाच्या वाढीच्या अवस्थेनुसार भात खाचरातील पाण्याची पातळी पुढीलप्रमाणे असावी. फुलोरा व दाणे भरण्याच्या अवस्थेत १० सें.मी.
- पीक संरक्षण**
तपकिरी तुडतुड्यांच्या नियंत्रणासाठी इमिडॅक्लोप्रिड २० एस.एल. (१२५ मिली) किंवा थायोमिथॅक्झाम २५ डब्ल्यू.जी. (१०० ग्रॅम) किंवा इथोफेनफॉस १० ई.सी. (५०० मिली) किंवा अॅसीफेट ५० डब्ल्यू.पी.(१५० ग्रॅम) किंवा बुप्रोफेजीन २५ एस.सी. (१००० मिली) प्रती हेक्टरी फवारावे.

कडधान्य पिके

मूग आणि उड्डि

- पिकाच्या पक्कतेनुसार काढणी व मळणी करावी.

तूर

- पीक फुलोऱ्यात असताना किड व रोगांपासून संरक्षण करावे. यासाठी ५ टक्के निंबोळी अर्काची पहिली फवारणी करावी.

नाचणी पीक

पीक संरक्षण

- लष्करी अळी व पाने खाणारी अळी : खरीपात ३० ते ८० टक्के नुकसान. गवताळ-डोंगरी भागात जास्त प्रादुर्भाव, बंदोबस्त शेतातील/बांधावरील गवत काढून टाकावे. मिथील पॅरोथिऑन भुकटी हेक्टरी २० ते २५ किलो धुळावी.
- मावा - तुडतुडे : प्रादुर्भाव सुरुवातीच्या काळात जास्त रस शोषून घेतात. कर्बग्रहण मंदावते. बंदोबस्त - रोगर ३० टक्के प्रवाही १० मि.ली. किंवा मोनोक्रोटोफॉस ३६ टक्के प्रवाही १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.
- करपा रोग : प्रादुर्भाव दिसून येताच डायथेन एम-४५, २५ ग्रॅम १० लिटर पाण्यातून फवारावे.
- पावसाचा ताण पडल्यास संरक्षित पाणी देणे.

बाजरी

- पिकाची काढणी व मळणी करावी. धान्य उन्हात चांगले वाळवून साठवून ठेवावेत.

सोयाबीन

- पिकाची काढणी व मळणी करावी व धान्य उन्हात चांगले वाळवून साठवून ठेवावेत.

रब्बी ज्वारी

- पहिला पंधरवडा - शेतजमीन पेरणीसाठी तयार करावी
- सप्टेंबर दुसरा पंधरवडा - खालील शिफारशीनुसार ज्वारीची पेरणी करावी.

अ) जमिनीच्या प्रकारानुसार शिफारशीप्रमाणे जातीची निवड करावी.

जमिनीचा प्रकार	जातीचे नाव	जिरायत/बागायत
हलकी जमीन	फुले अनुराधा	जिरायत
मध्यम जमीन	फुले सुचित्रा	जिरायत
भारी जमीन	फुले वसुधा	जिरायत
मध्यम ते भारी जमीन	फुले रेवती	बागायत

विशेष	फुले मधुर-हुरडा	जिरायत
उपयोगासाठी	फुले पंचमी-लाह्या	जिरायत
	फुले रोहिणी-पापड	जिरायत

ब) जमिनीच्या प्रकारानुसार रासायनिक खताची मात्रा शिफारशीप्रमाणे द्यावी.

जमिनीचा प्रकार	खताचे हेक्टरी प्रमाण (किलो/हे)					
	कोरडवाहू			बागायती		
	नत्र	स्फुरद	पालाश	नत्र	स्फुरद	पालाश
हलकी	२५	-	-	-	-	-
मध्यम	४०	२०	-	८०	४०	४०
भारी	६०	३०	-	१००	५०	५०

नत्र दोन हप्त्यांत (पेरणीवेळी निम्मे व पेरणीनंतर एक महिन्याने निम्मे) संपूर्ण स्फुरद व पालाश पेरणी वेळेस द्यावे. कोरडवाहू जमिनीस संपूर्ण नत्र व स्फुरद पेरणीवेळेस द्यावे.

क) बीजप्रक्रिया- पेरणीपूर्वी बियाण्यास गंधक ४ ग्रॅम किंवा थायरम ३ ग्रॅम प्रति १ किलो व अॅझोटोबॅक्टर किंवा अॅझोस्फिरिलियम किंवा पीएसबी १० किलो बियाण्यास २५० ग्रॅमप्रमाणे जिवाणू संवर्धकाची बीजप्रक्रिया करावी.

ड) बियाण्याचे प्रमाण व पेरणीचे अंतर- पेरणीसाठी हेक्टरी १० किलो बियाणे वापरावे. दोन ओळीतील अंतर ४५ सें. मी. व दोन रोपातील अंतर १५ सें. मी. ठेवावे.

इ) खोडमाशी नियंत्रण : पेरणीनंतर ७-८ दिवसांनी क्युनॉलफॉस २५ ईसी प्रवाही ७५० मिली व ५०० लीटर पाणी प्रती हेक्टरी फवारणी करावी.

फळबाग व्यवस्थापन

डालिंब - पक्व फळांची काढणी करावी. फळांवरील रस शोषणाच्या पतंगाचे नियंत्रण करावे.

सिताफळ - डोळे पडलेल्या फळांची काढणी करावी.

बोर - भुरी व फळे पोखरण्याच्या माशी वर नियंत्रण करावे.

अंजीर - मध्यम ते हलकी छाटणी करावी.

जांभूळ - बाग ताणावर सोडावी.

कागदी लिंबू - शिफारशीत खतमात्रेच्या ३० टक्के नत्राची मात्रा द्यावी. हस्त बहाराचे नियोजनासाठी १००० पीपीएम सायकोसील (सीसीसी) ची फवारणी करावी.

मोसंबी व कागदी लिंबू - रस शोषणारा पतंग : गंध सापळ्याचा वापर करावा (२०० मिली क्लोरोपायरीफॉस + १ किलो गुळ + १ लि. मोसंबीचा रस + १० लि. पाणी मिसळून त्यामधून प्रत्येकी ५०० मिली द्रावण घेऊन हेक्टरी १५-२० सापळे लावावे.)

कॅंकर / खैऱ्या रोग : स्ट्रेप्टोसायक्लीन १ ग्रॅम + कॉपर ऑक्सीक्लोराईड ३० ग्रॅम प्रति १० लि. पाण्यातून फवारणी करावी.

भाजीपाला व्यवस्थापन

कांदा पिकामधील तण नियंत्रणासाठी लागवडीपासून २१ दिवसांनी रासायनिक तणनाशकाची फवारणी करावी. फवारणीवेळी शेतामध्ये वापसा स्थिती असावी याची काळजी घ्यावी.

कांदा पीक एक महिन्याचे झाल्यावर नत्र खताचा पहिला हप्ता द्यावा.

कांदा पिकावर येणारा करपा व फुलकिडे यांचे नियंत्रण करावे.

खरीप टोमॅटो, वांगी, मिरची, भेंडी, गवार व वेलवर्गीय भाजीपाला तसेच कोबी व फ्लॉवर पिकामध्ये खांदणी करून झाडांना भर लावावी.

टोमॅटो पिकास ताटी पध्दतीने आधार द्यावा.

वेलवर्गीय भाजीपाला पिकांना मंडप अथवा ताटी

पध्दतीने आधार द्यावा.

* खरीप भाजीपाला पिकांना नत्र खताचा दुसरा हप्ता द्यावा.

* खते देण्यापूर्वी पीक खुरपून स्वच्छ करावे.

* आवश्यकतेनुसार पीक संरक्षणाचे उपाय करावे.

* जास्त पाऊस किंवा सततच्या ढगाळ हवामानामुळे पिकांवर सुध्दा अन्नद्रव्यांच्या कमतरतेची लक्षणे दिसताच सुक्ष्म अन्नद्रव्यांची फवारणी करावी.

* रसशोषून घेणाऱ्या किडींपासून विषाणू जन्य रोगांचा प्रसार होतो अशा किडींचे वेळीच नियंत्रण करावे.

* पीक संरक्षणाचे उपाय करताना जैविक किटकनाशकांचा वापर करावा.

* शेवटच्या आठवड्यात रांगडा कांद्याची लागवड करावी.

आले

* पुढील वर्षाच्या आले लागवडीसाठी योग्य बेण्याची निवड सप्टेंबर, ऑक्टोबर महिन्यातच पूर्ण करावी.

* या महिन्यात रोग विरहित आले बेणे प्लॉटची पाहणी करावी व स्थानिक हवामानानुसार, जमिनीच्या मगदुरानुसार जाती निवडाव्यात.

* पाने गुंडाळणारी अळी पासून आले पिकाचे संरक्षण करावे. आले पिकावर ऑगस्टच्या शेवटच्या आठवड्यापासून ते नोव्हेंबरच्या दुसऱ्या आठवड्यापर्यंत या किडींचा प्रादुर्भाव दिसून येतो. या किडीची अळी हिरवट रंगाची असून ती अंडयातून बाहेर पडल्यानंतर स्वतःच्या शरीराभोवती पान गुंडाळून घेते व आत राहून पाने खाते. किडीच्या प्रादुर्भाव दिसताच गुंडाळलेली पाने गोळा करून नष्ट करावीत. तसेच ५% निंबोळी अर्क अथवा कार्बारील ४० ग्रॅम प्रति १० लिटर पाण्यामध्ये मिसळून त्याची फवारणी करावी.

पशुसंवर्धन

* अस्वच्छतेमुळे स्तनदाह होवु नये यासाठी कासेची स्वच्छता ठेवावी.

* वादळी पावसाचे दिवस असल्याने जनावरांचे रक्षणासाठी नियोजन करावे. उच्च दाबाच्या विजेच्या तारा व वादळी विजेपासून रक्षणासाठी उपाय करावे.

* पावसामुळे गोठ्यातील वातावरणात आर्द्रता वाढते आणि जनावरे अस्वस्थ होतात. हे टाळण्याकरिता गोठ्यातील हवा खेळती राहिल याची दक्षता घ्यावी.

अवजारे

ट्रॅक्टरचलित फुले बंदिस्त वाफे तयार करण्याचे अवजार

- अवर्षन प्रवण विभागामध्ये खरीप पिक न घेतलेल्या मध्यम काळ्या जमिनीत पावसाचे पाणी
- मुरविण्यासाठी ६ मि. द २ मि. आकाराचे बंदिस्त वाफे तयार करण्यासाठी
- ३५ अश्वशक्ती ट्रॅक्टरद्वारे सहज चालविता येते.
- प्रक्षेत्रीय क्षमता ४.०० ते ४.५० हेक्टर प्रति दिवस.

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ

राहुरी-४१३ ७२२, जि. अहमदनगर (महाराष्ट्र)

किडी व रोगांच्या नियंत्रणासाठी जैविक किड व रोगनाशके

जैविक किडनाशके

संपर्क : जैविक किड नियंत्रण प्रयोगशाळा ०२४२६-२४३३४५

१०		ऑक्टोबर २०२१				भाद्रपद / आश्विन शके १९४३		महत्वाच्या नोंदी	
रविवार	आश्विन कृ. १० सरदार पटेल जयंती	भाद्रपद कृ. १२ द्वादशी श्राद्ध संन्यासिजनांचा महालय मघा श्राद्ध	आश्विन शु. ५ ललिता पंचमी सूर्याचा चित्रा नक्षत्रप्रवेश वाहन : मोर	शुभ दिवस	आश्विन शु. १२ प्रदोष	शुभ दिवस	आश्विन कृ. ४ संकष्ट चतुर्थी चंद्रोदय ०८.३९ दाशरथी चतुर्थी करक चतुर्थी		
र	३१	३	१०		१७		२४		
सोमवार	लालबहादूर शास्त्री जयंती शनिवार, दि. २	भाद्रपद कृ. १३ सोमप्रदोष शिवरात्री त्रयोदशी श्राद्ध	आश्विन शु. ६ सरस्वती आवाहन दुपारी १२.५५ नंतर		आश्विन शु. १३		आश्विन कृ. ५ राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज पुण्यतिथी		
सो		४	११		१८		२५		
मंगळवार	महात्मा गांधी जयंती शनिवार, दि. २	भाद्रपद कृ. १४ चतुर्दशी श्राद्ध शस्त्रादिहत् पितृ श्राद्ध अमावास्या प्रारंभ रात्री ०७.०४	आश्विन शु. ७ सरस्वती पूजन महालक्ष्मी पूजन (घागरी कुंकणे) आयंबील ओळी प्रारंभ (जैन)		आश्विन शु. १४ कोजागरी पौर्णिमा शरद पौर्णिमा ईद-ए-मिलाद पौर्णिमा प्रारंभ रात्री ०७.०२	शुभ दिवस	आश्विन कृ. ५		
मं		५	१२		१९		२६		
बुधवार	एकादशी चतुर्थी अमावास्या पौर्णिमा	भाद्रपद अमावास्या सर्वपित्री दर्श अमावास्या अमावास्या श्राद्ध गजच्छायायोग सूर्योदयापासून सायंकाळी ०४.३५ पर्यंत अमावास्या समाप्ती सायं. ०४.३५	आश्विन शु. ८ दुर्गाष्टमी एकरात्रोत्सवारंभ सरस्वती बलिदान महाष्टमी उपवास		आश्विन पौर्णिमा नवान्न पौर्णिमा महर्षी वाल्मीकी जयंती कार्तिक स्नानारंभ ज्येष्ठ अपत्य निरांजन आयंबील ओळी समाप्ती (जैन) आकाश दीपदान पौर्णिमा समाप्ती रात्री ०८.२५	शुभ दिवस	आश्विन कृ. ६		
बु		६	१३		२०		२७		
गुरुवार	आश्विन शु. १ घटस्थापना आश्विन मासारंभ शारदीय नवरात्रारंभ चंद्रदर्शन मातामह श्राद्ध संत मुक्ताबाई जयंती	आश्विन शु. ९ महानवमी महानवमी उपवास नवरात्रोत्थापन उपवास पारणा देवीला बलिदान आयुध पूजन	शुभ दिवस	आश्विन कृ. १ शुभ दिवस	आश्विन कृ. १ शुभ दिवस	आश्विन कृ. ७ शुभ दिवस गुरुपुष्यामृतयोग सकाळी ०९.४० पासून दुसऱ्या सकाळी ०६.४० पर्यंत कालाष्टमी कराष्टमी			
गु		७	१४		२१		२८		
शुक्रवार	भाद्रपद कृ. १० दशमी श्राद्ध	शुभ दिवस	आश्विन शु. १० साईबाबा पुण्यतिथी उत्सव - शिर्डी श्री मध्वाचार्य जयंती जागतिक अंध दिन अश्वपूजा पारशी खोरदाद मासारंभ दसरा विजयादशमी विजय मुहूर्त जागतिक महिला किसान दिन	शुभ दिवस	आश्विन कृ. २	शुभ दिवस	आश्विन कृ. ८ शुभ दिवस		
शु		१	१५		२२		२९		
शनिवार	भाद्रपद कृ. ११ ईदिरा एकादशी एकादशी श्राद्ध महात्मा गांधी जयंती लालबहादूर शास्त्री जयंती यादवराम महाराज पुण्यतिथी - रेडगाव खुर्द (चांदवड)	आश्विन शु. ३/४ विनायक चतुर्थी	आश्विन शु. ११ पाशांकुशा एकादशी जागतिक अन्न दिन	शुभ दिवस	आश्विन कृ. ३ सौर हेमंत ऋतू प्रारंभ सूर्याचा स्वाती नक्षत्रप्रवेश वाहन : गाढव		आश्विन कृ. ९ चक्रपाणी प्रभू जयंती महानुभववीय		
श		२	१६		२३		३०		

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

ऑक्टोबर महिन्यातील कामांचा तपशील

बागायती कापूस

- * पिकातील २० ते ३० टक्के बोंडे फुटल्यानंतर पहिली वेचणी करून घ्यावी. त्यानंतर १५ ते २० दिवसांच्या अंतराने अनुक्रमे दुसरी व तिसरी वेचणी करावी.
- * कापूस वेचणी आटोपल्यानंतर सर्व पन्हाट्या उपटून शेताबाहेर न्याव्यात व त्याचा कंपोस्ट खत तयार करण्यासाठी वापर करावा. जेणेकरून किडीच्या अवस्था नष्ट होतील.

ऊस

- * आडसाली उसाच्या लागणीस को.८६०३२ या जातीसाठी शिफारशीत (५००:२००:२०० किलो नत्र, स्फुरद व पालाश प्रति हेक्टर) खतमात्रेच्या १० टक्के नत्र ५० किलो प्रति हेक्टर खताची तिसरी मात्रा (१२ ते १६ आठवडे वयाच्या उसासाठी) देण्यासाठी युरीया ११० किलो प्रति हेक्टर वापरावा व इतर जातीच्या उसाकरीता प्रति हेक्टर ४० किलो नत्र खताचा तिसरा हसा (८७ किलो युरिया) लागणीनंतर १२ ते १६ आठवड्यांनी द्यावा. नत्र खताची मात्रा देण्यासाठी निमकोटेड युरीयाचा वापर करावा.
- * आडसाली उसाच्या लागणीस ६० दिवसांनी प्रतिहेक्टर ५ लिटर मल्टीमॅक्रोन्यूट्रियंट (नत्र ८%, स्फुरद ८% व पालाश ८%) व मल्टीमायक्रोन्यूट्रियंट (ग्रेड-२) या द्रवरूप खतांची प्रत्येकी ५०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी उसाच्या लागणीस ९० दिवस झाले असल्यास प्रतिहेक्टर ७.५ लिटर मल्टीमॅक्रोन्यूट्रियंट व मल्टीमायक्रोन्यूट्रियंटची प्रत्येकी ७५० लिटर पाण्यातून फवारणी करावी.
- * आडसाली उसाला अॅसेटोबॅक्टर जिवाणू संवर्धकाची बिजप्रक्रिया लागणीचे वेळी केलेली नसल्यास ६० दिवसांनी १ लिटर द्रवरूप अॅसेटोबॅक्टर जिवाणू संवर्धकाची २०० लिटर पाण्यात मिसळून हेक्टरी फवारणी करावी.
- * पूर्वहंगामी उसाच्या लागवडीसाठी पूर्वतयारी करा, पूर्वहंगामी उसाची लागण १५ ऑक्टोबर ते १५ नोव्हेंबर या कालावधीत पूर्ण करा.
- * लागणीसाठी को.८६०३२, को.एम. ०२६५, फुले १०००१, को.एम.१२०८५ (फुले १०५७), व्ही. एस.आय.१२१२१ आणि व्ही.एस.आय. ४३४ या जातींची निवड करा.
- * लागणीच्या वेळी प्रति हेक्टर ४० किलो नत्र (८७ किलो युरिया) को.८६०३२ जातीसाठी व इतर सर्व जातीसाठी ३४ किलो नत्र (७४ किलो युरिया) तसेच ८५ किलो स्फुरद (५३१ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट) आणि ८५ किलो पालाश (१४२ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) ही रासायनिक खते सरिमध्ये द्यावीत.
- * लागणीपूर्वी बेण्यास ३०० मिली. मॅलॅथिऑन अथवा २६५ मिली डायमथोएट व १०० ग्रॅम बावीस्टीन १०० लिटर पाण्यात मिसळून तयार केलेल्या द्रावणात बेणे १० मिनीटे बुडवून बेणे प्रक्रिया करावी. या बिजप्रक्रियेनंतर प्रति हेक्टर १० किलो अॅसेटोबॅक्टर अथवा १ लिटर द्रवरूप अॅसेटोबॅक्टर व स्फुरद विरघळविणारे जीवाणू १.२५ किलो १०० लिटर पाण्यात मिसळून तयार केलेल्या द्रावणात कांड्या ३० मिनीटे बुडवाव्यात.
- * पाणी बचतीच्या दृष्टीने मध्यम जमिनीसाठी ७५-१५० सेंमी पट्टा पद्धतीचा वापर करावा यासाठी ७५ सें.मी. अंतराच्या जोड ओळीनंतर एक ओळ रिकामी सोडावी सलग पद्धतीने लागवडीसाठी हलक्या जमिनीत ९० सें.मी., मध्यम जमिनीत १०० सें.मी. तर भारी जमिनीमध्ये १२० सें.मी. दोन सऱ्यातील अंतर ठेवावे. पाण्याच्या अधिक बचतीसाठी ठिबक सिंचनाचा वापर करावा.
- * लागणीनंतर चापसा येताच हेक्टर ५ किलो अॅट्राटाप किंवा मेट्रीब्यूझीन १.५ किलो प्रति १००० लिटर पाण्यात मिसळून जमिनीवर फवारावे. जमीन तुडवली

- जाणार नाही याची काळजी घ्यावी.
- * पूर्वहंगामी उसात आंतरपिक म्हणून बटाटा, पानकोबी, फुलकोबी, वाटाणा, कांदा व लसून, यासारख्या भाजीपाला पिकांचा समावेश करावा.
- * लोकरा मावाग्रस्त उसावर मित्रकीटक असल्यास रासायनिक कीटकनाशकांचा वापर करू नये. लोकरा माव्यासाठी डिफा अॅफिडीव्हरा, मायक्रोमस यासारख्या मित्र किटकांचे संवर्धन करावे. तसेच उसासाठी शिफारशीत रासायनिक खतांचा संतुलीत वापर करावा व ऊस पिकास जास्त पाणी देवू नये.

हरभरा व्यवस्थापन

- * २० ऑक्टोबर ते १० नोव्हेंबर पर्यंत बागायती हरभरा बीजप्रक्रिया करून घेवा.
- * पेरणीनंतर लगेच पुरेसा ओलावा असताना उगवणीपूर्व तणनाशक पेंडिमिथॉलीन फवारावे.
- * किडनियंत्रणासाठी एकात्मिक किड नियंत्रण पध्दतीचा अवलंब करावा. यामध्ये सापळा पीक, कामगंध सापळे, पक्षी थांबे याचा अवलंब करावा.

तूर

- * पिकाच्या शेंगा भरण्याच्या अवस्थेत किडी पासून संरक्षणासाठी हेलिकोकिल (५०० मिली / ५०० लि. पाणी) या जैविक किटकनाशकाची दुसरी फवारणी करावी व आवश्यकता असेल तर तिसरी फवारणी १८.५ % एस सी क्लोरान्डीनिलोप्रोल १५० मिली अथवा इमामेक्टीन झोएट ५०% एस. जी. २०० ग्रॅम अथवा फल्युबेंडामाईड ४५ % एस. सी. १५० मिली/ ५०० लि. पाणी या किटकनाशकाची करावी.
- * शेंगा भरण्याच्या अवस्थेत पाऊस नसल्यास पिकास संरक्षित पाणी द्यावे किंवा २ टक्के युरियाची फवारणी करावी.

नाचणी पीक

- * नाचणी पीक पावसाच्या पाण्यावर घेतले जाते. पावसामध्ये खंड पडल्यास उपलब्धतेनुसार संरक्षित पाणी द्यावे.
- * भेसळ काढणे.

रब्बी ज्वारी

- * पहिला पंधरवडा - पेरणीनंतर १५ दिवसांनी विरळणी करून एका ठिकाणी एक रोप ठेवावे व पेरणीनंतर ३ आठवड्यांने फटीच्या कोळप्याने पहिली कोळपणी करावी.
- * दुसरा पंधरवडा - खोडकिडा नियंत्रण- खोडकिडा प्रादुर्भाव दिसल्यास क्युनॉलफॉस २५ ईसी ७५० मीली प्रवाही ५०० लीटर पाणी प्रति हेक्टर फवारणी करावी. आवश्यकतेनुसार पहिली खुरपणी करावी. पेरणीनंतर ५ आठवड्यांने पासेच्या कोळप्याने दुसरी कोळपणी करावी आणि गरज असल्यास पहिले संरक्षित पाणी द्यावे.

गहू

- * गव्हासाठी भारी व खोल जमीन निवडून पूर्व मशागत करणे.
- * बागायती पेरणीसाठी फुले समाधान, तपोवन, त्र्यंबक, गोदावरी या जातीमधून हेक्टरसाठी १२० किलो बियाणे घेणे.
- * जिरायती पेरणीसाठी पंचवटी किंवा नेत्रावती या वाणाचे हेक्टर १०० किलो बियाणे घेणे.

फळबाग व्यवस्थापन

- * डाळिंब - पक्व फळांची काढणी करणे व खतांची हलकी मात्रा देऊन बाग ताणावर सोडावी.
- * सिताफळ - गरज असल्यास पाणी व्यवस्थापन करून पिकलेली फळे काढावीत.

- * बोर - गरज असल्यास पाणी व रोग किडींचे नियंत्रण करावे.
- * आवळा - पक्व झालेली फळे काढण्यात सुरवात करावी.
- * अंजीर - खतांचे नियोजन करणे व मिठा बहार धरणेसाठी पाण्याचे नियोजन करावे.
- * जांभूळ - बाग ताणावर सोडावी.
- * कागदी लिंबू - हस्त बहाराचे नियोजनासाठी १ टक्का पोटॅशियम नायट्रेटची फवारणी करावी.
- * मोसंबी : आंबे बहाराच्या फळांची काढणी करावी.

भाजीपाला व्यवस्थापन

- * रांगडा कांदा लागवड पहिल्या आठवड्यात पूर्ण करावी.
- * खरीप कांदा लागवडीस नत्र खताचा दुसरा हसा द्यावा.
- * खरीप हंगामातील वांगी, मिरची, टोमॅटो काढणी करावी.
- * कोबी व फ्लॉवर पिकाची काढणी करावी.
- * वेलवर्गीय भाजीपाला पिकाची काढणी करावी.
- * भेंडी व गवार पिकाची काढणी करावी.
- * सर्व खरीप भाजीपाला पिकांवरील किड व रोगाचे नियंत्रणाचे उपाय करावेत.
- * दुसऱ्या पंधरवड्यापासून लसूण लागवडीस सुरुवात करावी.
- * रबी हंगामातील कांदा पिकासोटी रोपवाटीका तयार करावी.
- * कांदा बियाण्याची पेरणी करावी.
- * रबी हंगामातील टोमॅटो, फ्लॉवर, कोबी पिकाची रोपवाटीका करावी.
- * वाटाणा पिकाची लागवड दुसऱ्या पंधरवड्यापासून करावी.
- * रबी हंगामामध्ये येणाऱ्या गाजर, मुळा, बिट पिकाची लागवड करावी.

आले

- * खोड पोखरणारी अळीचे नियंत्रण करावे. ही किड मुख्यतः जुलै ते ऑक्टोबर या काळामध्ये आढळते. या किडीची अळी छोट्या खोडाला छिद्र करते आणि त्यावर उपजिविका करते. त्यामुळे खोड पिवळे पडून वाळण्यास सुरुवात होते. अळीने पाडलेल्या छिद्रावर जाळीदार भाग दिसतो. या किडीच्या नियंत्रणासाठी एक महिन्याच्या अंतराने निमतले १ टक्के फवारणी करावी.
 - * सुत्रकृमी : काही भागामध्ये या पिकावर सुत्रकृमीचा प्रादुर्भाव आढळून आला आहे. पिकाच्या मुळाभोवती राहून सुईसारख्या अवयवाने मुळातील रस शोषण करतात. त्यामुळे पिकाची वाढ खुंटते व पाने पिवळी पडतात. तसेच यांनी केलेल्या छिद्रातून कंदकुजीस कारणीभूत असलेल्या बुरशींचा सहज शिरकाव होतो. सुत्रकृमीच्या नियंत्रणासाठी लागवडीच्या वेळी ट्रायकोडर्मा प्लस ५ किलो या प्रमाणात द्यावे. किंवा १८ ते २० किं/हे. निंबोळी पेंडीचा वापर करावा. ट्रायकोडर्मा वापरतांना ७ ते १० दिवस सेंद्रीय पदार्थात मुरवूनच जमिनीत घालावे व माती आड करावे.
 - * हुमणी नियंत्रणासाठी मेटा-न्हाझीयम या जैविक किडनाशकाचा वापर करावा तसेच भुंगेरे आकर्षित करण्यासाठी एरंड आंबवण सापळ्याचा वापर करावा.
- काढणी आणि उत्पादन**
- * आले पीक ७५ टक्के परिपक्व झालेनंतर काढणी केली तरी मार्केटला विक्रीसाठी चालते.
 - * हिरवे आले म्हणून वापरावयाचे असल्यास पिकाची काढणी ६ महिन्यांनी करावी.

पशुसंवर्धन

- * या महिन्याच्या दुसऱ्या आठवड्यात आंतरकृमी व बाह्य परोपजीवींचा नायनाट करण्यासाठी बहुप्रभावी जंतनाशक औषध पशुवैद्यकाच्या सहाय्याने द्यावे.

- * उर्जा व प्रथितेयुक्त पशु आहाराचा समावेश करून पशु आहार वाढवावा.
- * थंडीची सुरुवात होवून श्वसनाचे आजार संभावण्याची शक्यता असते त्यामुळे विशेषतः लहान वासरांची काळजी घ्यावी.

अवजारे

ट्रॅक्टरचलित फुले हायड्रो-मेकॅनिकली नियंत्रित फळबागेतील दोन झाडांच्यामधील तण काढणी यंत्र

- * रोटी युनिट दोन झाडांच्या मध्ये व बाहेर हायड्रो-मेकॅनिक यंत्रणेद्वारे सहजपणे कार्य करते.
- * फ्रेमच्या योग्य मांडणीमुळे ट्रॅक्टर चालकास यंत्र व्यवस्थित दिसते.
- * दोन झाडांच्या मधल्या जागेतील किंवा दोन झाडांच्या ओळीमधील तण काढण्यासाठी उपयुक्त.

शेतकऱ्यांसाठी शासकीय योजना

- 1) **भाऊसाहेब फुंडकर फळबाग लागवड योजना** : या योजनेअंतर्गत एकूण १६ बहूवर्षीय फळपिकांचा समावेश करण्यात आला असून नारळ,सिताफळ व लिंबू रोपे वगळता उर्वरित फळपिकांची कलमाद्वारे लागवड करण्यास मान्यता आहे. सदर योजनेअंतर्गत फळबाग लागवडीकरीता ठिबक सिंचन बसविणे तसेच कागदी लिंबू, संत्री व मोसंबी या लिंबूवर्गीय फळपिकांच्या लागवडीकरीता माती परिक्षण करणे अनिवार्य आहे.
- 2) **मुख्यमंत्री कृषि आणि अन्नप्रक्रिया** : सन २०१७ पासून मुख्यमंत्री कृषि आणि अन्नप्रक्रिया योजना राबविण्यात येत आहे.
- 3) **प्रधानमंत्री किसान सन्मान निधी** : देशातील अल्प व अत्यल्प भूधारक शेतकरी कुटुंबियांच्या उत्पन्नास जोड देण्यासाठी हि केंद्रीय क्षेत्रातील योजना सुरू करण्यात आली. या योजनेअंतर्गत संबंधित राज्यातील भूमी अभिलेखानुसार दोन हेक्टर लागवडीयोग्य एकत्रितरित्या स्वतःची जमीन असणारी कुटुंबे (पती-पत्नी व त्यांचे १८ वर्षावरील अपत्य मिळून) पात्र आहेत. कृषि गणना २०१५-१६ च्या प्रक्षेपणाच्या आधारे सन २०१८-१९ मधील लाभार्थी निश्चित केले आहेत. या योजनेअंतर्गत लाभार्थ्यांना दर वर्षी ₹.६,०००/- आर्थिक लाभ प्रत्येकी ४ महिन्यांच्या तीन समान हप्त्यात अनुज्ञेय असेल. लाभार्थ्यांच्या निश्चितीकरणानंतर तात्काळ ₹. २,०००/-पहिला हसा अदा करण्यात येत आहे.
- 4) **गटशेतीचे सबलीकरण व प्रोत्साहन योजना** : सन २०२२ पर्यंत शेतकऱ्यांचे उत्पन्न दुप्पट करण्याच्या दृष्टीने सहाय्य होण्यासाठी शासनाने राज्यात गटशेतीचे सबलीकरण व प्रोत्साहन योजना सुरू केली आहे. ही योजना सर्वसाधारण किमान २० शेतकरी व १०० एकर क्षेत्र, कोकण विभागासाठी ५० एकर क्षेत्र असलेल्या गटांना अनुज्ञेय आहे. या योजनेअंतर्गत आर्थिक मर्यादा प्रति गट ₹. १ कोटी असून कोकणाकरिता प्रति एकर ₹.१ लाख आहे. ही योजना सन २०१७-१८ व सन २०१८-१९ या आर्थिक वर्षात पथदर्शी प्रकल्प म्हणून जाहीर करण्यात आली आहे.

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ

राहुरी-४१३ ७२२, जि. अहमदनगर (महाराष्ट्र)

कृषि यांत्रिकीकरण

संपर्क : कृषि औजारे व यंत्रे संशोधन प्रकल्प ०२४२६-२४३३४५/२४३२१९

११		नोव्हेंबर २०२१				आश्विन / कार्तिक शके १९४३		महत्वाच्या नोंदी
रविवार		कार्तिक शु. ३ मुस्लिम रबिलाखर मासारंभ		कार्तिक शु. ११ विष्णुप्रबोधोत्सव प्रबोधिनी स्मार्त एकादशी क्रांतिवीर लहूजी साळवे जयंती पंडित नेहरू जयंती बालदिन पारशी तीर मासारंभ	कार्तिक कृ. २	शुभ दिवस	कार्तिक कृ. ९ महात्मा जोतिबा फुले पुण्यतिथी	
र			७	१४		२१	२८	
सोमवार	आश्विन कृ. ११ रमा एकादशी गोवत्स द्वादशी वसुवारस	कार्तिक शु. ४ विनायक चतुर्थी		कार्तिक शु. १२ भागवत एकादशी तुलसीविवाहारंभ चातुर्मास्य समाप्ती महालय समाप्ती बिरसा मुंडा जयंती	कार्तिक कृ. ३	शुभ दिवस	कार्तिक कृ. १० शुभ दिवस	
सो		१	८	१५		२२	२९	
मंगळवार	आश्विन कृ. १२ भौमप्रदोष धनत्रयोदशी यमदीपदान औद्योगिक सुरक्षा दिन	कार्तिक शु. ५ पांडव पंचमी ज्ञानपंचमी (जैन)		कार्तिक शु. १२ शुभ दिवस भौमप्रदोष	कार्तिक कृ. ४ अंगारक संकष्ट चतुर्थी चंद्रोदय ०८.५९		कार्तिक कृ. ११ शुभ दिवस उत्पत्ति एकादशी आळंदी यात्रा हात्तुका (ज्यु)	
मं		२	९	१६		२३	३०	
बुधवार	आश्विन कृ. १३/१४ शिवरात्री	कार्तिक शु. ६ शुभ दिवस		कार्तिक शु. १३ वैकुंठ चतुर्दशीचा उपवास श्री गोरक्षनाथ प्रकट दिन लाला लजपतराय पुण्यतिथी	कार्तिक कृ. ५ गुरू तेगबहादूर शहीद दिन		 लक्ष्मीपूजन गुरुवार, दि. ४	
बु		३	१०	१७		२४		
गुरुवार	आश्विन अमावास्या नरक चतुर्दशी महावीर निर्वाण (जैन) चंद्रोदय पहाटे ०५.४९ दर्श अमावास्या लक्ष्मीपूजन सायं. ०६.०२ ते रात्री ०८.३४ अभ्यंगस्नान अमावास्या प्रारंभ पहाटे ०६.०३ अमावास्या समाप्ती उ.रात्री ०२.४४	कार्तिक शु. ७/८ दुर्गाष्टमी जलाराम जयंती बापूजी भंडारी पुण्यतिथी - देवपूर (धुळे)	गोपाष्टमी	कार्तिक शु. १४ वैकुंठ चतुर्दशी त्रिपुरारी पौर्णिमा पौर्णिमा प्रारंभ दुपारी १२.००	कार्तिक कृ. ६ गुरुपुष्यामृतयोग सकाळी ०६.५४ पासून सायंकाळी ०६.४८ पर्यंत		 गुरू नानक जयंती शुक्रवार, दि. १९	
गु		४	११	१८		२५		
शुक्रवार	कार्तिक शु. १ बलिप्रतिपदा दीपावली पाडवा विक्रम संवत् २०७८ अभ्यंगस्नान प्रमादीनाम संवत्सर कार्तिक मासारंभ महावीर जैन संवत् २५४८ गोवर्धन पूजन अन्नकूट	कार्तिक शु. ९ कुष्मांड नवमी	शुभ दिवस	कार्तिक पौर्णिमा गुरू नानक जयंती कार्तिकस्नान समाप्ती खंडग्रास चंद्रग्रहण (भारतातून दिसणार नसल्यामुळे वेधादि नियम पाळू नयेत.) कार्तिक स्वामी दर्शन (दुपारी ०२.२६ पर्यंत) तुलसीविवाह समाप्ती पौर्णिमा समाप्ती दुपारी ०२.२६	कार्तिक कृ. ७ राष्ट्रीय दूध दिन			
शु		५	१२	१९		२६		
शनिवार	कार्तिक शु. २ भाऊबीज यमद्वितीया चंद्रदर्शन	कार्तिक शु. १० शुभ दिवस	शुभ दिवस	कार्तिक कृ. १ शुभ दिवस	कार्तिक कृ. ८ कालाष्टमी कालभैरव जयंती			
श		६	१३	२०		२७		

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

नोव्हेंबर महिन्यातील कामांचा तपशील

भुईमूग (उन्हाळी)

- * भुईमूग लागवडीसाठी मध्यम खोल, उत्तम निचऱ्याची जमीन निवडावी.
- * खरीप हंगामातील पीक निघाल्यानंतर जमिनीची खोल नांगरट करावी. त्यानंतर तीन ते चार कुळवण्याकरून देकळे फोडून जमीन भुसभुशीत करावी. शेवटच्या कुळवणीपूर्वी हेक्टरी १० टन चांगले कुजलेले शेणखत अगर कंपोस्ट खत पसरावे.

बागायती कापूस

- * पिकातील २० ते ३० टक्के बोंडे फुटल्यानंतर पहिली वेचणी करून घ्यावी. त्यानंतर १५ ते २० दिवसांच्या अंतराने अनुक्रमे दुसरी व तिसरी वेचणी करावी.
- * कापूस वेचणी आटोपल्यानंतर सर्व पन्हाट्या उपटून शेताबाहेर न्याव्यात व त्याचा कंपोस्ट खत तयार करण्यासाठी वापर करावा. जेणेकरून किडींच्या अवस्था नष्ट होतील.

ऊस

- * आडसाली उसाला साडे चार महिने झाले असल्यास मोठी बांधणीची कामे करावीत. बांधणीचे वेळी प्रति हेक्टरी १६० किलो नत्र (३४७ किलो युरिया), ८५ किलो स्फुरद (५३१ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट) व ८५ किलो पालाश (१४२ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) ही रासायनिक खतांची मात्रा द्यावी तर को ८६०३२ जातीसाठी प्रति हेक्टरी २०० किलो नत्र (४३४ किलो युरिया), १०० किलो स्फुरद (६२५ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट) व १०० किलो पालाश (१६६ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) अशी रासायनिक खतांची मात्रा द्यावी.
- * लोकरी मावाग्रस्त उसावर मित्रकीटक असल्यास रासायनिक कीटकनाशकांचा वापर करू नये. लोकरी माव्यासाठी डिफा ऑफिडीव्हरा, मायक्रोमस यासारख्या मित्र किटकांचे संवर्धन करावे. तसेच उसासाठी शिफारशीत रासायनिक खतांचा संतुलीत वापर करावा व ऊस पिकास जास्त पाणी देवू नये.
- * ठिबक सिंचनाची सोय असल्यास पाण्याबरोबर प्रती एकरी १२.५ किलो युरिया, ४.५ किलो युरिया फॉस्फेट व १३ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश या विद्राव्य खतांची मात्रा दर आठवड्यातून एकदा द्यावी.
- * पूर्वहंगामी उसाची लागवडीची कामे नोव्हेंबर अखेरपर्यंत पूर्ण करावीत., कोएम ०२६५, को ८६०३२, कोसी ६७१, फुले १०००१, व्ही.एस.आय.४३४ व को. व्ही.एस.आय.९८०५ या जातींची लागवडीसाठी निवड करावी.
- * पाणी बचत होण्याच्या दृष्टीने मध्यम जमिनीसाठी ७५-१५० सेंमी व भारी जमिनीसाठी ९०-१८० सेंमी. पट्टा पध्दतीचा वापर करावा. सलग पद्धतीने लागवडीसाठी मध्यम जमिनीत १०० सें.मी. ते १२० सें.मी. तर भारी जमिनीमध्ये १२० ते १५० सें.मी. दोन सऱ्यातील अंतर ठेवावे. पाण्याच्या बचतीसाठी ठिबक सिंचनाचा वापर करावा.
- * लागणीपूर्वी बेण्यास ३०० मिली. मॅलॅथिऑन अथवा २६५ मिली डाय मेटोएट व १०० ग्रॅम बावीस्टीन १०० लिटर पाण्यात मिसळून तयार केलेल्या द्रावणात बेणे १० मिनीटे बुडवून बेणे प्रक्रिया करावी. या बिजप्रक्रियेनंतर प्रति हेक्टरी १० किलो अॅसेटोबॅक्टर अथवा १ लिटर द्रवरूप अॅसेटोबॅक्टर व स्फुरद विरघळविणारे जीवाणू १.२५ किलो १०० लिटर पाण्यात मिसळून तयार केलेल्या द्रावणात कांड्या ३० मिनीटे बुडवल्यात.
- * लागणीच्या वेळी प्रति हेक्टरी ४० किलो नत्र (८७ किलो युरिया) को.८६०३२ जातीसाठी व इतर सर्व जातीसाठी ३४ किलो नत्र (७४ किलो युरिया) तसेच ८५ किलो स्फुरद (५३१ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट) आणि ८५ किलो पालाश (१४२ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) ही रासायनिक खते सरीमध्ये द्यावीत.
- * पूर्वहंगामी उसात आंतरापिक म्हणून बटाटा, पानकोबी,

फुलकोबी, वाटाणा व कांदा, यासारख्या भाजीपाला पिकांचा समावेश करावा.

- * लागणीनंतर वापसा येताच हेक्टरी ५ किलो अॅट्राटाप किंवा मेट्रीब्यूझीन १.५ किलो १००० लिटर पाण्यात मिसळून जमिनीवरील तणावर फवारावे. जमिन तुडवली जाणार नाही याची काळजी घ्यावी.
- * माती परीक्षणाच्या आधारे सुक्ष्म अन्नद्रव्यांची कमतरता असल्यास हेक्टरी २५ किलो फेरस सल्फेट २० किलो झिंक सल्फेट १० किलो मॅगनीज सल्फेट आणि ५ किलो बोरॅक्स हि सुक्ष्म अन्नद्रव्ययुक्त सुक्ष्म खते चांगल्या कुजलेल्या शेणखतात १०:१ प्रमाणात मिसळून ४ ते ५ दिवस सावलीत मुरवून शेतात चळी घेवून द्यावीत.
- * ठिबक सिंचनाची सोय असल्यास पाण्यातून प्रति एकरी नऊ किलो युरिया, दोन किलो युरिया फॉस्फेट व सहा किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश या विद्राव्य खतांची मात्रा दर आठवड्यातून एकदा द्यावी.
- * सुरु ऊस लागवडीसाठी पूर्व मशागतीची कामे पूर्ण करावीत.
- * ऊस तोडणीनंतर शेतातील पाचट पेटवू नये. खोडवा उसामध्ये पाचट ठेवताना पाचटाची कुट्टी करू नये अगर एकआड एक सरीत पाचट ठेवू नये.
- * ऊस तोडणीनंतर पाचट शेतात एकसारखे पसरून सरीत दाबून घ्यावे.
- * उसाचे बुडखे मोकळे करून धारदार कोयत्याने जमिनीलगत छाटून घ्यावेत व छाटणीनंतर ०.१ टक्के बावीस्टीन फवारावे. (१० लिटर पाण्यात १० ग्रॅम बाविस्टीन मिसळून बुडख्यावर फवारणी करावी).
- * पाचटावर प्रति हेक्टरी ८० किलो युरिया, १०० किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट फोकून द्यावे व त्यानंतर १० किलो पाचट कुजविणारे जीवाणू शेणखतात मिसळून पाचटावर टाकावे.
- * पहिले पाणी दिल्यानंतर ३ ते ४ दिवसांनी वापसा आल्यानंतर पहारीच्या सहाय्याने हेक्टरी नत्र १२५ किलो (२७१ किलो युरिया), स्फुरद ७० किलो (४३७ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट), पालाश ५८ किलो (९७ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) यांचे मिश्रण बुडख्यापासून सरीच्या एका बाजूला १५ सें.मी. अंतरावर व १५ सें.मी. खोलीवर पहारीने छिद्र घेवून द्यावे. दोन छिद्राम धील अंतर ३० सें.मी. ठेवावे.
- * सुक्ष्म अन्नद्रव्यांची कमतरता असेल तर प्रती एकरी फेरस सल्फेट १० किलो, झिंक सल्फेट ८ किलो ४ किलो मॅगनीज सल्फेट व २ किलो बोरॅक्स शेणखतात १०:१ याप्रमाणात मिसळून ४ ते ५ दिवस सावलीत मुरवून पहारीने घेतलेल्या छिद्रामध्ये मुख्य अन्नद्रव्याबरोबर द्यावेत.
- * खोडवा पिकांमध्ये नांग्या भरणेसाठी ऊस रोपवाटीकेतील रोपांचा उपयोग करावा.
- * ठिबक सिंचनाची सोय असल्यास खोडवा ठेवल्यापासून ४ आठवड्यापर्यंत प्रति एकरी ६ किलो युरिया, २ किलो युरिया फॉस्फेट व १.५ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश एवढी विद्राव्य खतांची मात्रा दर ७ दिवसांच्या अंतराने द्यावी.
- * अॅझोटोबॅक्टर, अॅझोस्पीरीलम, स्फुरद विरघळविणारे जीवाणू व अॅसेटोबॅक्टर ही जीवाणू खते प्रत्येकी १.२५ किलो प्रति हेक्टरी चांगल्या कुजलेले शेणखतामध्ये अगर गांडूळ खतामध्ये मिसळून उसाच्या बुडख्याजवळ मातीआड करावे.

हरभरा व्यवस्थापन

- * पेरणीनंतर २० दिवसांनी पहिली व ३० दिवसांनी दुसरी कोळपणी करावी.
- * कोळपणीनंतर दोन रोपातील तण काढण्यासाठी खुरपणी करावी.
- * घाटेआळीच्या नियंत्रणासाठी ५ टक्के निंबोळी अर्काची पहिली फवारणी करावी.

तूर

- * कमी कालावधीच्या पीक वाणांची पक्कतेनुसार काढणी व मळणी करावी.

नाचणी

- * काढणीचा हंगाम : नोव्हेंबर - डिसेंबर
- * पक्कतेची लक्षणणे - पाने वाळतात, दाण्याचा रंग पिवळसर तपकिरी होवून कणसे तांबूस होतात.
- * काढणीची पद्धत : कणसे खुडणे किंवा जमिनीबरोबर कापणी करणे.
- * मळणी : कणसे बडवणे/बेलाने मळणी करणे / मळणी मशीन
- * मळणीची वेळ : डिसेंबर- जानेवारी

रब्बी ज्वारी

- * गरजेप्रमाणे दुसरी खुरपणी करावी व पेरणीनंतर ८ आठवड्यांनी दातेरे कोळयाने तिसरी कोळपणी करून गरज असल्यास दुसरे संरक्षित पाणी द्यावे.

गहू

- * कमी पाण्यावर येणाऱ्या गव्हाची पेरणी नोव्हेंबरच्या १० तारखेपर्यंत करावी.
- * कमी पाण्यावर येणाऱ्या गव्हाच्या पेरणीसाठी नेत्रावती व डि.बी.डब्ल्यू.९३ या सुधारीत वाणांचा वापर करावा.
- * कमी पाण्यावर येणाऱ्या गव्हाच्या पेरणीसाठी प्रती हेक्टर ७५ ते १०० किलो बियाणांचा वापर करावा.
- * बागायती गव्हासाठी पाण्याचा चांगला निचरा होणारी, भारी व खोल जमिनीची निवड करावी. तथापि, मध्यम जमिनीत भरखते व रासायनिक खतांचा योग्य वापर केल्यास उत्पादन चांगले घेता येईल.
- * गव्हाच्या लागवडीपूर्वी खरीपाचे पीक निघाल्यानंतर १५ ते २० से.मी. खोलीवर नांगरट करावी.
- * कुळवाच्या तीन ते चार पाळ्या द्याव्यात. खरीपामध्ये शेणखत दिले नसल्यास हेक्टरी १० टन चांगले कुजलेले शेणखत जमिनीमध्ये मिसळावे.
- * गव्हाची बागायती वेळेवर पेरणी नोव्हेंबरच्या पहिल्या पंधरावड्यात करावी.
- * वेळेवर पेरणीसाठी फुले समाधान, त्र्यंबक, तपोवन, एमएसीएस ६२२२, एमएसीएस ६४७८, डि.बी. डब्ल्यू. १६८ या सुधारीत वाणांचा वापर करावा.
- * पेरणीपूर्वी प्रती किलो गहू बियाण्यास ३ ग्रॅम कॅप्टन किंवा थायरमची बीजप्रक्रिया करावी. त्यानंतर प्रत्येकी २५० ग्रॅम अॅझोटोबॅक्टर आणि पीएसबी प्रति १० किलो बियाण्यास गुळाच्या थंड पाण्यात मिसळून चोळावे. असे बीजप्रक्रिया केलेले बियाणे तासभर सावलीत सुकवावे आणि मग पेरणी करावी.
- * बागायती वेळेवर पेरणी करतांना दोन ओळीत २० से.मी. अंतर ठेवून करावी. पेरणीसाठी दर हेक्टरी १०० किलो बियाणे वापरावे.
- * बागायती वेळेवर पेरलेल्या गहू पिकास पेरताना प्रती हेक्टरी ६० किलो नत्र, ६० किलो स्फुरद आणि ४० किलो पालाश द्यावे. पेरणीनंतर २१ दिवसांनी हेक्टरी ६० किलो नत्राचा दुसरा हफता द्यावा.

माती परिक्षणाद्वारे खत व्यवस्थापन

- * नत्र (कि./हे) = (७.४२ X अपेक्षित उत्पादन कि./हे.) - (०.८८ X जमिनीतील उपलब्ध नत्र कि./हे.) - (२.४५ X उपलब्ध शेणखत टन /हे.)
- * स्फुरद (कि./हे) = (१.७९ X अपेक्षित उत्पादन कि./हे.) - (१.४७ X जमिनीतील उपलब्ध स्फुरद कि./हे.) - (०.३३ X उपलब्ध शेणखत टन /हे.)
- * पालाश (कि./हे) = (४.७७ X अपेक्षित उत्पादन कि./हे.) - (०.४७ X जमिनीतील उपलब्ध पालाश कि./हे.) - (०.६५ X उपलब्ध शेणखत टन /हे.)
- * लोहाची कमतरता असणाऱ्या जमिनीमध्ये गव्हाचे अधिक उत्पादन, आर्थिक फायदा व जमिनीतील लोहाची पातळी राखण्यासाठी शिफारशीत अन्न द्रव्यासोबत (१२०:६०:४० नत्र:स्फुरद:पालाश किलो प्रति हेक्टर अधिक १० टन शेणखत प्रती हेक्टरी), मुरविलेले हिराकस २० किलो प्रती हेक्टरी) १०० किलो शेणखतात १५ दिवस मुरवून जमिनीतून द्यावे.

- * मावा किडीचा नियंत्रणासाठी थायोमिथोक्झाम ३० एफ. एस. ७.५ मिली प्रति १० किलो बियाणे प्रमाणे बीजप्रक्रिया करावी.

- * विद्यापीठाने प्रसारीत केलेल्या तांबेरा रोग प्रतिकारक्षम वाणांचीच पेरणीसाठी निवड करावी. गव्हाची पेरणी वेळेवर करावी व नत्र खताचा पहिला हसा शिफारशीत मात्रेनुसारच द्यावा.

गव्हाकरिता पाणी देण्याच्या संवेदनशील अवस्था

१. मुकुटमुळे फुटण्याची अवस्था: पेरणीनंतर १८ ते २१ दिवस
 २. कांडी धरण्याची अवस्था: पेरणीनंतर ४० ते ४५ दिवस
 ३. फुलारा आणि चीक भरण्याची अवस्था: पेरणीनंतर ६० ते ६४ दिवस
 ४. दाणे भरण्याची अवस्था : पेरणीनंतर ८० ते ८५ दिवस
- * पाणीपुरवठा अपुरा असल्यास काही ठराविक वेळेलाच पाणी देणे शक्य असेल तर पाण्याच्या पाळ्या पुढीलप्रमाणे द्याव्यात.
 - * एकच पाणी देणे शक्य असल्यास ते ४० ते ४२ दिवसांनी द्यावे.
 - * दोन पाणी देणे शक्य असल्यास, पहिले पाणी २० ते २२, दुसरे पाणी ६० ते ६५ दिवसांनी द्यावे.
 - * तीन पाणी देणे शक्य असल्यास, पहिले पाणी २० ते २२, दुसरे पाणी ४० ते ४२ व तिसरे पाणी ६० ते ६५ दिवसांनी द्यावे.

आले

- * हिवाळ्यात १२ ते १५ दिवसांच्या अंतराने पाणी द्यावे. पानावरील ठिपके रोगापासून आले पिकाचा बचाव करावा या रोगाची सुरुवात कोवळ्या पानावर होऊन नंतर तो सर्व पानावर पसरतो या रासेगामध्ये असंख्य लहान गोलाकार ठिपके तयार होतात. रागाची तीव्रता वाढत गेल्यास हे ठिपके एकत्र येवून संपूर्ण पान करपते. नियंत्रणासाठी डायथेन एम ४५, १० लिटर पाण्यात २५ ते ३० ग्रॅम किंवा बाविस्टीन १० लिटर पाण्यात १० ते १५ ग्रॅम किंवा १ टक्के बोर्डोमिश्रण तयार करून फवारणी करावी. हवामानाच्या परिस्थितीनुसार सप्टेंबर ते नोव्हेंबर या कालावधीत १५ ते २० दिवसांच्या अंतराने फवारण्या कराव्यात. वरील औषधांचे आलटून-पालटून फवारण्या कराव्यात. एकच औषध सतत फवारणीसाठी वापरू नये.

पशुसंवर्धन

- * दुध उत्पादनानुसार पशुखाद्य व आहारात योग्य तो बदल करावा.
- * नोव्हेंबर महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यात लाळखुरकत, फऱ्या व घटसर्प या रोगांची एकत्रित रोगप्रतिबंध लस टोचून घ्यावी.
- * जनावरांचे थंडीपासून संरक्षण करावे.

अवजारे

फुले कडबा कुट्टी यंत्र

- * लहान व मध्यम शेतकऱ्यांसाठी विदुत चलित कडबा कुट्टी यंत्र उपयुक्त
- * सिंगल फेज अश्वशक्ती विद्युत मोटर चलीत यंत्र
- * ओला चारा तसेच कोरडा चारा कुट्टी करण्याची क्षमता

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ

राहुरी-४१३ ७२२, जि. अहमदनगर (महाराष्ट्र)

YouTube MPKV Rahuri

www.mpkv.ac.in

मोबाईल ॲप

प्रकाशने व माहिती तंत्रज्ञान

संपर्क : जनता संपर्क अधिकारी ०२४२६-२४३३७३ / २४३८६१

१२		डिसेंबर २०२१				कार्तिक / मार्गशीर्ष शके १९४३		महत्वाच्या नोंदी	
रविवार	र	<p>श्रीदत्त जयंती शनिवार, दि. १८</p>	<p>मार्गशीर्ष शु. १/२ देव दीपावली मार्गशीर्ष मासारंभ चंद्रदर्शन मार्तंडभैरव षडरात्रोत्सवारंभ जागतिक मृदा दिन</p>	<p>मार्गशीर्ष शु. ९</p>	<p>मार्गशीर्ष पौर्णिमा शुभ दिवस पौर्णिमा समाप्ती सकाळी १०.०५</p>	<p>मार्गशीर्ष कृ. ७ शुभ दिवस भानुसप्तमी</p>			
सोमवार	सो	<p>ख्रिसमस नाताळ शनिवार, दि. २५</p>	<p>मार्गशीर्ष शु. ३ भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर महापरिनिर्वाण दिन मुस्लिम जमादिलावल मासारंभ बाळकृष्ण महाराज पुण्यतिथी - वडगाव (जळगाव)</p>	<p>मार्गशीर्ष शु. १० शुभ दिवस</p>	<p>मार्गशीर्ष कृ. १ संत गाडगेबाबा पुण्यतिथी</p>	<p>मार्गशीर्ष कृ. ८ शुभ दिवस कालाष्टमी</p>			
मंगळवार	मं		<p>मार्गशीर्ष शु. ४ शुभ दिवस विनायक चतुर्थी (अंगारक योग)</p>	<p>मार्गशीर्ष शु. ११ शुभ दिवस मोक्षदा एकादशी गीता जयंती मौनी एकादशी (जैन) पारशी अमर्दाद मासारंभ</p>	<p>मार्गशीर्ष कृ. २ शुभ दिवस उत्तरायणारंभ सौर शिशिर ऋतू प्रारंभ</p>	<p>मार्गशीर्ष कृ. ९ शुभ दिवस</p>			
बुधवार	बु	<p>कार्तिक कृ. १२ शुभ दिवस तिथिवासर सकाळी ०७.३४ पर्यंत</p>	<p>मार्गशीर्ष शु. ५ शुभ दिवस नागदिवे नागपूजन</p>	<p>मार्गशीर्ष शु. १२</p>	<p>मार्गशीर्ष कृ. ३ संकष्ट चतुर्थी चंद्रोदय ०८.४२</p>	<p>मार्गशीर्ष कृ. १० पार्श्वनाथ जयंती (जैन) श्री गोंदवलेकर महाराज पुण्यतिथी</p>			
गुरुवार	गु	<p>कार्तिक कृ. १३ प्रदोष शिवरात्री श्री ज्ञानेश्वर महाराज समाप्ती उत्सव - आळंदी</p>	<p>मार्गशीर्ष शु. ६ शुभ दिवस चंपाषष्ठी कचरनाथ यात्रा - भोपगाव (चांदवड)</p>	<p>मार्गशीर्ष शु. १३ प्रदोष धनुर्मासारंभ</p>	<p>मार्गशीर्ष कृ. ४ अयन करिदिन राष्ट्रीय किसान दिन</p>	<p>मार्गशीर्ष कृ. ११ सफला एकादशी देवमामलेदार यशवंत महाराज समाप्ती सोहळा - सटाणा (नाशिक)</p>			
शुक्रवार	शु	<p>कार्तिक कृ. १४ जागतिक अपंग दिन अमावास्या प्रारंभ सायं. ०४.५६</p>	<p>मार्गशीर्ष शु. ७ शुभ दिवस संत रोहिदास पुण्यतिथी</p>	<p>मार्गशीर्ष शु. १४</p>	<p>मार्गशीर्ष कृ. ५ भारतीय ग्राहक दिन</p>	<p>मार्गशीर्ष कृ. १२ शुभ दिवस प्रदोष सोपानकाका पुण्यतिथी - सासवड</p>			
शनिवार	श	<p>कार्तिक अमावास्या दर्श अमावास्या खग्रास सूर्यग्रहण (भारतातून दिसणार नसल्यामुळे वेधादि नियम पाळू नयेत.) अमावास्या समाप्ती दुपारी ०१.१३</p>	<p>मार्गशीर्ष शु. ८ दुर्गाष्टमी</p>	<p>मार्गशीर्ष शु. १४ श्रीदत्त जयंती पौर्णिमा प्रारंभ सकाळी ०७.२४</p>	<p>मार्गशीर्ष कृ. ६ ख्रिसमस नाताळ मोरया गोसावी पुण्यतिथी - चिंचवड (पुणे) सुरासन दिन</p>	<p>मार्गशीर्ष कृ. १३</p>	<p>एकादशी चतुर्थी अमावास्या पौर्णिमा</p>		

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

डिसेंबर महिन्यातील कामांचा तपशील

भुईमूग (उन्हाळी)

- * भुईमूग लागवडीसाठी मध्यम खोल, उत्तम निचऱ्याची जमीन निवडावी. खरीप हंगामातील पीक निघाल्यानंतर जमिनीची खोल नांगर करावी. त्यानंतर तीन ते चार कुळवण्या करून देकळे फोडून जमीन भुसभुशीत करावी. शेवटच्या कुळवणीपूर्वी हेक्टरी १० टन चांगले कुजलेले शेणखत अगर कंपोस्ट खत जमिनीत मिसळावे.

ऊस

- * आडसाली उसाची मोठी बांधणीची कामे पूर्ण करावीत. बांधणीचे वेळी १६० किलो नत्र (३४७ किलो युरिया), ८५ किलो स्फुरद (५३१ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट) व ८५ किलो पालाश (१४२ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) घ्यावे. को.८६०३२ जातीसाठी प्रति हेक्टरी २०० किलो नत्र (४३४ किलो युरिया), १०० किलो स्फुरद (६२५ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट) व १०० किलो पालाश (१६६ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) घ्यावे.
- * पूर्व हंगामी उसासाठी पीक १२ ते १६ आठवड्याचे असताना ३४ किलो नत्र (७४ किलो युरिया) ६:१ याप्रमाणे निंबोळी पेंडीबरोबर मिसळून घ्यावे.
- * सुरु ऊस लागणीसाठी पूर्व मशागतीची कामे पूर्ण करून दोन डोळा टिपरीने उसाची लागण १५ डिसेंबर ते १५ फेब्रुवारी या कालावधीत करावी.
- * उसाची लागण सलग पध्दतीने करताना दोन सऱ्यांमधील अंतर मध्यम जमिनीत १ मीटर व भारी जमिनीत १.२० मीटर ठेवावे. तसेच जोड ओळ पध्दतीने लागण करावयाची असल्यास मध्यम जमिनीत २.५-५ फूट व भारी जमिनीत ३-६ फूट अंतर ठेवावे.
- * लागणीसाठी को.८६०३२, फुले १०००१, कोएम ०२६५, को.१४०१२, कोसी ६७१, को.व्ही. एस.आय. १८०५, व्ही.एस.आय.४३४ आणि को. १२००५ यापैकी एका वाणाची निवड करावी. लागवडीसाठी एक अथवा दोन डोळ्यांच्या टिपऱ्या अथवा प्लास्टीक ट्रे मधील एक डोळा रोपे वापरावीत.
- * लागणीपूर्वी बेणे ३०० मि.ली. मॅलॅथिऑन किंवा डायमिथोएट ३०% २६५ मिली. आणि १०० ग्रॅम बाविस्टीन १०० लिटर पाण्यात मिसळून त्यामध्ये १०-१५ मिनिटे बुडवावे व नंतर अॅसेटोबॅक्टर व स्फुरद विरघळविणारे जिवाणू प्रत्येकी प्रति हेक्टरी १० किलो व १.२५० कि.ग्रॅ.१०० लिटर पाण्यात मिसळून त्यात कांड्या ३० मिनीटे बुडवून लगेच लागण करावी.
- * सुरु उसाच्या लागणीच्या वेळी प्रति हेक्टरी २५ किलो नत्र (५४ किलो युरिया), ६० किलो स्फुरद (३७५ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट) व ६० किलो पालाश (१०० किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) घ्यावे. तसेच सुक्ष्म अन्नद्रव्यांची कमतरता असल्यास रासायनिक खते देण्याचे वेळेस प्रति हेक्टरी फेरस सल्फेट-२५ किलो, झिंक सल्फेट-२० किलो, मॅंगनिज सल्फेट-१० किलो आणि बोरॅक्स-५ किलो शेणखतात मिसळून १०:१ प्रमाणात घ्यावे व खते रांगोळी पध्दतीने ४ ते ५ सें.मी. खोलीवर घ्यावीत. को.८६०३२ या जातीसाठी रासायनिक खतांची २५% जास्त मात्रा घ्यावी.
- * बेणे मळ्यातील निरोगी बेणेच ऊस लागणीसाठी वापरावे. खोडव्याचा ऊस लागणीसाठी वापरू नये.
- * ऊस लागणीनंतर ४-५ दिवसांनी वापसा आल्यावर ५ किलो अॅट्राटाप (अॅट्राटाप) किंवा मेट्रीब्युझीन (सेंकार) १४५० ग्रॅम प्रति हेक्टरी १००० लिटर पाण्यात विरघळून संपूर्ण जमिनीवर हात पंपाने सकाळी/ सायंकाळी फवारवावे. फवारणी करताना फवारलेली जमीन तुडवू नये.
- * ठिबक सिंचन संचालन पाणी देताना त्या त्या विभागातील हवामान विचारात घेऊन दररोजची पाण्याची गरज काढण्यासाठी "फुले जल" संगणक प्रणालीचा वापर करावा. ऊस पिकासाठी ७५-१०० सेंमी. (२.५ ते ५ फुट) जोडओळ (मध्यम जमिनीसाठी), ९०-१८० सेंमी. (३ ते ६ फुट) जोडओळ (भारी जमिनीसाठी) व ५ फुटी लागवड पध्दतीचा वापर करावा.

- * ठिबक सिंचन संचालन उसासाठी पाण्याबरोबर विद्राव्य खतांच्या शिफारशीत मात्रेचा वापर करावा.
- * उसावरील लोकरी माव्याच्या नियंत्रणासाठी कोनोबाश्रा, मायक्रोमस, डिफा अॅफिडिव्हरा हे मित्र किटक माव्यासोबत असतील तर शक्यतो किटकनाशक वापरू नये. मित्र किटकांची उपलब्धता नसल्यास फोरेट १० % दाणेदार एकरी ६ ते ८ किलो या प्रमाणात ९ महिन्यापर्यंतच्या उसासाठी वापरावे किंवा डायमिथोएट ३०% प्रवाही किंवा मिथील डिमॅटॉन २५% प्रवाही १५ मिली. प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून आवश्यकतेनुसार आलटून-पालटून फवारणी करावी.
- * उसाची तोडणी हंगामनिहाय व पक्वता पाहून करावी. तोडणीपूर्वी पिकाचे पाणी १५ दिवस बंद करावे. तोडलेला ऊस ताबडतोब गळीतास पाठवावा. सुरु १२ ते १३ महिने, पूर्व हंगामी १४ ते १५ महिने आणि आडसाली १६ ते १८ महिन्यात ऊस तोडणी करावी.
- * खोडवा ऊस तोडणीनंतर पाचट सरीत दाबून घ्यावे.
- * उसाचे बुडखे मोकळे करून धारदार कोयत्याने जमिनीलगत छाटून घ्यावेत व छाटताच ०.१ % बाविस्टीन (१ ग्रॅम बाविस्टीन १ लिटर पाण्यात) छाटलेल्या बुंध्यावर फवारवावे. पाचटावर प्रति हेक्टरी ८० किलो युरिया, १०० किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट टाकून १० किलो पाचट कुजविणारे जिवाणू शेणखतात मिसळून टाकावेत.
- * खोडव्यामध्ये नांगे पडले असल्यास प्लॅस्टीक ट्रे मधील रोपांनी भरावेत.
- * पहिले पाणी दिल्यानंतर ३ ते ४ दिवसांनी वापसा आल्यानंतर पहारीच्या सहाय्याने हेक्टरी १२५ किलो नत्र (२७१ किलो युरिया), ५८ किलो स्फुरद (३६३ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट) आणि ५८ किलो पालाश (९७ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) या खतांचे मिश्रण तसेच को.८६०३२ या जातीसाठी हेक्टरी १५० किलो नत्र (३२५ किलो युरिया), ७० किलो स्फुरद (४३७ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट), ७० किलो पालाश (११७ किलो म्युरेट ऑफ पोटॅश) यांचे मिश्रण तसेच सुक्ष्म अन्नद्रव्यांची कमतरता असल्यास झिंक सल्फेट २० किलो, फेरस सल्फेट २५ किलो, मॅंगनिज सल्फेट १० किलो आणि बोरॅक्स ५ किलो प्रति हेक्टर याप्रमाणे शेणखतात मिसळून एकत्रित करून बुडख्यापासून सरीच्या एका बाजूला १५ त २० सें.मी. अंतरावर व १५ सें.मी. खोलीवर पहारीने छिद्र घेवून घ्यावे. दोन छिद्रामधील अंतर ३० सें.मी. ठेवावे.
- * किडग्रस्त, रोगग्रस्त क्षेत्र असल्यास खोडवा ठेवू नये.

हरभरा व्यवस्थापन

- * पिकास गरजेनुसार पाणी द्यावे.
- * पीक फुलोऱ्यात असताना आणि घाटे भरण्याच्या अवस्थेत २ टक्के युरियाची फवारणी करावी.
- * घाटेआळीच्या नियंत्रणासाठी हेलिओकिल (५०० मिली / ५०० लि. पाणी) या जैविक किटकनाशकाची दुसरी फवारणी करावी व आवश्यकता असेल तर तिसरी फवारणी १८.५ % एस सी क्लोरान्डीनिलोप्रोल (१०० मिली / ५०० लि. पाणी) या किटकनाशकाची करावी.

तूर

- * विविध वाणांच्या पक्कता कालावधीनुसार काढणी व मळणी करावी.

नाचणी

- * स्वच्छता आणि वाळवणे : वारे देणे, उन्हात वाळविणे.
- * पॅकेजिंग/वेष्टणे : ५० किलो प्लास्टीक पिशवीमध्ये
- * साठवणुक : लोखंडी कोठीमध्ये बियाण्यामध्ये ओलाव्याचे प्रमाण १० ते १२% असावे.

रब्बी ज्वारी

- * डिसेंबर महिन्यात १५ अंश से. च्या खाली तापमान गेल्यास मावा किडीचे प्रमाण वाढते. त्यामुळे चिकटा रोगाचा प्रादुर्भाव होतो. त्यासाठी ३० टक्के प्रवाही डायमिथोएट ५०० मी. ली. ५०० लिटर पाण्यातून फवारवावे. पाण्याच्या उपलब्धतेनुसार तिसरे पाणी घ्यावे. व पक्षापासून संरक्षण करावे.

गहू

- * बागायती गव्हाची उशिरा पेरणी १५ डिसेंबरपर्यंत करावी.
- * बागायती उशीरा पेरणीसाठी एनआयएडब्लू ३४, एचडी २९३२, एचडी ३०९० व एकेएडब्लू ४६२७ या सुधारीत वाणांचा उपयोग करावा.
- * बागायत गव्हाची उशीरा पेरणी दोन ओळीत १८ से.मी. अंतर ठेवून करावी. उशिरा पेरणीसाठी दर हेक्टरी १२५ ते १५० किलो बियाणे वापरावे.
- * गव्हाच्या उशिरा केलेल्या पेरणीसाठी हेक्टरी ४० किलो नत्र, ४० किलो स्फुरद व ४० किलो पालाश पेरणीच्यावेळी व पेरणीनंतर २१ दिवसांनी हेक्टरी ४० किलो नत्राचा दुसरा हप्ता घ्यावा.
- * गहू पिकातील अरुंद पानांच्या तण नियंत्रणासाठी पेरणीनंतर ३० ते ३५ दिवसांनी प्रती हेक्टरी आयसोप्रोट्यूरॉन (५० टक्के) दोन ते तीन किलो ६०० ते ८०० लिटर पाण्यातून फवारवावे. तसेच रुंद पानांच्या तण नियंत्रणासाठी पेरणीनंतर ३० ते ३५ दिवसांनी प्रती हेक्टरी मेटसल्फ्यूरॉन मिथाईल (२० टक्के) प्रती हेक्टरी २० ग्रॅम ६०० ते ८०० लिटर पाण्यातून फवारवावे.
- * गहू पिकावर मावा किडीचा प्रादुर्भाव दिसून आल्यास (१० मावा किडीची पिढे किंवा प्रौढ प्रती झाड प्रति फांदी) त्यांच्या नियंत्रणासाठी जैविक घटकांमध्ये मेटाहाझिअम अॅनिसोपली १.१५ डबल्यू पी, ४० ग्रॅम किंवा व्हर्टिसिलीअम लेकॅनी १.१५ डबल्यू पी, ४० ग्रॅम प्रति १० लिटर पाणी घेवून १० ते १५ दिवसांच्या अंतराने दोन फवारण्या कराव्यात.
- * गहू पिकावर मावा किडीचा प्रादुर्भाव दिसून आल्यास त्यांच्या नियंत्रणासाठी रासायनिक घटकांमध्ये थायोमिथोक्झाम २५ डबल्यू जी १ ग्रॅम प्रति १० लिटर पाणी घेवून १० ते १५ दिवसांच्या अंतराने दोन फवारण्या कराव्यात.
- * तांबेरा रोगाचा प्रादुर्भाव होऊ नये यासाठी विद्यापीठाने शिफारशित केलेल्या मात्रेनुसार नत्राचा दुसरा हप्ता घ्यावा.

फळबाग व्यवस्थापन

- * डाळिंब - बाग ताणावर सोडावी. सुत्रकृमी नियंत्रणासाठी शेणखतासोबत ट्रायकोडर्माचा २५ किलो प्रति हेक्टरी वापर करावा.
- * सिताफळ - फळे काढून झाल्यानंतर हलकी छाटणी करावी झाडावरील काळी पडलेली फळे काढून टाकावीत.
- * बोर - फळांची काढणी करावी.
- * आवळा - बाग ताणावर सोडावी.
- * अंजीर - पाणी नियंत्रण व तांबेरा व भुरी नियंत्रण करावे.
- * कागदी लिंबू - मृग बहाराच्या फळांची काढणी करावी.
- * मोसंबी कागदी लिंबू - मावा, सिल्ला आणि पाने पोखरणारी अळी : थायोमिथोक्झाम(२५ ग्रॅम) १० लि. पाणी याप्रमाणे फवारणी करावी.

भाजीपाला व्यवस्थापन

- * खरीप हंगामातील लागवड केलेल्या वांगी, मिरची, टोमॅटो, वेलवर्गीय भाजीपाला पिकाची तोडणी करावी.
- * रबी हंगामातील कांदा पिकाची लागवड करावी.
- * कांदा लागवड सपाट वाप्यात करावी.
- * कांदा पिकास नत्र खताची मात्रा घ्यावी.
- * रबी टोमॅटो लागवडीस नत्र खताची मात्रा घ्यावी.
- * वाटाणा व इतर रबी पिकास नत्र खताची मात्रा घ्यावी.
- * किड व रोग नियंत्रणाचे उपाय वेळीच करावे.

आले

- * काढणी : खोडवा ठेवण्याचा निर्णय झाल्यास पडलेल्या बांड्यांचे बेडवर अच्छादन म्हणून सर्व क्षेत्रफळावर व्यवस्थित पसरवून घ्याव्यात व त्या वाऱ्याने उडून जाऊ नयेत म्हणून मधील मातीची हलकी भर घ्यावी. माल कुठेही उघडा दिसणार नाही याची काळजी घ्यावी व पाण्याच्या पाळ्या योग्य ओल टिकून राहिल याप्रमाणे घ्याव्यात.
- * कालावधी सर्वसाधारण पूर्ण होण्यास जानेवारी महिना येतो.
- * जानेवारीमध्ये माल बियाणेसाठी काढावयाचा की जुना (खोडवा) ठेवायचा याचा निर्णय घ्यावा जर जुना (खोडवा) ठेवायचा निर्णय घेतल्यास या मालाला उन्हाळ्यात वरून अच्छादनाची गरज असते त्यासाठी जानेवारीच्या शेवटच्या आठवड्यात बेडवर बियाण्याची अथवा रोपाणी लागण करावी.
- * यासाठी वेलवर्गीयामध्ये काकडी, डांगर, खरबुज, टरबूज, चवळी, अथवा रोपाची लागण करावी व रोपामध्ये - झेंडू सारख्या ३ महिन्यात निघणाऱ्या पिकाची लागवड करावी.
- * वरीलपैकी कोणतेही ३ महिन्याचे आंतरपिकाचे उत्पादन घ्यावे व एप्रिलच्या शेवटच्या आठवड्यात हा जुने पीक उगवण्यास सुरुवात होईल. ती वेळ साधून वरून टोकलेल्या पिकाचे हलके उत्पादन घेऊन त्याची धसकडे काढून घ्यावीत व खोडव्या पिकाला वाढण्यास वाव घ्यावा. जमिनीत उरलेल्या मात्रेवर हा माल पोसू शकतो व शेताची स्वच्छता चांगली राखल्यास (तणांचा बंदोबस्त) उत्पादनात चांगली भर पडू शकते.

पशुसंवर्धन

- * जनावरांच्या आहारात पशुखाद्यामध्ये अधिक उर्जा निर्माण करण्यासाठी पदार्थांचा उदा. ज्वारी, गहू, मका यांचा भरडा इ. वापर करावा.
- * दूध काढते वेळी कास धुण्यासाठी कोमट पाण्याचा वापर करावा. शक्य असल्यास जनावर धुण्यासाठी कोमट पाण्याचा वापर करावा.
- * थंडीमुळे जनावरांच्या आरोग्यास अपाय नसला तरी व्यवस्थापनाच्या दृष्टीने जनावरे रात्री व पहाटे गोठ्यात ठेवावीत.

अवजारें

विद्युत मोटारचलित फुले ऊस बेणे तोडणी यंत्र

- * विद्युत मोटारचलित फुले ऊस बेणे तोडणी यंत्र
- * एका अश्वशक्ती व सिंगल फेज विद्युत मोटारचलित यंत्र
- * रोपवाटीकेसाठी ४० ते ७० सें.मी. लांबीचे ऊस बेणे तयार करण्यासाठी उपयुक्त
- * एका तासात ६५ ऊस बेणे तयार करता येते.
- * पारंपारिक खर्चा पेक्षा खर्चात ८० ते ८५ % बचत.
- * पारंपारिक पद्धती पेक्षा वेळेमध्ये ८५ ते ९५ % बचत.

मफुकृवि कृषि मार्गदर्शिका - २०२१

- * प्रकाशक : डॉ. शरद गडाख, संचालक, विस्तार शिक्षण आणि संशोधन संपादक : डॉ. पंडित खडें, प्रभारी अधिकारी, प्रसारण केंद्र
- * डॉ. सचिन सदाफळ, सहाय्यक प्राध्यापक, प्रसारण केंद्र
- * श्री. सुनिल राजमाने, प्रसारण केंद्र

मफुकृवि, विस्तार प्रकाशन क्र. २३७० / २०२१